

**PANGANGGENING LELEWANING BASA SALEBETING NOVEL
KATRESNAN LINGSIR SORE ANGGITANIPUN YUNANI**

SKRIPSI

Dipunauturaken dhumateng Fakultas Bahasa dan Seni
Universitas Negeri Yogyakarta
Kangge njangkepi salah satunggaling sarat
minangka pikantuk *Gelar* Sarjana Pendidikan

Dening

Lely Dyah Setyaningrum

NIM: 09205244040

**JURUSAN PENDIDIKAN BAHASA DAERAH
FAKULTAS BAHASA DAN SENI
UNIVERSITAS NEGERI YOGYAKARTA**

2013

PASARUJUKAN

Skripsi kanthi irah-irahan *Lelewaning Basa wonten salebeting Novel Katresnan Lingsir Sore Anggitanipun Yunani* menika saged dipunujekaken awit sampun pikantuk palilah saking *pembimbing*.

Yogyakarta, 17 Agustus 2013

Pembimbing I,

Drs. Sutrisna Wibawa, M.pd.
NIP.195909011986011002

Yogyakarta, 17 Agustus 2013

Pembimbing II,

Dra. Sri Hartati Widyastuti, M.Hum.
NIP. 196210081988032001

PANGESAHAN

Skripsi kanthi irah-irahan “*Lelewaning Basa wonten salebeting Novel Katresnan Lingsir Sore Anggitanipun Yunani*” menika sampun dipunandharaken ing pandadaran wonten sangajengipun Dosen Penguji, surya kaping 26 September 2013 saha dipuntetepaken lulus.

DEWAN PENGUJI

Asma	Jabatan	Tapak asma	Tanggal
Drs. Hardiyanto, M.Hum.	Ketua Penguji		Oktober 2013
Dra. Sri Harti Widyastuti, M.Hum.	Sekretaris Penguji		Oktober 2013
Drs. Afendy Widayat, M.Phil.	Penguji Utama		Oktober 2013
Dr. Sutrisna Wibawa, M.Pd.	Penguji pendamping		Oktober 2013

Yogyakarta, 25 Oktober 2013

Fakultas Bahasa dan Seni

Universitas Negeri Yogyakarta

Dekan,

Dr. Zamzani, M.Pd.

NIP 19550505 198011 1 001

WEDHARAN

Ingkang tandha tangan ing ngandhap menika, kula

Nama: Lely Dyah Setyaningrum

NIM: 09205244040

Program Studi: Pendidikan Bahasa Daerah

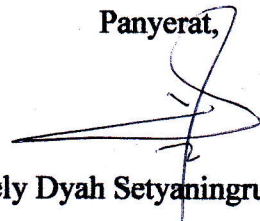
Fakultas: Bahasa dan Seni Universitas Negeri Yogyakarta.

Ngandharaken bilih *karya ilmiah* menika damelan kula piyambak. Samangertos kula *karya ilmiah* menika wosipun boten dipunserat dening tiyang sanes, kajawi bab-bab tartamtu, ingkang kula pendhet minangka acuan kanthi adhedahasar tata cara saha etika nyerat *karya ilmiah* ingkang umum.

Seratan ingkang wedharan menika kaserat kanthi saestu, menawi kasunyatanipun kabukten bilih wedharan menika boten leres, bab menika dados tanggel jawab kula pribadhi.

Yogyakarta, 26 September 2013

Panyerat,

Lely Dyah Setyaningrum

SESANTI

Wahai orang-orang yang beriman! Apabila dikatakan kepadamu, "berilah kelapangan di dalam majelis-majelis," maka lapangkanlah, niscaya Allah akan memberikan kelapangan untukmu. Dan apabila dikatakan, "Berdirilah kamu," maka berdirilah, niscaya Allah akan mengangkat (derajat) orang-orang yang beriman di antaramu dan orang-orang yang diberi ilmu beberapa derajat. Dan Allah Maha teliti apa yang kamu kerjakan.

(QS. Al Mujadalah: 11)

"Sesungguhnya bersama kesulitan ada kemudahan"

(Q.S Al-Insyirah: 6)

PISUNGSUNG

Kanthi raos syukur dhumateng Allah SWT. *Karya ilmiah* menika kula
pisungsungaken dhateng: Bapak kaliyan ibu ingkang sampun paring
panyengkuyung saha pandunga.

PRAWACANA

السلام عليكم ورحمة الله وبركاته

Alhamdullillah wa syukurillah konjuk dhumateng Allah SWT ingkang tansah paring lumabering rahmat, barokah, saha hidayah dhateng panyerat, saengga skripsi kanthi irah-irahan “ **Panganggenning Lelewaning Basa Wonten salebeting Novel Katresnan Lingsir Sore Anggitanipun Yunani** ” menika saged kaimpun kanthi nir ing sambekala. Skripsi menika kaserat kangge njangkepi salah satunggaling sarat pikantuk gelar Sarjana Pendidikan.

Skripsi menika saged pungkasan anggenipun nyerat amargi awit sampun dipunsengkuyung saking mapinten-pinten *pihak*. Awit saking menika, panyerat ngaturaken agunging panuwun kanthi tulus dhateng.

1. Bapak Prof. Dr. Zamzani. Minangka Dekan Fakultas Bahasa dan Seni ingkang sampun paring kalodhangan anggen kula nyerat skripsi menika.
2. Bapak Dr. Suwardi, M. Hum. Minangka ketua Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah ingkang sampun maringi bimbingan saha pandom salebeting kula sinau wonten ing Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah.
3. Bapak Drs. Sutrisna Wibawa, M.Pd kaliyan ibu Dra. Sri Hartati Widyastuti, M.Hum. Minangka *pembimbing* ingkang tansah sabar saha tlatos maringi bimbingan tumrap panyerat.
4. Bapak, ibu Dosen Pendidikan Bahasa Daerah ingkang sampun paring kawruh mawarni-warni inggih ingkang murakabi tumrap panyerat.
5. Dewan penguji sadangunipun Ujian Tugas Akhir Skripsi sampun paring pitedah saengga anggen kula damel skripsi saha ujian saged katampi.
6. Bapak, ibu, Adikku tersayang Udi, Lufi, ingkang sampun paring panyengkuyung kaliyan dunga tumrap panyerat.

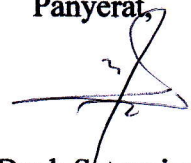
7. Mas Agung Setyadi ingkang sampun paring panyengkuyung saha dunga tumrap panyerat.
8. Kanca-kanca kos Saila, Astri, Dyan ingkang sampun paring dunga saha panjurung.
9. Kanca-kanca Pendidikan Bahasa Jawa sarta sadaya pihak ingkang boten saged kula sebutaken sadaya ingkang sampun paring dunga saha panjurung tumrap panyerat saengga skripsi menika saged kaimpun.

Temtu kemawon skripsi menika dereng saged kawastanan sae, jangkep, menapa malih sampurna. Pramila saking menika sadaya pangandikan menapa dene panyaruwe ingkang tumuju murih langkung sae, jangkep, saha sampurnaning skripsi menika, tansah katampi kanthi bingahing manah saha atur agunging panuwun. Wasana kanthi raos andhap asor panyerat gadhah pangajap mugi-mugi skripsi menika saged murakabi pamaos saha panyerat.

وَالشُّكْرُ لِلَّهِ وَرَحْمَتُهُ وَبَرَكَاتُهُ

Yogyakarta, 26 September 2013

Panyerat,

Lely Dyah Setyaningrum

WOSING ISI

	Kaca
IRAH-IRAHAN	i
PASARUJUKAN	ii
PANGESAHAN	iii
WEDHARAN	iv
SESANTI.....	v
PISUNGSUNG	vi
PRAWACANA	vii
WOSING ISI	ix
DAFTAR TABEL	xii
DAFTAR CEKAKAN	xiii
SARINING PANALITEN	xiv
LAMPIRAN	xv
 BAB I PURWAKA	
A. Dhasaring Panaliten	1
B. Underaning Perkawis	4
C. Watesaning Perkawis	5
D. Wosing Perkawis.....	5
E. Ancasing Panaliten.....	5
F. Paedahing Panaliten	6
 BAB II GEGARAN TEORI	
A. Karya Sastra	7
B. Hakikat Novel	9
1. Pangertosan Novel	9
2. Titikan Novel	11
3. Jinising Novel	12
C. Hakikat Lelewaning Basa	14
1. Pangertosan Lelewaning Basa.....	16

2. Jinis-Jinising Lelewaning Basa	19
3. Manpangat Lelewaning Basa	35
D. Panaliten Ingkang Laras	38
E. Nalaring Pikir	40
BAB III CARA PANALITEN	
A. Jinising Panaliten	42
B. Data saha Sumbering Data	43
C. Caranipun Ngempalaken Data	43
D. Pirantining Panaliten	44
E. Caranipun Nganalisis Data.....	44
F. Validitas saha Reliabilitas	47
G. Prosedur Panaliten.....	47
BAB IV ASILING PANALITEN SAHA PIREMBAGAN	
A. Asiling Panaliten	49
1. Lelewaning Basa Perbandingan.....	52
2. Lelewaning Basa Pengulangan	57
3. Lelewaning Basa Sindhiran	59
4. Lelewaning Basa Pertentangan.....	60
5. Lelewaning Basa Penegasan.....	61
B. Pirembagan.....	64
1. Lelewaning Basa Perbandingan.....	65
2. Lelewaning Basa Pengulangan	127
3. Lelewaning Basa Sindhiran	136
4. Lelewaning Basa Pertentangan.....	140
5. Lelewaning Basa Penegasan.....	146
BAB V PANUTUP	
A. Dudutan	162
B. Implikasi	163
C. Pamrayogi	163
DAFTAR PUSTAKA	165
LAMPIRAN.....	169

DAFTAR TABEL

- Tabel 1 : Jinis Lelewaning Basa Perbandingan saha Manpangat Lelewaning Basa wonten salebeting Novel *Katresnan Lingsir Sore Anggitanipun Yunani*.
- Tabel 2 : Jinis Lelewaning Basa Pengulangan saha Manpangat Lelewaning Basa wonten salebeting Novel *Katresnan Lingsir Sore Anggitanipun Yunani*.
- Tabel 3 : Jinis Lelewaning Basa Sindhiran saha Manpangat Lelewaning Basa wonten salebeting Novel *Katresnan Lingsir Sore Anggitanipun Yunani*.
- Tabel 4 : Jinis Lelewaning Basa Pertentangan saha Manpangat Lelewaning Basa wonten salebeting Novel *Katresnan Lingsir Sore Anggitanipun Yunani*.
- Tabel 5 : Jinis Lelewaning Basa Penegasan saha Manpangat Lelewaning Basa wonten salebeting Novel *Katresnan Lingsir Sore Anggitanipun Yunani*.

DHAFTAR CEKAKAN

KLS: Katresnan Lingsir Sore

Hiperbol: Hiperbola

Metono: Metonomia

Person: Personifikasi

Deperso: Depersonifikasi

Metafor: Metafora

Pleon: Pleonasme

Alego: Alegori

Endah: Damel endah ungel saha tuturan

Nyanget: Nyangetaken tuturan

Konkret: Konkritisasi

Gam: Ngandharaken gambaran

Nuwuh: nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu

Gesang: Gesangaken Gegambaran

Ngring: Ngringkes tuturan saha seratan

Gegam: Gegambaran raosing tokoh

PANGANGGENNING LELEWANING BASA WONTEN ING NOVEL KATRESNAN LINGSIR SORE ANGGITANIPUN YUNANI

**Dening
Lely Dyah Setyaningrum
NIM 09205244040**

SARINING PANALITEN

Ancasing panaliten menika kangge ngandharaken jinis lelewaning basa saha manpangat lelewaning basa ingkang dipunginakaken wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

Panaliten menika kalebet panaliten analisis isi (*content analysis*). Data ing panaliten menika jinis lelewaning basa saha manpangat lelewaning basa. Sumber datanipun inggih menika novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani. Caranipun ngempalaken data inggih menika kanthi maos saha teknik nyerat. *Data* dipunanalisis ngginakaken *metode analisis isi* inggih menika panaliti ngandharaken jinis lelewaning basa saha manpangat lelewaning basa. Validitas data ngginakaken *validitas* sematik saha pertimbangan ahli, lajeng kangge manggihaken *reliabilitas* data ngginakaken reliabilitas intra-rater.

Asiling panaliten inggih menika jinis lelewaning basa ingkang dipunpanggihaken wonten ing novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani menika ngemot enem likur jinis lelewaning basa, ingkang dipunpantha dados gangsal kelompok ageng, inggih menika (a) jinis lelewaning basa *perbandingan*: *hiperbola*, *metonomia*, *personifikasi*, *depersonifikasi*, *pleonasme*, *metafora*, *alegori*, *sinekdoke*, *alusio*, *smile* (*perumpamaan*), *asosiasi*, *eufemisme*, *eponim*, saha *hipalase*; (b) lelewaning basa *perulangan*: *aliterasi*, *epizeukis*, saha *mesodiplosis*; (c) lelewaning basa *sindhiran*: *innuendo*, *sarkasme*, saha *satire*; (d) lelewaning basa *pertentangan*: *anthithesis*, saha *litotes*; (e) lelewaning basa *penegasan*: *epifora*, *repetisi*, *klimaks*, saha *anti klimaks*. Manpangat lelewaning basa wonten ing novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani inggih menika kangge damel endah ungel saha tuturan, nyangetaken tuturan, ngonkretaken perkawis ingkang abstrak, ngandharaken gambaran, nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu, ngringkes tuturan saha seratan, sarta gegambaran raosing tokoh.

BAB I

PURWAKA

A. Dhasaring Panaliten

Sastra menika wujud gagasan tiyang miturut pamandeng dening lingkungan sosial ingkang wonten ing sakelilingipun kanthi migunakaken basa ingkang endah. Sastra menika dados asiling *perenungan* panganggit wonten ing *fenomena* ingkang endah. Sastra menika dados karya *fiksi* ingkang gadah pangreti ingkang langkung lebet, karya menika boten namung carios kayal utawi pangangen-angen saking panganggit kemawon, ananging karya menika wujud saking *kreativitas* panganggit anggenipun ngasilaken gagasan ingkang wonten salebeting penggalhipun.

Salahsatunggaling wujud karya sastra inggih menika novel. Novel inggih menika karya *fiksi* ingkang dipunwangun saking sedaya unsur intrinsikipun. Unsur-unsur kasebut sengaja menika *dipadukan* dening panganggit saha dipundamel karya sastra ingkang mirip kaliyan donya ingkang nyata jangkep kaliyan prastawa-prastawa wonten ing salebetipun, saengga dadosaken karya menika langkung nyata saha kadadosan. Unsur menika ingkang badhe dadosaken karya sastra (novel) dipunasilaken. Unsur *intrinsik* novel inggih menika unsur ingkang langsung ngasilaken jinis carios. Saking sedaya unsur *intrinsik* menika ingkang badhe dadosaken novel menika sanget sae. Salajengipun, kangge ngasilaken novel ingkang sae ugi dipunprlokaken olahan basa. Basa menika sarana utawi *media* kangge ngandharaken gagasan utawi penggalih saking

panganggit ingkang badhe dipunandharaken wonten ing jinis anggitan inggih menika salah satunggalipun novel menika.

Basa menika salah satunggaling unsur ingkang wigatos wonten salebeting jinis karya sastra. Miturut Nurgiyantoro (2002: 272) *bahasa dalam seni sastra ini dapat disamakan dengan cat warna. Keduanya merupakan unsur bahan, alat, dan sarana yang mengandung nilai lebih untuk dijadikan sebuah karya. Sebagai salah satu unsur terpenting tersebut, maka bahasa berperan sebagai sarana pengungkapan dan penyampaian pesan dalam sastra.*

Basa wonten salebeting karya sastra menika wonten unsur kaendahan. Kaendahan menika aspek saking *estetika*. Miturut pamanggih Zulfahnur, dkk (1996: 9), sastra menika karya seni ingkang unsuripun kaendahan. Kaendahan Wonten salebeting karya seni sastra dipunwangun dening seni tembung, saha seni tembung utawi seni basa menika wujudipun tembung-tembung ingkang endah ingkang awujud saking *ekspresi* jiwa. Gegayutan kaliyan pamanggih kasebut, mila maos *karya sastra* utawi buku badhe narik kawigatosan menawi *informasi* ingkang dipunandharaken panyerat dipuncawisaken kanthi basa ingkang wonten piwulang *estetik*. Jinis buku sastra utawi waosan ingkang salebetipun wonten piwulang estetik menika saged damel pamaos langkung semangat saha narik kawigatosanipun kangge maos. Menapa malih panyerat nyawisaken kanthi basa *unik* saha narik kawigatosan.

Lelewaning basa saha seratan menika salah satunggaling unsur ingkang narik kawigatosan wonten salebeting waosan. Seratan ingkang dipunasilaken menika salejengipun gadhah lelewaning panyeratan ingkang didayani dening

panyeratipun, saengga saged dipuntembungaken menawi, watak tiyang panyerat sanget paring daya pangribawa jinising karya ingkang dipunserat. Selaras kaliyan pamanggih Pratikno (1984: 50) menawi sipat, tabiat utawi watak tiyang menika beda-beda.

Karya sastra menika karya *imajinatif* ingkang ngginakaken *medium* basa ingkang khas. Salah satunggaling kekhasan basa saged dipunpriksani wonten ing sedaya lelewaning basa. Ingkang asring dipunginakaken ing cerpen, puisi, novel lsp. Migunakaken lelewaning basa utawi pemajasan dipunajengaken kangge damel endah karya sastra.

Majas utawi lelewaning basa asring dipunsebat dados basa ingkang asring dipunginakaken wonten ing puisi, ananging saking karya sastra wujudipun novel, menika ugi kathah ngginakaken majas utawi lelewaning basa wonten ing panyeratanipun.

Dhasaring karya sastra, *gaya* utawi lelewaning basa ngadahi peran ingkang wigatos. Salah satunggaling unsur ingkang wigatos wonten ing *karya sastra*, inggih menika lelewaning basa saha *ruang lingkup*ipun. Unsur menika ingkang badhe mbiyantu kangge mangertosi makna wosing novel sedayanipun. Lajeng panaliten ingkang sanesipun, panaliten menika dados langkung nyenengake, amargi lelewaning basa wonten ing novel menika ngadahi peran saha manpangatipun ingkang warna-warna menika saged kita mangertosi menawi kita cermati saha tliti saking maos novel menika.

Saking dhasaring panaliten kasebut salajengipun paneliti badhe nganalisis novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani. Analisis wonten ing novel

Katresnan Lingsir Sore panaliti namung nganalisis lelewaning basa saha manpangat lelewaning basa amargi sasampunipun maos novel *katresnan Lingsir Sore*, panaliti manggihi kathah lelewaning basa ingkang dipunginakaken dening panganggit wonten ing carios *Katresnan Lingsir Sore*. Novel menika sakderengipun sampun dipunmuat ing wujudipun carios cerbung ing majalah mingguan Jaya Baya, taun 1999, lajeng taun 2000, Novel *Katresnanan Lingsir Sore* dipunterbitaken langkung rumiyin dening panerbit DJOJO BOJO, Surabaya. Novel menika dipunpundhut saking Perpustakaan Balai Bahasa Yogyakarta menika awujud *Foto copi*. Kanthi carios ingkang beda, saha pokok perkawis ugi sami beda. Dadosaken novel *Katresnanan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani Menika wigati badhe dipun tliti.

B. Underaning Perkawis

Saking dhasaring panaliten, lajeng underaning perkawisipun ingkang kadudut saking novel inggih menika:

- 1) Makna lelewaning basa salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* angitanipun Yunani.
- 2) Manpangat lelewaning basa salebeting novel *Katresnanan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.
- 3) Lelewaning basa ingkang dipunginakaken dening Yunani salebeting novel *Katresnan Lingsir sore*.
- 4) Jinis-jinis lelewaning basa salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* angitanipun Yunani.

5) Lelewaning basa ingkang *dominan* dipunginakaken dening Yunani.

C. Watesaning Perkawis

Adhedhasar undheraning perkawis, perkawis wonten panaliten menika dipunwatesi. Inggih menika badhe ngandharaken.

- 1) Jinis-jinis lelewaning basa ingkang dipunginakaken dening Yunani salebeting novel *Katresnan Lingsir sore* anggitanipun Yunani.
- 2) Manpangat lelewaning basa salebeting novel *Katresnanan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

D. Wosing Perkawis

Saking watesaning perkawis wonten ing inggil, saged dipunpendhet dudutan underaning perkawis inggih menika:

- 1) Kados pundi Jinis-jinis lelewaning basa ingkang dipunginakaken wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir sore* anggitanipun Yunani?
- 2) Kados pundi manpangat lelewaning basa wonten salebeting novel *Katresnanan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani?

E. Ancasing Panaliten

Ancasing panaliten karya sastra wonten ing Novel *Katresnan Lingsir Sore*, anggitanipun Yunani saking lelewaning basa wonten salebeting karya sastra, menika kangge gambaraken kanthi cetha, *valid* kados pundi jinis lelewaning basa

saha manpangat lelewaning basa wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

F. Paedahing Panaliten

Paedahing panaliten menika wonten kalih, inggih menika paedah panaliten teoritis saha praktis. Awit saking menika, panaliten menika dipunkajengaken supadhos gadhah paedah kados mekaten.

1. Paedahing kanthi Teoritis

Asiling pirembagan panaliten menika kaangkah supados saged suka paedah kangge ngrembakakaken kawruh saha suka pambiyantu kangge panaliti salajengipun ingkang wonten sambet rapetipun kaliyan lelewaning basa, panaliten menika saged nambahi kawruh bab panaliten ingkang wonten gegayutanipun kaliyan basa, mliginipun panganggening lelewaning basa.

2. Paedahing kanthi Praktis

Asiling pirembagan panaliten menika kaangkah supados saged suka *kontribusi* kangge pendidikan, supados paraga pendidikan ingkang maos saged mangertos menapa kemawon jinis lelewaning basa saha manpangat lelewaning basa wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani. Paedah praktis sanesipun inggih menika saged dados *referensi* kangge panaliten sanesipun ingkang ngrembag babagan lelewaning basa.

BAB II

GEGARAN TEORI

A. Karya Sastra

Karya sastra inggih menika wacana, ingkang gadah kekhasan piyambak. Tiyang panganggit kanthi *kreativitas*ipun ngekspresikaken gagasanipun kanthi ngginakaken basa ingkang paring paedah ing sedaya media ingkang wonten salebeting basa. Lelewaning berbasa saha cara pamandeng tiyang panganggit kangge migunakaken paedah saha ngginakaken basa menika boten badhe sami kaliyan sanesipun saha boten saged dipuntiru dening panganggit sanesipun amargi perkawis menika sampun dados kapribaden tiyang panganggit.

Ratna (2011: 30) ngandharaken bilih karya sastra inggih menika mawarni wujud seratan, reriptaan, *gubahan* ingkang gadhah *aspek-aspek estetis* karya sastra inggih menika salah satunggaling olah budining manungsa ingkang saged dipunraosaken kaendahanipun. Karya sastra minangka salah satunggaling fenomena saha produk sosial ingkang wonten gegayutanipun kaliyan pola struktur, manpangat menapa dene tumindak saha kawontenan sosial budaya minangka dhasaring pagesangan masarakat rikala karya sastra menika dipunripta (Fananie, 2002: 193). Realitas sosial wonten ing masarakat minangka dhasar ingkang kiyat kangge karya sastra. Saking kawontenan sosial ing masarakat karya sastra inggih menika sarana kangge nyariosaken, ngandharaken mawi lesan saha seratan. Karya sastra nyariosaken prastawa ing wanci tartamtu, saha model interaksi, piyambak-piyambak. Proses seratan kadadosan saking gandheng cenengipun.

Basa wonten ing karya sastra menika wonten unsur kaendahan. Kaendahan menika aspek saking *estetika*. Pradopo (lumantar Endraswara, 2003: 72) “menyatakan bahwa nilai seni sastra ditentukan oleh gaya bahasanya.” Salaras kaliyan pamanggih Zulfahnur, dkk (1996: 9), sastra menika karya seni ingkang unsur kaendahan. Kaendahan Wonten salebeting karya seni sastra dipunwangun dening seni tembung, saha seni tembung utawi seni basa menika wujudipun tembung-tembung ingkang endah ingkang awujud saking *ekspresi* jiwa.

Miturut Nurgiantoro (2010: 51) dipunandharaken bilih, karya sastra ingkang sinerat wonten ing tembe wingking limrahipun adhedhasar saking karya. Karya saderengipun kanthi langsung menapa boten langsung. Pamanggih menika jumbuh kaliyan pamanggihipun Teuww (wonten Jabrohim 2012: 173) Ingkang ngandharaken “karya sastra tidak lahir dalam kekosongan budaya termasuk sastra, kaya sasta itu merupakan response pada karya sastra yang terbit sebelumnya.” Saking pangertosan menika, nedahaken karya sastra ing donya menika kathah sanget, saha mboten uwal saking karya saderengipun amargi sastra mijil menawi menika wonten budaya, kalih pamanggih menika ngandharaken *teks* sastra boten uwal saged uwal saking *teks* saderengipun sarta wonten gegayutan antawisipun karya sastra kanthi langsung menapa mboten, amargi karya sastra mijil menika saking budaya.

Saking pamanggih para ahli wonten ing nginggil kadudut karya sastra menika karya *imajinatif* ingkang ngginakaken *medium* basa ingkang khas. Salah satunggaling kekhasan basa saged dipunpriksani wonten ing sedaya lelewaning

basa. Ingkang asring dipunginakaken ing cerpen, puisi, novel lsp. Ngginakaken lelewaning basa utawi pemajasan dipunajengaken kangge ngendahaken karya sastra. Kaendahan Wonten salebeting karya seni sastra dipunbangun dening seni tembung, saha seni tembung utawi seni basa menika wujudipun tembung-tembung ingkang endah ingkang awujud saking *ekspresi* jiwa.

B. Hakikat Novel

1. Pangertosan novel

Tembung novel asal-usulipun saking itali *novella* ingkang kanthi harfifah tegesipun ‘sebuah barang baru yang kecil’ salajengipun tegesipun dados ‘carios ringkes salebeting wujud prosa’. (Abrams lumantar Nurgiyantoro, 2005: 9). Saking basa Latin tembung novel asalipun saking *novellus* ingkang asilipun saking tembung *noveis* ingkang tegesipun enggal. Dipunsebat enggal amargi dipuntandhingaken kaliyan jinis-jinis sanesipun, novel menika tembe medal salajengipun. (Tarigan, 1995: 164).

Pamanggih Tarigan dipunkiyat dening pamanggih Semi (1993: 32) novel inggih menika karya fiksi ingkang ngandharaken aspek-aspek manungsa ingkang langkung lebet saha dipuncawisaken kanthi alus. Novel tegesipun dados paring konsentrasi pagesangan ingkang langkung tegas.

Sudjiman (1998: 53) ngandharaken menawi novel inggih menika prosa rekaan ingkang ngandharaken tokoh saha rerangkening prastawa sarta latar kanthi urut. Novel menika karya imajinatif ingkang nyawisaken aspek-aspek manungsa ingkang lebet saha ngandharaken kanthi alus. Novel menika boten namung alat

kangge panglipur, ananging ugi dados wujud seni ingkang nyinaoni saha nliti bab pagesangan saha piwulang-piwulang moral salebeting pagesangan menika saha ngarahaken pamaos ngengingi budi pekerti ingkang luhur.

Batos (dalam Tarigan, 1995: 164) “menyatakan bahwa novel merupakan sebuah roman, pelaku-pelaku mulai dengan waktu muda, menjadi tua, bergerak.” Nurgiyantoro (2005: 15) ngandharaken, novel inggih menika karya ingkang sipatipun *realistis* saha wonten piwulang psikologi ingkang langkung lebet, saengga novel saged meger saking sejarah, serat-serat, wujud-wujud non fiksi utawi dokumen-dokumen, ananging roman utawi romansa sipatipun puitis. Saking andharan kasebut saged dipunmangertosi menawi novel saha romansa menika wonten salebeting padunungan ingkang beda.

Karangan prosa menika rerangkening carios pagesangan. Tiyang sanesipun saha tiyang ingkang wonten ing sakelilingipun kanthi watak saha sipat pelaku (KBBI, 2008: 969).

Wellek saha Warren (dalam Nurgiyanto, 2009: 15) Menyatakan bahwa

Novel bersifat realistik, berkembang dari bentuk-bentuk naratif non fiksi, misalnya surat, biografi, komik atau sejarah, jadi novel berkembang dari dokumen-dokumen yang secara stilistika pentingnya detail dan bersifat mimetis. Novel lebih mengacu pada realitas yang lebih tinggi mengacu pada realitas yang lebih tinggi dan psikologi yang telah mendalam.

Saksampunipun pamanggih wonten ing nginggil menika, Nurgiyantoro (2009: 30-31). Ngandharaken bilih novel menika saking unsur saha tiap unsur menika badhe gegayutan pramila nemtokaken novel menika dados karya ingkang nggadhai makna ingkang sae utawi endah.

Saking pamanggih wonten ing nginggil kadudut novel inggih menika carios *fiktif* ingkang gambaraken utawi gegambaran pagesangan tokoh-tokohipun kanthi ngginakaken alur. Carios *fiktif* menika boten namung carios hayalan, ananging jinis *imajinasi* ingkang dipunasilaken dening panganggit inggih menika realitas utawi fenomena dipuntingali utawi dipunraosaken.

2. Titikan Novel

Hendy (1993: 225) ngandharaken titikan novel ing ngandhap menika..

- a. Nyawisaken carios langkung dawa saking carios ringkes saha langkung ringkes saking roman. Lumrahipun carios salebeting novel kaperang dados sawatara perangan.
- b. Carios dipunasilaken saking swasana ingkang wonten salebeting masarakat kanthi *ramuan fiksi* panganggit.
- c. *Penyajian berita berlandas pada alur pokok atau alur utama yang batang tubuh cerita, dan dirangkai dengan beberapa alur penunjang yang bersifat otonom (mempunyai latar tersendiri).*
- d. Tema jinis novel menika wonten tema pokok (tema utama) saha tema bawahan ingkang ginanipun nyengkuyung tema pokok kasebat.
- e. Karakter tokoh-tokoh utama wonten novel beda-beda. Ugi karakter tokoh sanesipun. Sanesipun menika, wonten novel wonten *tokoh statitis* saha *tokoh dinamis*. Tokoh statis inggih menika tokoh ingkang dipungambaraken watak tetap wiwit awal dumugi ahir. Tokoh dinamis walikanipun, tokoh ingkang gadhah karakter ingkang beda utawi boten ajeg.

Saking pamanggih wonten ing nginggil kadudut titikan novel inggih menika carios ingkang langkung dawa saking carios pendek, dipunpendhet saking carios masarakat ingkang dipunolah kanthi fiksi, sarta gadah unsur intrinsik saha ekstrinsik. Titikan novel saged narik kawigatosan pamaos utawi penikmat karya sastra amargi carios ingkang wonten ing salebeting karya sastra badhe dadosaken langkung gesang.

3. Jinising Novel

Wonten jinis novel salebeting karya sastra. Jinis novel menika tema saha kreativitas saking sastrawan inggih menika panganggit novel. Nurgiyantoro (2005: 16) novel menika kaperang dados kalih menika novel serius saha novel populer.

a. Novel populer

Sastra populer inggih menika perekam pagesangan saha boten kathah ngrembag pagesangan. Sastra populer ngandharan *rekaman-rekaman* pagesangan kanthi ancas pamaos badhe ngenali pangalamanipun. “Oleh karena itu, sastra populer yang baik banyak mengundang pembaca untuk mengidentifikasikan dirinya” (Kayam dalam Nurgiyantoro, 2005: 18).

Kayam dalam Nurgiyantoro (2005: 18) menyebutkan bahwa

Sastra populer adalah perekam kehidupan dan tak banyak memperbincangkan embali kehidupan dalam serba kemungkinan ia menyajikan kembali rekaan-rekaan kehidupan itu dengan harapan pembaca akan mengenal kembali pengalaman-pengalamannya sehingga merasa terhibur karena seseorang telah menceritakan pengalamannya dan bukan penafsiran tentang emosi itu. Oleh karena itu, sastra populer yang baik banyak mengundang pembaca untuk mengidentifikasi

Saking pamanggih wonten ing nginggil, kadudut novel populer inggih menika carios ingkang boten rumit. Alur carios ingkang gampil dipuntlusuri, lelewaning basa ingkang sanget mengena, *fenomena* ingkang dipunjunjung terkesan sanget caket. Perkawis menika ingkang dados narik kawigatosan remaja, ingkang dados kalangan ingkang remen novel populer. Novel populer ugi gadhah dalaning carios ingkang narik kawigatosan, gampil dipuniloni, saha carios populer kedah mangertosi selera pamaos. Selera pamaos tegesipun inggih menika bab-bab ingkang gegayutanipun kaliyan kesenangan nalurian pamaos, kados dene *motif-motif* humor saha *heroisme* saengga narik kawigatosan pamaos kangge asring mangertosi babad cariosipun.

b. Novel serius

Novel serius utawi ingkang asring dipunsebat novel sastra menika jinis karya sastra ingkang dipunanggep pantes dipunrembag wonten salebeting sejarah sastra ingkang wonten salebeting novel serius. Novel serius kedah sangguh paring sedaya samukawis ingkang mungkin, perkawis menika ingkang dipunsebat teges sastra ingkang sastra. Novel serius ancasipun kangge paring panglipur kangge pamaos, ugi gadah ancas paring pangalaman ingkang aji saha kangge pamaos kedah langkung tumemen ngengingi perkawis ingkang dipunandharaken.

Nurgiantoro (2005: 18) “mengungkapkan bahwa dalam membaca novel serius, jika ingin memahaminya dengan baik diperlukan daya konsentrasi yang tinggi disertai dengan kemauan untuk itu”. Novel jinis menika, boten namung paring panglipur ugi ancasipun kangge paring pangalaman ingkang aji kangge

pamaos utawi kangge pamaos kedah ngrenung kanthi langkung tumemen ngengingi perkawis ingkang dipunandharaken.

Kecenderungan ingkang medhal ing novel serius narik kawigatosan sakedhikipun pamaos ingkang minat kaliyan novel sastra menika. Ananging, perkawis menika boten jalaran popularitas novel serius tumurun. *Misalnya, roman Romeo Juliet karya William Shakespeare atau karya Sutan Takdir, Armin Pane, Sanusi Pane yang memunculkan polemik yang muncul pada dekade 30-an yang hingga saat ini masih dianggap relevan dan belum ketinggalan zaman* (Nurgiyantoro, 2005:21).

Saking pamanggih wonten ing nginggil, kadudut menawi novel serius inggih menika novel ingkang ngndharaken samukawis ingkang enggal ugi kanthi cara ngandharaken ingkang enggal. Kanthi ringkes kadudut menawi unsur enggal menika sanget dipunprelokaken salebeting novel serius. Wonten salebeting novel serius, babagan dipunolah kanthi cara ingkang khas. Perkawis menika wigati sanget amargi novel serius mbutuhaken samukawis ingkang enggal saha gadah titikan khas. Jinis novel dipunarepaken paring kesan ingkang lebet kaliyan pamaosipun kanthi teknik ingkang khas menika.

C. Hakikat Lelewaning Basa

Saderengipun dipuncawisaken langkung cetha ngengingi babagan hakikat lelewaning basa, saderengipun badhe ngandharaken kanthi ringkes ngengingi bab stilistika. Kanthi etimologis *stylistics* gegayutan kaliyan *style* (gaya), saengga

stylistics saged dipunterjemahaken kanthi ilmu bab lelewaning ingkang rat gegayutanipun kaliyan linguistik.

Linguistik merupakan ilmu yang berupaya memberikan bahasa dan menunjukkan bagaimana cara kerjanya, sedangkan *stylistics* merupakan bagian dari linguistik yang memusatkan perhatiannya pada variasi penggunaan bahasa, yang walaupun tidak secara eksklusif, terutama pemakaian bahasa dalam sastra. (Tuner dalam Pradopo, 2005: 161).

Gaya wonten salebeting sastra menika wosipun inggih menika anggenipun ngginakaken basa salebeting karya sastra (Pradopo, 2005: 161), Saderengipun wonten stilistika, basa karya sastra menika sampun gadah lelewaning ingkang gadah kaendahan.

Gaya adalah segala sesuatu yang “menyimpang” dari pemakaian biasa. Penyimpangan tersebut bertujuan untuk keindahan. Keindahan ini banyak muncul dalam karya sastra, karena sastra memang syarat dengan unsur estetik. Segala unsur estetik ini menimbulkan manipulasi bahasa, plastik bahasa dan kado bahasa sehingga mampu membugkus rapi gagasan penulis. (Endraswara, 2003: 71)

“Saged dipunsebataken menawi karya sastra menika namung *seleksi* sawetara saking perangan samukawis basa tartamtu” (Pradopo, 2005: 162). Gegayutan antawisipun basa kaliyan sastra asring sipatipun *dialeksis*. Sastra asring paring daya pangribawa basa sawatara menika sastra boten saged dipunisolasi saking pangribawa sosial saha *intelektualitas*.

Analisis stilistika dipunginakaken kangge manggihaken ancas estetika umum ingkang wonten salebeting karya sastra saking sedaya unsuripun. Kanthi menika, analisis stilistika saged kangge ngrembag bab wosing. Panaliten stilistika adhedasar *asumsi* menawi sastra gadah tugas mulia (Endraswara, 2003: 72). Salajengipun, Suwardi jangkepi menawi basa gadah pesan kaendahan saha ugi

bekta teges. Lelewaning basa sastra beda kaliyan lelewaning basa saben dinten. Lelewaning basa sastra dipunginakaken kangge damel endah teks sastra.

Saking pamanggih wonten ing nginggil kadudut lelewaning menika tatanan ingkang sipatipun lugas, cetha, saha nebihaken unsur-unsur lelewaning basa ingkang ngandharaken makna konotatif. Manawi panganggit wonten ing wacana sastra ugi badhe ngginakaken pilihan tembung ingkang wonten makna padat, reflektif, asosiatif, saha sipatipun konotatif. Sanesipun, tatana ukara-ukaranipun ugi wonten variasi saha harmoni saengga saged ngasilaken kaendahan saha boten namung nuansa teges tartamtu kemawon. Pramila, perkawis lelewaning salebeting sastra pungkasanipun ugi gegayutan rat kaliyan perkawis lelewaning salebeting basa menika piyambak.

1. Pangertosan lelewaning basa

Sudjiman (1998: 13) ngandharaken menawi sejatosipun lelewaning basa saged dipunginakaken wonten ing sedaya ragam basa sae kanthi ragam lisan, seratan, nonsastra, saha ragam sastra, amargi lelewaning basa inggih menika cara migunakaken basa salebeting konteks tartamtu dening tiyang tartamtu kangge ancas tartamtu. Ananging, kanthi tradisional lelewaning basa asring dipungayutaken kaliyan teks sastra, mliginipun teks sastra seratan. Lelewaning basa menika diksi utawi pilahan leksikal, struktur ukara, majas saha citraan, pola rima, matra ingkang dipunginakaken tiyang sastrawan utawi ingkang wonten salebeting jinis karya sastra.

Jorgense dan Phillips (dalam Ratna, 2009: 84) mengatakan bahwa "gaya bahasa bukan sekedar saluran, tetapi alat yang menggerakkan sekaligus menyusun

kembali dunia sosial itu sendiri”. Lebih jauh menurut Simpson (dalam Ratna, 2009: 84) “gaya bahasa baik bagi penulis maupun pembaca berfungsi untuk mengeksplorasi kemampuan bahasa khususnya bahasa yang digunakan”. Stilistika dengan demikian memperkaya cara berpikir, cara pemahaman, dan cara perolehan terhadap substansi kultural pada umumnya.

Retorika inggih menika panganggening basa kangge ngasilaken *efek estetis* ingkang dipunasilaken saking kreativitas ungkapan basa, inggih menika kados pundi tiyang panganggit nyiasati basa dados sarana kangge ngandharaken gagasanipun. Nyawisaken basa wonten ing karya sastra menika nyerminaken sikap saha raosing panganggit ingkang dipunginakaken kangge daya pangribawa sikap saha raosing ingkang maos. Pramila, wujud ungkapan basa kedah efektif saha saged nyengkuyung gagasan kanthi trep ingkang gadahi segi *estetis* dados jinisi karya. *Kekhasan, ketepatan, saha kebaruan* pilihan wujud-wujud ungkapan basa gagasan sanget nemtokaken keefektifan wacana utawi karya ingkang dipunasilaken. Perkawis menika saged dipunsebat menawi basa badhe nemtokaken piwulang kesastraan ingkang badhe dipunasilaken.

Karya sastra inggih menika wacana ingkang gadah kekhasan piyambak. Tiyang panganggit kanthi kreativitasipun ngekspresikaken gagasanipun ngginakaken basa kanthi paedah salebeting sedaya media ingkang wonten paedahing saha anggenipun ngginakaken basa boten badhe sami satunggal sami sanesipun saha boten saged dipuntiru dening pangripta sanesipun amargi perkawis menika sampun dados salabeting kapribaden panganggit.

Basa sastra inggih menika basa khas (Endraswara, 2003: 72). Khas amargi basanipun sampun dipunrekayasa saha dipunoles sedaya rupa. Saking polesan menika salajengipun ngasilaken lelewaning basa ingkang manis. Ngginakaken lelewaning basa menika kedah dipundhasari dening panganggit. Mboten namung samukawis kapi-nujo lelewaning menika dipunasilaken dening panganggit saking kaistimewaan anggitanipunipun. Dados saged dipunsebataken menawi panganggit pener bersilat basa, kaya, saha mahir anggenipun ngginakaken stilistika mila anggitanipun badhe langkung *mempesona* saha langkung gadah bobot. Stilistika inggih menika ngginakaken lelewaning basa kanthi mligi wonten ing karya sastra ingkang badhe wangun aspek kaendahan karya sastra.

Pradopo (lumantar Endraswara, 2003: 72) ngandharaken piwulang seni sastra dipuntemtoaken dening gaya basanipun. Lelewaning basa menika dipunsebat ahlinipun tiyang panganggit anggenipun ngolah tembung-tembung. Lelewaning basa menika wiyar sanget mboten namung gegayutan kaliyan perkawis tembung ananging ugi rerangkaening saking tembung-tembung ingkang ngliputi frasa, klausa, ukara lan wacana kanthi sedayanipun (Keraf, 2004: 112) menika salebeting *kemahiran* panganggit anggenipun ngginakaken ungkapan ingkang nemtokaken kabehhasilan, kaendahan, saha kemasukakalan jinising karya ingkang saking asiling ekspresi piyambak (Sayuti, 2000: 110). Padha kaliyan pamanggih Sayuti, Endraswara (2003: 73) juga menyatakan “bahwa gaya bahasa merupakan seni yang dipengaruhi oleh nurani”. Saking lelewaning basa sastrawan ngasilaken idenipun. Kados pundi raosipun manawi nyerat saha anggenipun ngginakaken lelewaning basa, karya ingkang dipunasilaken menika dados endah.

Ugi saged dipunsebat lelewaning basa menika ide ingkang badhe ngalusaken teks sastra.

Zhang (1995: 155) menjelaskan bahwa *"Literary stylistics is a discipline mediating between linguistics and literary criticism. Its concern can be simply and broadly defined as thematically and artistically motivated verbal choices"* ("gaya bahasa sastra adalah disiplin mediasi antara linguistik dan kritik sastra. Disisi lain dapat sederhana dan secara luas didefinisikan sebagai tematik dan artistik termotivasi pilihan verbal"). Saking tembung sanesipun, objek menika kangge mangertosi piwulang-piwulang tematik saha etetika ingkang dipunasilaken dening linguistic wujud, piwulang-piwulang ingkang ngandharaken visi panyerat, nada saha sikap, ingkang saged ningkataken afektif utawi kakiyatan emotif pesan ingkang maringi sumbangan kangge *karakterisasi* saha damel fiksi realitas ginanipun langkung efektif wonten ing kesatuan tematik.

Saking pamanggih wonten ing nginggil saged dipunpendhet dudutan lelewaning basa utawi majas inggih menika cara khas anggenipun ngandharaken penggalih saha raosing wonten ing wujud seratan utawi lesan. Kekhasan saking lelewaning basa menika saking pilihan tembung-tembungipun ingkang boten langsung ngandharaken makna ingkang sejatosipun.

2. Jinis-jinis Lelewaning Basa

Lelewaning basa inggih menika panganggening kanthi mligi kangge ngasilaken efek-efek tartamtu. Pramila, panaliten lelewaning basa ingkang baku salebeting karya sastra ingkang dipuntliti inggih menika wujud (bagaimana bentuk) lelewaning basa menika saha efek menapa ingkang dipunasilaken dening

panganggening utawi menapa manpangat panganggening lelewaning basa kasebut salebeting karya sastra. Lelewaning basa ingkang dipunginakaken sastrawan menika boten luar biasa, ananging unik amargi mila caket kaliyan watak saha jiwa penyair ugi damel basa menika dipunginakaken beda salebeting teges saha kemesraanipun.

Lelewaning basa dipunginakaken panganggit menika paring wujud tumrap ing menapa ingkang badhe dipunandharaken. Kanthi lelewaning basa tartamtu tiyang pangripta saged ngasilaken pangalaman rohaniyah saha pangliatan batiniyah.

Perrin (dalam Tarigan, 1995: 141) lelewaning basa kaperang dados tiga lelewaning basa yaiku: (1) perbandingan inggih metafora, kesamaan, dan analogi; (2) hubungan inggih menika metonomia dan sinekdoke; (3) pernyataan antawisipun hiperbola, litotes, dan ironi.

Moeliono (1989: 175) kapareng gaya bahasa dados tiga. Lelewaning basa kasebut inggih menika: (1) perbandingan inggih menika perumpamaan metafora, dan penginsanan; (2) pertentangan inggih menika hiperbola, litotes, dan ironi; (3) pertautan inggih menika metonomia, sinekdoke, kilatan, dan eufemisme. Sementara itu, Ade Nurdin, Yani Maryani, dan Mumu (2002: 21-30) ngandharaken lelewaning basa kaperang dados gangsal, yaiku: (1) gaya bahasa penegasan, inggih menika repetisi, paralelisme; (2) gaya bahasa perbandingan, inggih menika hiperbola, metonomia, personifikasi, perumpamaan, metafora, sinekdoke, alusio, simile, asosiasi, eufemisme, pars pro toto, epitet, eponym, dan hipalase; (3) gaya bahasa pertentangan menika paradoks, antithesis, litotes,

oksimoron, hysteron, prosteron, dan okupasi; (4) gaya bahasa sidiran inggih menika ironi, sinisme, innuendo, melosis, sarkasme, satire, dan antifarsis; (5) gaya bahasa perulangan inggih aliterasi, antanaklasis, anaphora, anadiplosis, asonansi, simplotke, nisodiplosis, epanalipsis, dan epuzeukis”

Saking pamanggih wonten ing nginggil kadudut lelewaning basa menika wonten gangsal kelompok, yaiku: (1) lelewaning basa berbandingan, (2) lelewaning basa perulangan, (3) lelewaning basa sindhiran, (4) lelewaning basa pertentangan, (5) lelewaning basa penegasan.

1. Lelewaning basa perbandingan

Pradopo (2005: 62) berpendapat bahwa “Gaya bahasa perbandingan adalah bahasa kiasan yang menyamakan satu hal dengan yang lain dengan mempergunakan kata-kata pembanding seperti: bagai, sebagai, bak, seperti, semisal, seumpama, laksana, dan kata-kata pembanding lain.” Saking pamanggih wonten ing nginggil kadudut lelewaning basa perbandingan inggih menika lelewaning basa ingkang dipunbandingaken kalih perkawis ingkang dipunanggep mirip utawi gadah persamman sipat (*bentuk*) saking kalih hal ingkang dipunanggep padha. Lelewaning basa perbandingan menika: hiperbola, metonomia, personifikasi, pleonasme, metafora, sinekdoke, alusi, simile, asosiasi, eufemisme, epitet, eponym, dan hipalase.

a. Hiperbola

Inggih menika lelewaning basa ngemot pamanggih ingkang nyangetaken, kanthi ngageng-ngagengaken samukawis tartamtu (Keraf, 2004: 135) *Hiperbola* ugi ngandharaken salah satunggaling bab, prastawa utawi samukawis kanthi cara

nyangetakaken gegambaran supados langkung narik kawigatosan (Achmadi, 1988: 18), tuladhanipun: Swarane pramugari kang **empuk** kepenak mau ngagetake lamunane.

b. Metonomia

Inggihi menika lelewaning basa ingkang ngginakaken salah satunggaling tembung kangge ngandharaken babagan sanes, amargi gadhah gegayutan ingkang cecaketan (Keraf, 2004: 142). Pamanggih sanesipun Altenberd (Iumantar Pradopo, 2005: 77) ngandharaken menawi metonomia inggihi menika panganggening basa dados jinis atribut jinis objek utawi panganggening samukawis ingkang sanget caket gegayutan kangge gantos objek kasebut, tuladhanipun: Lakune **sedan** putih “Peugeot” kaya dibalangake nalika ngliwati dalan tol jurusan Surabaya

c. Personifikasi

Inggihi menika lelewaning basa *kiasan* ingkang gegambaran samukawis tartamtu minangka samukawis ingkang boten gadhah nyawa supados katingal gadhah sipat kados dene manungsa (Keraf, 2004: 140). Lajeng miturut pamanggihipun Tarigan (1985: 17) *personifikasi* menika lelewaning basa ingkang nyawisaken sipat *insani* dhateng samukawis ingkang boten gadhah nyawa sarta dados pamanggih ingkang sipatipun *abstrak*, tuladhanipun: Katon **mega-mega putih** dhedhamyakan ing angkasa kaya ngiring lakune pesawat.

d. Depersonifikasi

Depersonifikasi inggihi menika kewanikanipun saking lelewaning basa personifikasi utawi penginsanan. Menawi personifikasi nginsanaken utawi damel gesang benda, ananging depersonifikasi menika wonten ing ukara pengandaian

(Tarigan, 1985: 21), tualadhanipun: Rangga melu seneng dene **atine ibune wis kebukak**.

e. Perumpamaan (smile)

Inggih menika lelewaning basa *perbandingan* mawi tandha *konstruksional* kanthi cara *eksplisit*, inggih menika nandhingaken kalih samukawis ingkang hakikatipun beda dipunanggep sami. Anggenipun nandhingaken kanthi cara langsung, titikanipun ngginakaken tembung pindhha, kadya, lir, yayah, kaya lsp (Moeliono, 1989: 175), tuladhanipun: Wiwit ditinggal Yani jagad iki **kaya** mung sagodhong kelor

f. Pleonasme

Inggih menika lelewaning basa ingkang ngginakaken tembung-tembung mubadir, sejatosipun tembung menika boten prelu saengga menawi salah satunggaling tembung dipunbucal tegesipun tetep wetah (Keraf, 2004: 133). *Pleonasme* menika ngemot tembung ingkang mubadir, ingkang sejatosipun boten prelu (Poerwadarminta lumantar Tarigan, 1985: 29), tuladhanipun: Olehe adus nganggo banyu anget, merga ing kamar **adhem njekut** karana air conditioner.

g. Metafora

Inggih menika lelewaning basa *perbandingan* kanthi cara *implisit*, tembung ingkang dipunginakaken boten mengku teges ingkang sejatosipun. Lelewaning basa *metafora* tanpa ngginakaken tembung panandhing ing antawisipun samukawis ingkang beda (Moeliono lumantar Tarigan, 1985). Dene Keraf ingkang nandhingaken kalih samukawis kanthi cara langsung, kanthi wujud ingkang cekak tanpa ngginakaken tembung kadya, lir, yayah, kaya lsp,

tuladhanipun: Ananda uga tau menehi **lampu ijo** marang dheweke wiwit ketemu neng singapur sawetara wektu kepungkur.

h. Alegori

Keraf (2004: 140) berpendapat bahwa “alegori adalah gaya bahasa perbandingan yang bertautan satu dengan yang lainnya dalam kesatuan yang utuh”. Lelewaning basa alegori kadudut lelewaning basa perbandingan ingkang gegayutan satunggal kaliyan sanesipun wonten ing kesatuan ingkang utuh, tuladhanipun: “Sambele mbok Tun enak?” pitakone Saras. Wooo...**enak, sedhep, ngangeni.**

i. Sinekdoke

Keraf (2004: 142) berpendapat bahwa “sinekdoke adalah semacam *bahasa* figuratif yang mempergunakan sebagian dari suatu hal untuk menyatakan keseluruhan atau mempergunakan keseluruhan untuk menyatakan sebagian”. Saking pamanggih ing nginggil kadudut sinekdoke inggih menika lelewaning basa ingkang ngginakaken nama sebagian kangge sedayanipun utawi kewanikanipun, tuladhanipun: Indrajit rumangsa dadi wong **bodho dhewe sadonya.**

j. Alusio

Inggih menika lelewaning basa minangka pancer ingkang gadhah ancas niti priksa utawi *mensugestikan kesamaan* antawisipun, tiyang, papan, utawi prastawa (Keraf, 2004: 141), tuladhanipun: Ana sing mbedakakake Indrajit karo wong lanang liyane sing wis tau seneng karo Saraswati. Sepisan, anake mung siji ndhil tur wis seneng karo dheweke. Kaping pindho kecukupan ekonomine, wis pension tur dhuwur pangkate.

k. Asosiasi

Maulana (2008: 2) berpendapat “asosiasi adalah gaya bahasa perbandingan yang bersifat memperbandingkan sesuatu dengan keadaan lain yang sesuai dengan keadaan yang dilukiskan”. Kadudut asosiasi inggih menika lelewaning basa ingkang bandingaken perkawis ingkang sanesipun kanthi dipungambaraken.

l. Eufemisme

Inggih menika pancer awujud ungel-ungelan ingkang boten nyinggung raosipun tiyang, utawi ungel-ungelan ingkang alus kangge nggatos pancer ingkang dipunraosaken kasar, ngasoraken utawi kangge mensugestikan samukawis ingkang dipunraosaken boten ngremenaken. (Keraf, 2004: 132), tuladhanipun: Kirang langkung setaun kepengker, Bapak Hartono sampun *tilar donya* (tilar donya sami kaliyan mati.pejah)

m. Epitet

Keraf (2004: 141) berpendapat bahwa “epitet adalah semacam acuan yang menyatakan suatu sifat atau ciri yang khusus dari seseorang atau sesuatu hal”. Saking pamanggih menika kadudut epitet inggih menika lelewaning basa awujud tiyang utawi benda tartemtu sahingga namanipun dipunginakaken kangge ngandharaken sipat menika.

n. Eponim

Inggih menika lelewaning basa ingkang ngginakaken nama tiyang utawi nama tokoh. Nama-nama kasebut asring dipungayutaken kaliyan sipat tartemtu, saengga nama kala wau dipunginakaken kangge ngandharaken sipat menika (Keraf, 2004: 141), tuladhanipun: Lintang-lintang pathing krelip, lampu-lampu

neng ngisor kae kaya barleyan. Sok - sok pedhut pating regunuk-regunuk mlaku ngambang liwat ngarepan kono, kaya **Bethara Narada** nganggo jubah ngelayang neng angkasa.

o. Hipalase

Inggih menika lelewaning basa awujud salah satunggaling tembung tartamtu dipunginakaken kangge ngandharaken tembung sanesipun, dene sejatosipun dipuntunjokaken dhateng tembung ingkang beda (Keraf, 2004: 142), tuladhanipun: Sing digugah malah **mendelep** neng ngisor slimut kandel.

p. Pars pro toto

Keraf (2004: 142) Pars pro toto adalah “gaya bahasa yang melukiskan sebagian untuk keseluruhan”,

2. Lelewaning Basa Perulangan

Ade Nurdin, Yani Muryani, dan Mumu (2002: 28) berpendapat bahwa “gaya bahasa perulangan adalah gaya bahasa yang mengulang kata demi kata entah itu yang diulang bagian depan, tengah, atau akhir, sebuah kalimat”. Lelewaning basa perulangan ingih menika: aliterasi, Anadiplosis, epanalipsis, epizeukis, mesodiplosis, anaphora.

a. Aliterasi

Inggih menika lelewaning basa ingkang ngginakaken tembung-tembung mawi wiwitan konsonan ingkang padha (Keraf, 2004: 130), tuladhanipun: “Ya ben ilang, wong **dudu sanak dudu kadang**.”

b. Anadiplosis

Keraf (2004: 128) berpendapat bahwa anadiplosis adalah kata atau frasa terakhir dari suatu klausa atau kalimat menjadi kata atau frasa pertama dari klausa atau kalimat berikutnya. Saking pa manggih wonten ing nginggil anadiplosis inggih menika lelewaning basa ingkang ngambali tembung utama saking ukara dados tembung ahir.

c. Epanalipsis

Keraf (2004: 128) berpendapat bahwa epanalipsis adalah pengulangan yang berwujud kata terakhir dari baris, klausa, atau kalimat mengulang kata pertama. Saking pamanggih wonten ing nginggil kadudut epanalipsis inggih menika pengulangan tembung utama kangge dipunpapanaken wonten ing ahir baris saking ukara.

d. Epizeukis

Keraf (2004: 127) berpendapat bahwa yang dinamakan “epizeukis adalah repetisi yang bersifat langsung, artinya kata-kata yang dipentingkan diulang beberapa kali berturut-turut”. Saking pamanggih wonten ing nginggil kadudut epizeukis inggih menika pengulangan tembung ingkang sipatipun langsung kanthi urutan kangge neges ancas, tuladhanipun: Ing atine banjur thukul tembung-tembung **saupama, saupama.....Saupama** dheweke omah-omah maneh kepriye? **Saupama** Saraswati gelem dadi bojone njur kepriye?

e. Mesodiplosis

Keraf (2004: 128) berpendapat bahwa “mesodiplosis adalah repetisi di tengah-tengah baris atau beberapa kalimat berurutan”. Saking pamanggih wonten

ing nginggil mesodiplosis inggih menika lelewaning basa repetisi ingkang ngambali tembung wonten ing tengah-tengah baris utawi ukara, tuladhanipun:

Ora lanang **ora** wadone, kaya-kaya **ora** duwe ewuh pakewuh apa isin.

f. Anafora

Inggih menika lelewaning basa *repetisi* ingkang ngambali tembung sapisanan wonten ing saben larik utawi saben ukara (Tarigan, 1985: 192).

3. Lelewaning Basa Sindhiran

Keraf (2004: 143) berpendapat bahwa “gaya bahasa sindhiran atau ironi adalah suatu acuan yang ingin mengatakan sesuatu dengan makna atau maksud berlainan dari apa yang terkandung dalam rangkaian kata-katanya”. Lelewaning basa sindiran inggih menika wujud lelewaning basa ingkang rerangkening tembung-tembungipun *berlainan* saking ancasipun. Lelewaning basa sindhiran inggih menika: melosis, sinisme, ironi, innuendo, antifrasis, sarkasme, satire.

a. Melosis

Ade Nurdin, Yani Maryani, dan Mumu (2002: 27) berpendapat bahwa “melosis adalah gaya bahasa yang mengandung pernyataan yang merendah dengan tujuan menekankan atau mementingkan hal yang dimaksud agar lebih berkesan dan bersifat ironis.” Saking pamanggih wonten ing nginggil kadudut melosis inggih menika lelewaning basa sindiran ingkang ngrendah saking ancasing ingkang dipunmaksud, tuladhanipun: “Bocah kuwi saben dinane ya ngono iku, angel dikon tangi esuk. *Cah wedok kog kesede eram.*”

b. Sinisme

Keraf (2004; 143) berpendapat bahwa “sinisme adalah gaya bahasa sebagai suatu sindiran yang berbentuk kesangsian yang mengandung ejekan terhadap keihlasan dan ketulusan hati”. Saking pamanggih wonten ing nginggil kadudut sinisme inggih menika lelewaning basa ingkang ancasipun nyindir kanthi kasar, tuladhanipun: Ya, kanthi mangku tangan ngono wae wes mesthi pangeran bakal ngabulake apa kang dadi kekarepanmu! reh dene kowe bocah pinter. Ora prelu njaluk wewarah karo wong tua kaya aku iki.

c. Ironi

Inggih menika pancer ingkang ngandharaken salah satunggaling bab kanthi teges utawi ancas ingkang beda kaliyan wosipun saking susunaning tembung menika (Keraf, 1981: 118). *Ironi* inggih menika lelewaning basa ingkang ngandharaken makna ingkang kosok wangsulan, gadhah ancas ngina (Tarigan, 1985: 61), tuladhanipun: Ah, kanggo apa susah-susah sinau! mumpung isih enom lan wong tua sugih bandha, prayogane sliramu foya-foya terus.

d. Innuendo

Inggih menika lelewaning basa minangka sindiran kanthi cara nglingsemaken pamanggih ingkang sejatosipun (Keraf, 2004: 144), tuladhanipun: Wingi bengi ana ing wektu pesta, pak Slamet **rada senggoyoran** amarga dheweke rada akeh anggone ngombe.

e. Antifrasis

Inggih menika lelewaning basa ingkang ngginakaken satunggaling tetembungan mengku teges kosok wangsulipun (Tarigan, 1985: 75) tuladhanipun: Pancen sliramu kuwi **bocah pinter!**

f. Sarkasme

Inggih menika dados pancer ingkang langkung kasar saking *ironi*, lelewaning basa menika asring damel manah sakit, boten sekeca dipunmirengaken (Keraf, 2004: 143). Dene Achmadi (1988: 169) ngandharaken *sarkasme* menika kangge ngemutaken tiyang kanthi cara pait saha kasar gadhah maksud damel manah sakit, tuladhanipun: Ah.....***goblok banget*** koe! utegmu ***utek urang! micek*** wae kana.

g. Satire

Inggih menika ungel-ungelan utawi pamanggih ingkang ngemot panyaruwe tumrap kekiranganipun manungsa, ancasipun supados dipundandosi kanthi cara *etis* tuwin *estetis*. *Satire* menika wujudipun pamanggih ingkang boten nampi utawi nulak samukawis tartemtu. (Keraf, 2004: 144) tuladhanipun: “Iya, pancen wiwit ditinggal ibune dheweke kaya bocah umbaran. Tujune kuliahe lancar, bijine apik.

4. Lelewaning Basa Pertentangan

Lelewaning basa pertentangan inggih menika lelewaning basa ingkang tegesipun lawanan kaliyan tembung-tembung ingkang wonten. Lelewaning basa pertentangan inggih menika: litotes, paradoks, histeron prosteron, antithesis, oksimoron, saha okupasi.

a. Litotes

Inggih menika lelewaning basa kangge ngandharaken samukawis kanthi ancas ngasoraken badanipun piyambak (Keraf, 1981: 119). Dene Tarigan (1985: 187) ngandharaken litotes menika kosok wangsulipun hiperbola, tegesipun ngemot pamanggih ingkang andhap asor, andharanipun mandhap saking kawontenan ingkang sayektos, tuladhanipun: “Yakuwi jeng bedane aku lan panjenengan. Pnjenengan wanter, kendel, nasak-panguripan. **Aku jirih, gampang cilik aten.**

b. Paradoks

Inggih menika lelewaning basa ingkang ngemot lawanan ingkang nyata kanthi nglukisaken fakta-fakta ingkang sampun wonten (Tarigan, 1985: 77), tuladhanipun: Kulawargaku bisa ngrasakaken tentreming urip ana ing tengah-tengah ramening kutha magelang.

c. Histeron Prosteron

Inggih menika lelewaning basa minangka kosok wangsulipun saking samukawis ingkang *logis* utawi kosok wangsulipun saking susunan ingkang limrah, kadosta mapanaken samukawis minangka pungkasaning pirembagan wonten ing wiwitan (Keraf, 1981: 117), tuladhanipun: Menawa sliramu ngesuk

bisa lulus ujian SMA, sliramu tamtu bakal lungguh kursri palung dhuwur ana ing kantor iku.

d. Antitesis

Inggih menika lelewaning basa ingkang ngemot pamanggih-pamanggih ingkang lawanan, kanthi ngginakaken tembung-tembung ingkang kosok wangsulan (Keraf, 1981: 11), tuladhanipun: Mudhune uga nganggo ekalator, dadi ora kesel senjata kudu **mungguh mudhun** jembatan penyebrangan

e. Oksimoron

Keraf (2004: 136) “oksimoron adalah suatu acuan yang berusaha untuk menggabungkan kata-kata untuk mencapai efek yang bertentangan”. Suyoto (2008:2) berpendapat bahwa “oksimoron juga dapat diartikan mempertentangkan secara berlawanan bagian demi bagian”. Saking pamanggih wonten ing nginggil kadudut oksimoron inggih menika lelewaning basa ingkang nyametakaken kalih perkawisi ngkang saling *bertentangan*, tuladhanipun: Olahraga mungguh gunung pancen bisa **narik ati** sadyah banget **mbebayani**.

5. Lelewaning Basa Penegasan

Lelewaning basa penegasan inggih menika lelewaning basa ingkang ngambali tembung-tembungipun wonten satunggal baris ukara. Lelewaning basa penegasan inggih menika: paralelisme, erotesis, klimaks, repetisi, saha anti klimaks.

a. Paralelisme

Suyoto (2008:3) berpendapat bahwa “paralelisme dapat diartikan sebagai pengulangan ungkapan yang sama dengan tujuan memperkuat nuansa makna”. Kadudut paralelisme inggih menika salah satunggaling lelewaning basa ingkang dipunambali tembung utawi manpangat gramatikal ingkang sami kangge kesejajaran.

b. Epifora

Keraf (2004: 136) berpendapat bahwa “epifora adalah pengulangan kata pada akhir kalimat atau di tengah kalimat”. Kadudut lelewaning basa epifora inggih menika lelewaning basa kanthi ngambali tembung ing ahir utawi ing tengah ukara, tuladhanipun: Cukup mas Indra, **aku** dudu bocah cilik, **aku** uga nate nglairake dhewe meh wae katiwasan. Nanging nganti saiki, ora ana wong sing welas karo **aku**, sing gelem kurban karo **aku**, sing gelem ngerti uripku

c. Erotesis

Inggih menika lelewaning basa arupi pitakenan ingkang dipuncakaken wonten ing seratan kanthi ancas nggayuh daya pangribawa ingkang lebet saha *panekanan* ingkang limrah tanpa nyuwun wangsulan (Keraf, 1981: 134), tuladhanipun: Lha apa urip bebarengan karo wong sing wis ora dipercaya maneh?

d. Klimaks

Inggih menika lelewaning basa ingkang ngemot urutan pikiran ingkang sansaya nambah kalenggahanipun saking gagasan saderengipun, saha dipunpungkasi mawi gagasan ingkang langkung wigatos (Keraf, 1981: 108). Shadily lumantar Tarigan (1985: 78) klimaks mengku teges lelewaning basa

awujud urutan pamanggih ingkang saya sangu ngemot *penekanan* dene kosok wangsulipun menika anti klimaks, tuladhanipun: Saras, wong tuwa tuwa kuwi ora ana enteke kuwajibane lan pangurbanane. **Bubar anak terus putu....terus buyut....nganti katimbalan Gusti kang Maha kuwasa.**

e. Repetisi

Inggih menika lelewaning basa ingkang runtut ing swanten, runtut ingwanda utawi runtut ing tembung, saged ugi runtut ing peranganipun ukara ingkang dipunanggep wiwatos kangge nyethakaekn salebetipun konteks ingkang nyata (Keraf, 1981: 109), tuladhanipun: Kebeneran Saras sakamar karo Ananda, jalaran Saraswati dhewekan lan miturut aturan **wong wadon** kudu kumpul sekamar karo **wong wadon** kajaba yen karo sisihane

f. Anti klimaks

Inggih menika kosok wangsulipun saking lelewaning *klimaks*. *Anti klimaks* minangka pancer ingkang ngemot pamanggih-pamanggih dipunurutaken wiwit pamanggih ingkang wigatos tumuli pamanggih ingkang sipatipun limrah utawi kirang penting (Tarigan, 1985: 80), tuladhanipun: Saya mangidul lemahe saya ledhok. Kebon sayur, kebon ape ling lengkehe pegunungan katon ijo royo-royo gumelar. Apele lagi padha ngembang. Godhonge gundhul ora ana, mung kari pang-pang lan kembang putih pating prenik ing pucuk lan ing pang.

3. Manpangat Lelewaning Basa

Kathah pamanggihipun tiyang bilih majas utawi lelewaning basa langkung kathah dipunpanggiaken wonten salebeting puisi, ananging sejatosipun majas ugi kathah dipunpanggihi wonten ing *karya prosa*. Kasinggihan kawontenan majas wonten prosa nandakaken bilih prosa kasebut menika kathah *imajinasi*, gumebyar, saha *berkomunikasi* kanthi pener sanget, *efektif*, *efisien*. Keraf (1981: 129) Berpendapat bahwa “*Figure Of Speech*, termasuk majas memiliki fungsi estetis yeng bermacam-macam, yakni menjelaskan, memperkuat, menghidupkan objek yang mati, mestimulasi, asosiasi, menimbulkan gelak tawa, atau untuk kiasan”.

Pradopo (2002: 62) ngandharaken bilih majas menika saged damel karya dados seger, narik kawigatosan, gesang saha cetha anggenipun gambaraken angen-angen. Nurgiyantoro (2002: 297) ngandharaken bilih ginanipun basa kias inggih menika gambaraken samukawis wonten salebeting prosa supados cetha, gesang, *intensif*, saha narik kawigatosan. Panganggening majas saged dipunajukaken kangge nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu. Pamanggihi *indera* tartamtu, sarta ngendahaken tuturan, ingkang tegesipun menika gegayutan kaliyan ancas-ancas *estetis karya sastra*.

Miturut pamanggihi-pamanggihi para ahli wonten ing nginggil kadudut bilih panganggening basa *kias* utawi *pemajasan* wonten ing *karya sastra* wonten sawatara jinis, saha para ahli ngandharaken manpangat lelewaning basa ingkang beda-beda saengga manpangat lelewaning basa kias wonten ing kajian teori inggih menika dipunandharaken wonten ing nginggil menika.

1) Manpangat Damel Endah Ungel saha Tuturan

Majas menika dipunginakaken kangge damel endah *persamaan* ungel utawi purwakanthi ugi majas menika saged kangge damel endah ungel utawi ujaran. Menurut Padmoesoekotjo (1958: 100) menyatakan persamaan bunyi (swara) dengan istilah purwakanthi. Dirinya juga menjadi tiga bagian, yaitu: *purwakanthi guru swara* (pengulangan bunyi), *purwakanthi guru sastra* (pengulangan aksara), dan *purwakanthi lumaksita* (pengulangan kata).

Kangge tuladha “linuwih dirubug, dibengoki, dijawili, maah ana sing ngambug barang! kaya widadari sekethi kurang siji mbeda Begawan mintaraga”. Tuladha menika kalebet lelewaning basa perumpamaan (smile), manpangatipun inggih menika kangge ngendahaken ungel saha tuturan inggih menika wonten purwakanthi guru swara wonten ing ahir tembung widadari sekethi saha siji menika wonten vokal ingkang dipunambali menika vokal [i] saha vokal [a] wonten ing ahir tembung mbeda, Begawan saha mintaraga saengga, wonten tembung kasebat tembung ngasilaken irama utawi ungel ingkang nuwuhaken *efek* kaendahan.

2) Manpangat Nyangetaken Tuturan

Manpangat wonten salebeting kajian teori kangge nyangetaken tuturan wonten ing panaliten menika asring dipunginakaken wonten ing majas hiperbola. Menurut pendapat (Pradopo, 2002: 10) secara teoritis hiperbola memang dapat difungsikan untuk mengintensifkan pernyataan atau emosi.

3) Manpangat *Konkretisasi*

Saking pamanggih Waluyo (1987: 89) inggih menika ngandharaken menawi majas menika sarana utawi pirantos kangge ngonkretaken gambaran. Salaras kaliyan pamanggih Perrine (lumantar Badrun, 1989: 26) ngandharaken menawi majas cekap *efektif* salebeting ngandharaken ancas panganggit amargi majas saged ngonkretaken samukawis ingkang abstrak.

4) Manpangat Ngandharaken Gambaran

Manpangat lelewaning basa ngandharaken gambaran, inggih menika pangripta saking peranipun, inggih menika sae dados narrator utawi tokoh ingkang nyariosaken nyobi ngandharaken gegambaran kanthi langkung cetha.

5) Manpangat Nuwuhaken *Kesan* saha Swasana Tartamtu

Panganggening lelewaning basa dipuntudingaken kangge nuwuhaken *kesan* saha swasana tartamtu (Nurgityanto, 2002: 297). Tuladha swasana sepi nyenyet, romantic, sepi, rame saha sapanunggalipun.

6) Manpangat Damel Gesang Gambaran

Manpangat damel gesang gambaran wonten ing kajian teori menika kathah dipunginakaken salebeting majas personifikasi. Pengarang sengaja mengkiaskan apa yang ciri ata sipat insan (penginsanan), saengga gegambaran menika kados dene gesang utawi langkung narik kawigatosan. Miturut Pradopo (2002: 27) Personifikasi menika manpangatipun kangge gesangaken gegambaran.

7) Manpangat Damel Ringkes Tuturan utawi Seratan

Lelewaning basa gadhah manpangat damel ringkes tuturan saha seratan inggih menika, nyawisaken samukawis ancas kanthi basa langkung cekak. Trep kaliyan pamanggih Perrine (lumantar Waluyo 1987: 831) ingkang ngandharaken menawi majas inggih menika cara ngandharaken samukawis ingkang kathah saha wiyar kanthi basa ingkang ringkes.

8) Manpangat Gegambaran Raosing Tokoh

Majas menika manpangatipun kangge gegambaran raosing tokoh. Pangripta ngginakaken paedahing wujud majas wonten ing gambaraken swasana batos tokoh kados dene kebingahan saha kasusahan. Trep kaliyan pamanggih Perrine (lumantar Waluyo, 1987: 83) ngandharaken basa inggih menika cara kangge nuwuhaken *intensitas* raosing *penyair* saha ngandharaken wiraga *penyair*.

D. Panaliten Inggang Laras

Panaliten ingkang dipunlampai dening Dewi Purbowati rikala taun 2012 saking Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah Fakultas Bahasa dan Seni, kanthi irah-irahan, *Penggunaan Gaya Bahasa Perbandingan dalam Kumpulan Roman Ser! Randa Cocak Karya Suparta Brata*, panaliten menika awujud skripsi. Dene ingkang dados *objek* panalitenipun inggih menika ngrembag babagan jinis lelewaning basa perbandingan saha fungsi wonten salebeting Kumpulan Roman Ser! Randa Cocak Karya Suparta Brata.

Menggah jinis lelewaning basa dipunpangguhaken wonten ing roman, cacahipun pitu (7) jinis. Saking pitu jinis lelewaning basa perbandingan ingkang sampun dipunpangguhake simile (perumpamaan), metafora, personifikasi, depersonifikasi, pleonasmе, periphrasis, saha anthithesis dados jinis basa perbandingan ingkang asring dipunmahyakaken pangripta wonten salebeting roman menika. Panaliten menika laras kaliyan panaliten kasebat, amargi sami-sami garap babagan lelewaning basa. Ananging dados bedanipun kaliyan panaliten menika, inggih menika subjek panalitenipun. Dene ingkang subjek panaliten menika, inggih menika subjek panaliten menika novel *Katresnan Lingsir Sore* anggihanipun Yunani. Panaliten menika boten winates garap bab lelewaning basa perbandingan, ananging ugi ngrembag sedaya jinis lelewaning basa.

Panaliten sanes ingkang jumbuh kaliyan panaliten menika, panalien ingkang sampun dipunlampahi dening Desi Nurvitasari taun 2011 saking Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah Fakultas Bahasa dan Seni, kanthi irah-irahan, *Penggunaan Gaya Bahasa Kias Anteping Wanita* karya Ani Asmara, panaliten menika awujud skripsi. Dene ingkang dados *objek* panalitenipun inggih menika ngrembag babagan basa kias panganggening basa kias wonten ing novel Anteping Wanita.

Menggah jinis lelewaning basa dipunpangguhaken wonten ing roman, cacahipun wonten (6) jinis. Saking enem jinis basa kias ingkang sampun dipunpangguhaken, hiperbola, personifikasi, saha simile dados basa kias dados jinis basa kias ingkang asring dipunmahyakaken pangripta wonten salebeting novel

menika. Ananging dados bedanipun kaliyan panaliten menika, inggih menika subjek panalitenipun. Dene ingkang subjek panaliten menika, inggih menika subjek panaliten menika novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani. Panaliten menika boten winates garap bab lelewaning basa perbandingan, ananging ugi ngrembag sedaya jinis lelewaning basa.

E. Nalaring Pikir

Novel inggih menika salah satunggaling prosa ingkang *identik* kaliyan panganggening majas utawi lelewaning basa. Panganggit asring ngginakaken majas wonten salebeting karya sastra kangge kaendaha utawi nyagetaken makna sarta ancas efek *estetik* utawi kaendahan.

Panganggit asring ngginakaken lelewaning basa wonten ing *karya sastra* ingkang saged nggayuh *efek* tartamtu kaliyan saged nggayuh *efek* kaendahan. Lelewaning basa utawi majas inggih menika cara khas anggenipun ngandharaken penggalih saha raosing wonten ing wujud seratan utawi lesan. Lelewaning basa ugi saged ngasilaken wujud-wujud basa saha ngasialeken wacana ingkang mirunggan kaliyan *efektif* supados ngasilaken *efek* tartamtu. Irah-irahan panaliten menika “Panganggening lelewaning basa wonten ing novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani”. Panaliten menika kaangkah kangge ngandharaken panganggening lelewaning basa, mliginipun jinis-jinis lelewaning basa saha manpangat lelewaning basa ing novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

Jinising panaliten menika panaliten *metode analisis isi*. lampah-lampahing panaliten kados mekaten: maos novel menika kanthi tliti, lajeng pados lelewaning basa wonten ing novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani, salajengipun nindakaken nyerat wonten ing kertu data. *Data* ingkang sampun dipunserat lajeng dipunpadosi jinis saha manpangat lelewaning basa kanthi *metode analisis isi*. Data lelewaning basa menika awujud saking rerangkening tembung-tembung ingkang kalebet lelewaning basa saha dipunanalisis adhedhasar *konteksipun*.

BAB III

CARA PANALITEN

A. Jinising Panaliten

Jinising panaliten menika teknik ingkang dipunginakaken inggih menika teknik deskriptif kualitatif kanthi metode *analisis isi (content analysis)* inggih menika panaliten ingkang nganalisis wosing saking satunggaling teks. *Analisis isi* inggih menika satunggaling teknik kangge ngempalaken saha nganalisis wosing saking seratan teks, wosipun menika awujud tembung, gagasan, tema saha piweling (Neuman, 2002: 292). *Analisis isi* menika ngrembag satunggaling wosing pawarta ingkang awujud seratan utawi ingkang sampun kacetak wonten ing media masa. *Analisis isi* anggenipun ngolah data menika ngandharaken makna ingkang wonten ing teks, saengga saged mangertos bab piweling ingkang badhe dipunandharaken dening panganggit.

Panaliten migunakaken metode analisis isi amargi wonten ing panaliten menika nliti bab jinis lelewaning basa saha manpangat lelewaning basa wonten ing novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani adhedhasar konteksipun. Bab menika jumbuh kaliyan pamanggihipun Pratowo (2011: 81) ingkang ngandharaken bilih metode analisis isi inggih menika satunggaling metode ingkang panalitenipun dipunlampahi kanthi damel *inferensi* kanthi *kontekstual*. Dados wosing teks wonten ing novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani menika saged dipunmangertosi kanthi wetah. Panaliten menika nliti kados pundi jinis lelewaning basa saha manpangat lelewaning basa.

B. Data saha Sumbering Data

Data saking panaliten inggih menika lelewaning basa wonten ing novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani. Sumber *data* saking panaliten inggih menika saking novel Basa Jawa irah-irahanipun *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani. Novel menika cacahipun wonten 197, ingkang dipunterbitaken dening Djojo Bojo, Surabaya taun 2000. Novel menika saking perpustakaan Balai Bahasa Yogyakarta wujudipun *foto copy*.

C. Caranipun Ngempalaken Data

Teknik ngempalaken data ingkang dipunginaaken dening panaliten inggih menika teknik maos saha nyerat, wondene data-data menika awujud teks. Urutan-urutaning kaandharaken saking ngempalaken *data* menika kanthi maos *Novel Katresnan Lingsir Sore* lajeng dipunambali kanthi cetha.

Salajengipun, panaliti nyathet utawi nyerat *data* ingkang dipunbetakaaken kangge panaliten kanthi *mengidentifikasi* tembung, frase, klausa, ukara saha wacana ingkang nedahaken pangginaanipun lelewaning basa saha ginanipun lelewaning basa. Tumuli dipunlajengaken *menginterpretasikan* ingkang gayut kaliyan jinis lelewaning basa saha manpangat lelewaning basa salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani kangge mratelaken, *data* dipunwaos wangsul-wangsul supados pikantuk data ingkang leres tuwin trep.

D. Pirantining Panaliten

Pirantining panaliten inggih menika sarana panaliten ngginakaken alat ingkang dipun-ginakaken kangge mendhet data utawi ngempalaken data. Data menika dados bahan ingkang badhe dipun-analisis. Kangge panaliten menika panaliti ngginakaken kertu data ingkang alat kangge nyerat data-data saking asiling maos.

Kertu data dipunginakaken dening panaliten menika kangge nyerat data ingkang gegayutan kaliyan makna lelewaning basa, ginanipun lelewaning basa, saha jinis lelewaning basa saking asiling maos, wonten ing salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore*. Kertu data menika wujudipun tabel. Tabel menika kangge nggampilaken nyerat sedaya data ingkang relevan

Tabel 1: Kertu Data

Sumber: KLS 19
Data: Swarane pramugari kang <i>empuk</i> kepenak mau ngagetake lamunane.
Jinising lelewaning basa: Hiperbola
Fungsi : Ngandharaken Gambaran swantenipun Pramugari ingkang sae.

E. Caranipun Nganalisis Data

Analisis data wonten ing panaliten menika minangka data ingkang sampun dipun-kempalaken lajeng dipun-analisis kanthi *teknik deskriptif-kualitatif interpretatife*, amargi data ingkang dipunserat wonten ing kertu data saklajengipun dipunanalisis kualitatif kanthi *teknik deskriptif interpretatife* kanthi jangkep saha cetha. Analisis data menika nggadahi sipat *interpretatife* amargi data

menika wujudipun teks novel ingkang kedah wonten *tafsiran* saking pamaos. Wonten ing teknik deskripsi dipunginakaken (*content analysis*) utawi analisis isi kanthi *mendeskripsikan* saha gambaraken, ginanipun saha jinis lelewaning basa ingkang sampun dipuntemtokaken, saha asiling dipuninterpretasikaken kangge mangertosi, manpangat lelewaning basa, saha jinis lelewaning basa wonten ing novel *Katresnan Sore*. Cara analisis data wonten ing ngandhap menika inggih kados mekaten.

1. Data-data ingkang sampun dipunpangguhaken awujud tembung, frase, klausa, saha wacana, lajeng dipunpantha jumbuh kaliyan jinis lelewaning basa ingkang wonten, dhedhasar gegaran teori.
2. Data-data ingkang sampun dipunpantha adhedhasar perkawis ingkang sampun katentokaken, salajengipun dipunandharaken jumbuh kaliyan *interpretasi* saha kawruhipun bababagan jinis lelewaning basa.
3. Anggenipun ngandharaken dipuntindakaken tumrap sedaya peranganipun jinis-jinis lelewaning basa saha manpangat lelewaning basa sarta kanthi cara runtut satunggal mbaka satunggal. Salajengipun ngasilaken dudutan dhedhasar andharanipun kala wau jumbuh kaliyan jinis lelewaning basa saha manpangat salebetipun novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

Tabel 2: *Format Tabel Analisis Jinis-jinis Lelewaning Basa saha Manpangat Lelewaning Basa Perbandingan Salebeting Novel Katresnan Lingsir Sore Anggitanipun Yunani.*

No	Data	Jinis Lelewaning basa							Manpangat Lelewaning Basa							Katerangan	
		Hiperb	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	Endah	nyanget	Konkrit	Gamb	nuwuh	Gesang	Ngring		Gegam
1	eluh runtuh saka tlapakane .	√							√								<ul style="list-style-type: none">• Jinis Hiperbola• Manpangt ngendahak en ungel

Katrangan:

Hiperbol: Hiperbola

Metono: Metonomia

Person: Personifikasi

Deperso: Depersonifikasi

Metafor: Metafora

Pleon: Pleonasme

Alego: Alegori

Endah: ngendahaken ungel saha tuturan

Nyanget: Nyangetaken tuturan

Konkret: Konkritisasi

Gam: Ngandharaken gambaran

Nuwuh: nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu

Gesang: Gesangaken Gegambaran

Ngring: Ngringkes tuturan saha seratan

Gegam: Gegambaran raosing tokoh

F. Validitas saha Reliabilitas

Panaliten menika ngginakaken validitas sematik saha *expert judgement* amargi data-data wujudipun teks-teks Basa Jawa saengga kedah konsultasi kaliyan dosen Basa Jawa saha Dosen Pembimbing.

Reliabilitas data ing panaliten menika ngginakaken reliabilitas intra-rater, inggih menika kanthi maos saha *mengkaji* data kanthi wongsal-wangsul. Data ingkang badhe dipuntaliti, dipunwaos kanthi dipun-ambali malih kanti ngasilaken perkawis ingkang badhe dipun-tliti, wonten ing panaliten menika dipunginakaken *reliabilitas interrater*, inggih menika *mendiskusikan* asiling *pengamatan* kaliyan kanca sakjawat saengga ngasilaken data ingkang valid saha reliabel.

G. Prosedur Panaliten

Prosedur panaliten ingkang dipunginakaken panaliti menika urutanipun wonten ing ngandhap menika.

1. Ngempalaken data

Wonten ing tahap menika panaliti ngempalaken data ingkang pethikan-pethikan menika wonten panganggening lelewaning basa saha manpangat lelewaning basa saking novel *Katresnan Lingsir Sore*.

2. *Penyeleksian data*

Data-data ingkang dipunkempalaken, salajengipun dipunseleksi saha dipunpilah-pilah menapa mawon ingkang badhe dipunanalisis.

3. Nganalisis data ingkang sampun dipunseleksi

4. Damel laporan panaliten

Laporan panaliten inggih menika tahap ahir saking rerangkening proses. Menika ugi tahap ngandharaken data-data ingkang sampun dipunanalisis, dipunrumusaken, saha dipuntarik dudutan. Salajengipun dipunkonsultasikaken kaliyan *pembimbing*. Seratan ingkang sampun sae dipunsusun dados laporan panaliten, dipunsajikaken saha dipunkathah.

BAB IV

ASILING PANALITEN SAHA PIREMBAGAN

Wonten ing babagan menika dipunandharaken asilipun panaliten pirembagan babagan lelewaning basa saha manpangat lelewaning basa wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani. Asilipun panaliten menika dipuncawisaken wonten ing tabel saha dipunandharaken wonten ing pirembagan ingkang kanthi jangkep dipuncawisaken wonten ing lampiran.

A. Asiling Panaliten

Sasampunipun dipuntindakaken panaliten ing novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani dados sampel panaliten menika dipunasilaken (1) jinis lelewaning basa salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani, saha (2) manpangat lelewaning basa salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani. Wonten ing ngandhap menika dipunandharaken sinopsis novel *katresnan lingsir sore*.

Pesawat Garuda 836 meh ndharat ing Singapur. Panyawange dibuwang menjaba liwat jendhela pesawat. Katon mega-mega putih dhedhampyakan ing angkasa kaya ngiring lakune pesawat. Mudhun ing bandhara Changi wong-wong sing melu lungan biro perjalanan “Ria Tour” padha ngumpul diabsen. Saras ngetokake tustele, arep motret awake dhewe kanthi cara otomatis. Dheweke bingung kamangka kepenging potret ing kono, Arep njaluk tulung wong durung ana sing tepung. “Badhe potret jeng?pundi kula potretaken...” dumadakan keprungu swara saka mburi. Saras noleh. Ana wong lanang setengah umur mesem grapyak marang dheweke. Saras mesem rada kacipuhan, bingung arep muni piye.

Pimpinan rombongan aweh pengumuman yen rombongan arep *chek inn* neng Hotel Holiday, mangan awan terus wisata menyang Pulo Sentosa. Saploke ngerti yen Indrajit dhudha. Saras nyoba ngedohi wong lanang kuwi. Nanging Indrajit tansah nglibet wae. Nalika Saras lan Ananda metu saka lift. Wong telu menyang restoran. Restorane isih sepi senajan sarapan wis dicepakake. Wong telu njupuk sarapan terus digawa neng meja sisih pojok. Jeng Saras kersa ta mlaku-mlaku karo aku?”pitakone Indrajit karo nggelar serbet dhahar ing pangkone. “O, Sorry,..... Ananda ora bakal bisa ngancani panjenengan. Patang dina telung bengi neng Singapur rasane sedhela banget. Mangakte saka bandhara changi jam setengah lima, nganggo pesawat Garuda 837. Kaya dhek mangkate, Ananda lungguh jejere bapake, adoh karo kursine Saraswati. “Kowe setuju yen bapak golek ibu maneh?ning kuwi saumpama lho, durung mesthi tenan,”pitakone Indrajit nyoba nggrayangi atine anake. “Setuju wae. Bapak ben ora kasepen.” Saraswati mlebu omah jam wolu kliwat seprapat. Rangga, anake pambarep mapagake ibune nggawakaken gawane. Sawise salin, Saras jagongan karo Rangga neng kamar dhahar. Cita nggethupyuk pengalamane lunga menyang Singapur, wiwit mangkat nganti bali. Ora lali nyritakake patemone karo Indrajit lan anakke, Ananda. “Wah Ngga, Ananda kuwi bocahe ayu, manis tur pinter. Calon sekretaris lho. Upama kowe durung duwe pacar ngono tak gathukaken karo Nanda,”kandhane Saras.

Mlebu kantor rada gasik. Rasane awake wis seger maneh. Semangate nyambut gawe adreng. Jam sepuluh persis ana tilpun saka Indrajit. “Jeng Saras aku arep bali menyang Batu. Nyuwun pamit ya. Titip Ananda, aawat-awatana. Wiwit dina kuwi saben dina Indrajit mesthi ajeg nilpun Saras saka Batu. Dina

Jumat awan Indrajit nilpun neng kantore Saraswati. Ngandhakake yen kangen lan kepengin ketemu Sarswati. Yen Saras ora kaboten, sabtu awan arep teka, ngajak mangan awan bebarengan. Dina setu awan Saras wis ndhisikki metu saka kantor jam loro kurang. Saka “Graha Pena” Saras numpak taksi menyang Plaza Surabaya neng Jalan Pemuda. Mlebu *Lido Café* Indrajit wis ngenteni. Sesambungane Saraswati lan Indrajit saya suwe saya raket. Esuk iku Rangga lagi ngumbaih mobil neng ngarepan. Lagi enak-enak nyemprot mobil karo singsot-singsot lagu “When I Need You” ana sepeda motor mandheg neng mburine. Sing numpaki bocoh wadon ayu. “Sugeng enjing.....Mbak madosi sinten?” “Tante Saras wonten?” “O, tindak.....Nembe kala wau, kinten-kinten satunggal jam kepengker. Mangga pinarak mbak,” Panjenengan sinten ta kula kok dereng nate ngertos?”pitakone. “Kula Ananda.....” wangsulane karo mesem. “Woooo.....Dhik Ananda ta. Ibu wis kerep crita nek perkara dhik Ananda wae. Meneng-meneng bocah loro kuwi sesambungan raket. Persis azan maghrib nalika Saraswatimlebu plataranpaviliun Ananda. Kaya ngapa kagete weruh mobile Rangga parkir neng ngarepan. Nanging sore iku sepira kagete nalika mbukak lawang, jebulane anake lanang lagi rerangkalan karo Ananda ing sofa.

Asilipun panaliten menika kaserat wonten ing tabel ringkesan. Awit asiling panaliten manggihaken *data* lelewaning basa ingkang kathah, pramila sedaya wujud data kala wau boten saged dipuncawisaken kanthi jangkep. Jinis-jinis lelewaning basa saha manpangat lelewaning basa ingkang dipunasilaken salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani, saged dipuntingali kados wonten ing andharan ing ngandhap menika.

1. Lelewaning Basa Perbandingan

Saking asiling panaliten, panalati manggihaken jinis lelewaning basa perbandingan wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore*. Lelewaning basa perbandingan ingkang dipunasilaken inggih menika jinis lelewaning basa hiperbola, metonomia, personifikasi, depersonifikasi, pleonasme, metafora, alegori, sinekdoke, alusio, simile, asosiasi, eponim, hipalase. Saking lelewaning basa menika ugi dipunasilaken manpangat lelewaning basa kanthi manpangat damel endah ungel saha tuturan, nyangetaken tuturan, *konkretisasi*, ngandharaken gambaran, nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu, ngringkes tuturan saha seratan, gegambaran raosing tokoh. Lelewaning basa ingkang sampun dipunasilaken menika salajengipun dipunandharaken wonten ing tabel 1 ing ngandhap menika.

Tabel 1: Jinis Lelewaning Basa Perbandingan saha Manpangat Lelewaning Basa wonten salebeting Novel *Katresnan Lingsir Sore* Anggitanipun Yunani.

No	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan	Manpangat Lelewaning Basa Perbandingan	Indikator	Keterangan data
1	2	3	4	5
1	Hiperbola	Damel endah ungel saha tuturan, wonten <i>purwakanthi guru swara (pengulangan vokal)</i> .	Nalika njangkah mlebu omah ana eluh runtuh saka tlapukane.	Data 138
		<i>Konkretisasi</i>	<i>“Bengi iki aku mulya banget bisa ketemu kowe. Semangatku kaya murub maneh.</i>	Data 131

Salajenipun tabel 1

No	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan	Manpangat Lelewaning Basa Perbandingan	Indikator	Katerangan data
1	2	3	4	5
		Nyangetaken tuturan	“Ora gelem tak jak kok. Gugahane angele setengah mati .	Data 27
		Nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu	“Yen ngono rasa aman lan tentrem mau larang banget regane ya pak.	Data 32
		Ngringkes tururan saha seratan	Aku arep nyoba ngilangi kutha Surabaya iki saka peta uripku .	Data 140
		Gegambaran raosing tokoh	Wektu iki uripku keleangan semangat, atiku ajur .	Data 143
2	Metonomia	Ngandharaken gambaran	Lakune sedan putih “Peugeot” kaya dibalangake nalika ngliwati dalan tol jurusan Surabaya.	Data 65
		Ngringkes tuturan saha seratan	E, jebulane anak-anake konglomerat kuwi nek malem minggon neng singapur.	Data 48
3	Personifikasi	Damel endah ungel saha tuturan. Wonten purwakanthi sastra (pengulngan aksara)	Lintang-lintang pathing krelip, lampu-lampu neng ngisor kae kaya barleyan. Sok-sok pedhut pating regunuk-regunuk mlaku ngambang liwat ngarepan kono, kaya Bethara Narada nganggo jubbah nglayang neng angkasa.	Data 82
		Konkretisasi	Karierku neng kana bakal luwih mekar , kandhane kebak pangaraep-arep	Data 142
		Ngandharaken gambaran.	Pulo-pulo cilik sakidule Semenanjung Malaka	Data 7

Salajengipun tabel 1

No	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan	Manpangat Lelewaning Basa Perbandingan	Indikator	Keterangan data
1	2	3	4	5
			<i>gegrombolan</i> banyu segara kang rupane rada soklat, saya nengah saya biru.	
		Nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu	<i>Wengine saya mrambat terus. Angine sumribit rada gedhe.</i>	Data 45
		Gesangaken gegambaran	<i>Katon mega-mega putih dhedhamyakan ing angkasa kaya ngiring lakune pesawat.</i>	Data 2
		Gegambaran raosing tokoh	<i>Rasa ora narimakake sing kawit dipendhem jero, njedhul maneh nuntut kaadilan</i>	Data 116
4	Depersonifikasi	Ngandharaken gambaran	Rangga melu seneng dene atine ibune wis kebukak.	Data 84
5	Pleonasme	Damel endah ungel saha tuturan. Wonten purwakanthi lumaksita (pengulangan tembung)	Rada aleman Saras ngadeg banjur mlaku runtung-runtung wong loro tumuju hotel Holiday Inn.	Data 31
		Ngandharaken gambaran	Jebulane Ananda wis <i>dandan methithit</i> , nganggo jeans biru tuwa ndhuwuran kaos oblong olehe tuku neng Pulo Sentosa dhek wingi sore.	Data 35
		Nuwuhaken kesan saha	<i>Olehe adus nganggo banyu anget, merga ing kamar adhem njekut carana air conditioner</i>	Data 23

Salajengipun tabel 1

No	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan	Manpangat Lelewaning Basa Perbandingan	Indikator	Keterangan data
1	2	3	4	5
		Gegambaran raosing tokoh	<i>Apa Tante Saras kanthi tulus gelem nampa dheweke dadi mantune, tanpa rasa sengit lan dhendam kesumat?</i>	Data 124
6	Metafora	Konkretisasi	<i>Bebasan rindhik asu digitik, Indrajit nyaguhi mapag menyang Surabaya.</i>	Data 63
		Ngringkes tuturan saha seratan	<i>Wingi wis janji arep ngedohi Indrajit, dhudha ngganteng sing wiwit mambu ati marang Saras.</i>	Data 39
		Gegambaran raosing tokoh	<i>Saras abang-ireng praupane digodha anake pambarep.</i>	Data 58
7	Alegori	Ngandharaken gambaran	<i>“Sambele mbok Tun enak?”pitakone Saras. “wooo....enak, sedhep, Ngangeni.</i>	Data 81
8	Sinekdoke	Ngandharaken gambaran	<i>Indrajit rumangsa dadi wong bodho dhewe sadonya</i>	Data 123
9	Alusio	Ngandharaken gambaran	<i>Ana sing mbedakakake Indrajit karo wong lanang liyane sing wis tau seneng karo Saraswati. Sepisan, anake mung siji ndhil tur wis seneng karo dheweke. Kaping pindhho kecukupan ekonomine, wis pension tur dhuwur pangkate.</i>	Data 53

Salajengipun tabel 1

No	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan	Manpangat Lelewaning Basa Perbandingan	Indikator	Keterangan data
1	2	3	4	5
10	Perumpamaan (simile)	Damel endah ungel saha tuturan. Wonten purwakanthi guru swara (pengulangan vokal).	Aku jirih, <i>kaya yuyu mlayu menyang lenge.</i>	Data 43
		<i>Konkretisasi</i>	<i>Ngosikake atine sing sasuwene iki mbeguguk kaya watu karang .</i>	Data 61
		Ngandharaken gambaran	<i>Tembung-tembunge Ananda kaya vonise hakim sing mungkasi sidang kulawarga ing sore iku.</i>	Data 105
		Nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu	<i>Nanging neng neng batu sepi, atis.....kaya yuyu ing lenge.....</i>	Data 44
		Gegambaran raosing tokoh	<i>Atine kaya susah weruh Ananda gumlethak pucet kaya wis ora duwe nyawa.</i>	Data 133
11	Asosiasi	Ngandharaken gambaran	<i>Atine kaya sisah weruh Ananda gumlethak pucet kaya wis ora duwe nyawa.</i>	Data 133
		Nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu	<i>Nanging neng batu sepi, atis.....kaya yuyu ing lenge.....</i>	Data 44
12	Eponim	Ngandharaken gambaran	<i>Lintang-lintang pathing krelip, lampu-lampu neng ngisor kae kaya bar</i>	Data 82

Salajengipun tabel 1

No	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan	Manpangat Lelewaning Basa Perbandingan	Indikator	Keterangan data
1	2	3	4	5
			<i>Sok - sok pedhut pating regunuk-regunuk mlaku ngambang liwat ngarepan kono, kaya Bethara Narada nganggo jubbah.</i>	
13	Hipalase	Ngandharaken gambaran	<i>Kembang-kembang apel sing pating prenik warna putih ing pucuk-pucuk pang sing gundhul tanpa godhong.</i>	Data 158
		Nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu	<i>Ing sisih wetan, perenge pegunungan dislimuti alas pinus ketel, pating pecungul pucuke lancip-lancip.</i>	Data 69
		Gegambaran raosing tokoh	<i>Tau thukul ing pikirane, iba senenge duwe ibu maratuwa kaya Tante Saras.</i>	Data 86

2. Lelewaning Basa Pengulangan

Saking asiling panaliten, panalati manggihaken jinis lelewaning basa pengulangan wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore*. Lelewaning basa pengulangan ingkang dipunasilaken inggih menika jinis lelewaning basa aliterasi, epizeukis, mesodiplosis. Saking Lelewaning basa ingkang dipunasilaken menika ngasilaken manpangat lelewaning basa damel endah ungel, ngandharaken

gambaran. Lelewaning basa saha manpangat ingkang sampun dipunasilaken menika salajengipun dipunandharaken wonten ing tabel 2 ing ngandhap menika.

Tabel 2: Jinis Lelewaning Basa Pengulangan saha Manpangat lelewaning basa wonten salebeting Novel *Katresnan Lingsir Sore Anggitanipun Yunani*.

No	Jinis Lelewaning Basa Pengulangan	Manpangat Lelewaning Basa Pengulangan	Indikator	Keterangan data
1	2	3	4	5
1	Aliterasi	Damel endah ungel saha tuturan. Wonten purwakanthi guru swara. (<i>pengulangan vokal</i>).	“Ya ben ilang, wong <i>dudu sanak dudu kadang</i> .”	Data 4
2	Epizeukis	Damel endah ungel saha tuturan. Wonten purwakanthi sastra (pengulangan aksara).	<i>Ing atine banjur thukul tembung-tembung saupama, saupama.....Saupama ara dheweke omah-omah maneh kepriye? Saupama Saraswati gelem dadi bojone njur kepriye?</i>	Data 5
3	Mesodiplosis	Damel endah ungel saha tuturan Wonten purwakanthi lumaksita (pengulangan tembung)	“Ya wis, wong loro pasrah <i>bareng</i> ya, diajar <i>bareng</i> , digebugi <i>bareng</i>”	Data 11
		Ngandharaken gambaran	<i>Pakulinane sedhengan, ora ireng, ora kuning. irunge biasa, ora mbangir, lambene sedhengan.</i>	Data 2

3. Lelewaning Basa Sindhiran

Saking asiling panaliten, panalati manggihaken jinis lelewaning basa Sindhiran wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore*. Lelewaning basa Sindhiran ingkang dipunasilaken inggih menika jinis lelewaning basa innuendo, sarkasme, satire. Salajangipun lelewaning basa ingkang sampun dipunasilaken menika wonten manpangut inggih menika ngringkes tuturan saha seratan, ngandharaken gambaran. Lelewaning basa ingkang sampun dipunasilaken menika salajengipun dipunandharaken wonten ing tabel 3 ing ngandhap menika.

Tabel 3: Jinis Lelewaning Basa Sindhiran saha Manpangut Lelewaning Basa wonten salebeting Novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani

No	Jinis Lelewaning Basa Sindhiran	Manpangut Lelewaning Basa Sindhiran	Indikator	Keterangan Data
1	2	3	4	5
1	Innuendo	Ngringkes tuturan saha seratan.	<i>Biasane, cah enom yen wis dolan lali wektu.</i>	Data 3
2	Sarkasme	Ngandharaken Gambaran	<i>Bocah kuwi saben dinane ya ngono iku, angel dikon tangi esuk. Cah wedok kog kesederaman”.</i>	Data 1
3	Satire	Ngandharaken gambaran	<i>Iya, pancen wiwit ditinggal ibune dheweke kaya bocah umbaran. Tujune kuliahe lancar, bijine apik.</i>	Data 2

4. Lelewaning Basa Pertentangan

Saking asiling panaliten, panalati manggihaken jinis lelewaning basa Pertentangan wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore*. Lelewaning basa pertentangan ingkang dipunasilaken inggih menika jinis lelewaning basa anthitesis, litotes. Saking lelewaning basa ingkang dipunpanggihaken menika wonten manpangat lelewaning basa inggih menika damel endah ungel saha tuturan, ngandharaken gambaran, nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu. Lelewaning basa ingkang sampun dipunasilaken menika salajengipun dipunandharaken wonten ing tabel 4 ing ngandhap menika.

Tabel 4: Jinis Lelewaning Basa Pertentangan saha Manpangat Lelewaning Basa wonten salebeting Novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

No	Jinis Lelewaning Basa Pertentangan	Manpangat Lelewaning Basa Pertentangan	Indikator	Keterangan Data
1	2	3	4	5
1	Anthitesis	Damel endah ungel saha tuturan. Wonten purwakanthi guru swara (pengulangan vokal)	<i>Bali maneh mangalor, mlebu-metu plaza kang rame banget .</i>	Data 5
		Ngandharaken gambaran	<i>Ora lanang ora wadone, kaya-kaya ora duwe ewuh pakewuh apa isin</i>	Data 11
		Nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu	<i>Bali maneh mangalor, mlebu-metu plaza kang rame banget.</i>	Data 5
2	Litotes	Ngandharaken gambaran	<i>Yakuwi jeng bedane aku lan panjenengan. Pnjenengan wanter, kendel, nasak-panguripan. Aku jirih, gampang cilik aten.</i>	Data 10

5. Lelewaning Basa Penegasan

Saking asiling panaliten, panalati manggihaken jinis lelewaning basa penegasan wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore*. Lelewaning basa penegasan ingkang dipunasilaken inggih menika jinis lelewaning basa epifora, repetisi, klimaks, anti klimaks. Saking lelewaning basa menika dipunasilaken manpangat lelewaning basa inggih menika damel endah ungel, ngandharaken gambaran, gegambaran raosing tokoh. Lelewaning basa ingkang sampun dipunasilaken menika salajengipun dipunandharaken wonten ing tabel 5 ing ngandhap menika.

Tabel 5: Jinis Lelewaning Basa Penegasan saha Manpangat Lelewaning Basa wonten salebeting Novel *Katresnan Lingsir Sore* Anggitanipun Yunani.

No	Jinis Lelewaning Basa Penegasan	Manpangat Lelewaning Basa Penegasan	Indikator	Keterangan Data
1	2	3	4	5
1	Epifora	Damel endah ungel saha tuturan. Wonten purwakanthi guru swara (pengulangan konsonan)	“ <i>Cukup mas Indra, aku dudu bocah cilik, aku uga nate nglairake dhewe meh wae katiwasan. Nanging nganti saiki, ora ana wong sing welas karo aku, sing gelem kurban karo aku, sing gelem ngerti uripku.</i> ”	Data 12
		Ngandharaken gambaran	<i>Mbak, donyaning pasrawungan ing Jakarta iki wis rusak. Apa maneh ing bebrayan artis,</i>	Data 15

Salajengipun tabel 5

No	Jinis Lelewaning Basa Penegasan	Manpangat Lelewaning Basa Penegasan	Indikator	Keterangan Data
1	2	3	4	5
			<i>donyaning film lan sinetron, donyaning hiburan, kabeh padha wae, wis rusak.</i>	
		Gegambaran raosing tokoh	<i>Nanging aku arep tetep ngarep-arep balimu, nganti kapan wae ing selawase uripku. Lawang tak bukak selawase, sawanci-wanci kowe teka tak papagake kanthi rasa tresnanku Kang ora bakal surut selawase” (KLS, 168)</i>	Data 13
2	Repetisi	Damel endah ungel saha tuturan. Wonten purwakanthi guru swara (pengulangan vokal)	<i>Yen akhire ana kedadeyan sing mengkene, kuwi dudu salahmu, dudu salahku.</i>	Data 10
		Ngandharaken gambaran	<i>Kebeneran Saras sakamar karo Ananda, jalaran Saraswati dhewekan lan miturut aturan wong wadon kudu kumpul sekamar karo wong wadon</i>	Data 1
3	Klimaks	Damel endah ungel saha tuturan. Wonten purwakanthi guru	<i>Saras, wong tuwa tuwa kuwi ora ana enteke kuwajibane lan pangurbanane. Bubar</i>	Data 15

Salajengipun tabel 5

No	Jinis Lelewaning Basa Penegasan	Manpangat Lelewaning Basa Penegasan	Indikator	Keterangan Data
1	2	3	4	5
		swara (pengulangan vokal)	<i>anak terus putu....terus buyut....nganti katimbalan Gusti kang Maha kuwasa.</i>	
		Ngandharaken gambaran	<i>Taman-taman saurute dalan tinata endah lan peni. Kembang anggrek padha mekar ora ana sing uthik-uthik. Wanita ngrasa aman ora ana sing wani ngganggu, apa maneh ngurang ajari. Sebab wanita diayomi dening undang-undang kang kukuh.</i>	Data 3
4	Anti Klimaks	Ngandharaken gambaran saha, Nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu	<i>Saya mangidul lemahe saya ledhok. Kebon sayur, kebon apel ing lengkehe pegunungan katon ijo royo-royo gumelar. Apele lagi padha ngembang . Godhonge gundhul ora ana, mung kari pang-pang lan kembang putih pating prenik ing pucuk lan ing pang</i>	Data 9

B. Pirembagan

Panaliten menika saking wosing perkawis, wonten ing babagan menika badhe ngrembag jinis-jinis lelewaning basa saha manpangat lelewaning basa wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani. Saking data ingkang sampun dipunasilaken, wonten salebeting novel *Katrsenan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani menika kathah ngginakaken lelewaning basa saha manpangat lelewaning basa. Lelewaning basa ingkang dipunasilaken menika saking lelewaning basa *perbandingan* dipunasilaken lelewaning basa *hiperbola*, *metonomia*, *personifikasi*, *depersonifikasi*, *pleonasme*, *metafora*, *alegori*, *sinekdoke*, *alusio*, *simile*, *asosiasi*, *eponim*, *hipalase*. Saking lelewaning basa *sindhirian* dipunasilaken lelewaning basa *innuendo*, *sarkasme*, *satire*. Lelewaning basa *perulangan* inggih menika dipunasilaken lelewaning basa *aliterasi*, *epizeukis*, *mesodiplosis*. Lelewaning basa pertentangan dipunasilaken lelewaning basa *anthitesis*, *litotes*. Salajengipun lelewaning basa *penegasan* menika dipunasilaken lelewaning basa *epifora*, *klimaks*, *repetisi*, *anti klimaks*. Manpangat lelewaning basa wonten salebeting novel menika wonten wolu manpangat inggih menika damel endah ungel saha tuturan, nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu, ngandharaken gambaran, *konkretisasi*, nyangetaken tuturan, ngringkes tuturan saha seratan, gesangaken gambaran, gegambaran raosing tokoh. Saking enem likur lelewaning basa saha manpangatipun menika badhe dipunandharaken wonten ing pirembagan, ananging namung sawatawis data kemawon ingkang badhe *dideskripsikan* wonten salebeting pirembagan ing panaliten menika. Data-data menika data ingkang sesulih saking data sanesipun, ingkang sajinis. Asiling

data menika dipunandharaken salebeting pirembagan wonten ing ngandhap menika.

1. Lelewaning Basa Perbandingan

Wonten ing bab menika badhe dipunrembag ingkang wonten gayutanipun kaliyan lelewaning basa perbandingan, saha manpangat lelewaning basa wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore*. Lelewaning basa perbandingan ingkang dipunpanggihi inggih menika lelewaning basa *hiperbola*, *metonomia*, *personifikasi*, *depersonifikasi*, *pleonasmè*, *metafora*, *alegori*, *sinekdoke*, *alusio*, *simile*, *asosiasi*, *eponim*, *hipalase*. Jinis-jinis lelewaning basa perbandingan menika dipunandharaken salabeting pirembagan wonten ing ngandhap menika.

a. Hiperbola

Hiperbola Inggih menika lelewaning basa ngemot pamanggih ingkang nyagetaken, kanthi ngageng-ngagengaken samukawis tartamtu (Keraf, 1981: 120). Asiling panaliten menika menawi lelewaning basa *perbandingan* menika dipunginakaken wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani. Wonten ing panaliten menika manpangatipun kangge damel endah ungel saha tuturan, Nyagetaken tuturan, *konkretisasi*, ngandharaken gambaran, nuwuhaken *kesan* saha swasana tartamtu, ngringkes tuturan saha seratan, gegambaran raosing tokoh. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha-tuladha *hiperbola* ingkang dipunasilaken saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

1) Lelewaning Basa Hiperbola kanthi Manpangat Damel Endah ungel saha tuturan

Persamaan ungel (swara) kanthi istilah purwakanthi. *Persamaan* ungel utawi purwakanthi menika kaperang dados tigang cacah inggih menika purwakanthi guru swara (pengulangan bunyi), purwakanthi guru sastra (pengulangan aksara) saha puwakanthi lumaksita (pengulangan kata).

Asiling panaliten menika wonten manpangat lelewaning basa *perbandingan* wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani ingkang ngandharaken manpangat damel endah ungel saha tuturan. Wonten ing ngandhap menika badhe dipunandharaken tuladha lelewaning basa *hiperbola* ingkang manpangatipun damel endah ukara ingkang dipunpethik saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

80) *Saras.....” pambisike Indrajit lirik, ana kalane kita kudu **merangi puguhing ati** (KLS 67).*

Saking ukara pethikan (80) wonten ing nginggil, inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *hiperbola*. Ukara menika kalebet jinis lelewaning basa *hiperbola* amargi ngageng-ngagengaken tembung “*puguhing ati*” ingkang dipunibarataken manah menika saged perang.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil menika lelewaning basa ingkang manpangatipun damel endah ungel saha tuturan menika wonten purwakanthi guru swara saking tembung “*merangi puguhing ati*” saking ukara menika wonten vocal ingkang dipunambali inggih menika vokal [i] wonten ing tembung menika ukara saged wonten irama utawi ungel ingkang nuwuhaken *efek* kaendahan.

110) *Geneya mung perkara katresnan wae ora eklas? bola-bali angen-angen lan pikirane diwolak-walik dhewe, ditimbang-timbang dhewe (KLS 104).*

Saking ukara pethikan (110) wonten ing nginggil, inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *hiperbola*. Ukara menika kalebet jinis lelewaning basa *hiperbola* amargi ngageng-ngagengaken. Boten wonten ing pagesangan nyata angen-angen saha penggalih saged dipunwolak walik saha dipuntimbang-timbang.

Saking pehikan ukara wonten ing nginggil menika lelewaning basa ingkang manpangatipun damel endah ungel saha tuturan saking ukara *diwolak-walik dhewe, ditimbang-timbang dhewe* menika wonten purwakanthi guru swara saha purwakanthi lumaksita. Saking ukara *diwolak-walik* menika wonten *purwakanthi guru swara* amargi wonten ungel konsonan ingkang dipunambali menika konsonan [k]. Saking ukara *ditimbang-timbang* menika wonten purwakanthi lumaksita amargi wonten tembung ingkang dipunambali menika tembung [timbang] wonten ing tembung menika ukara saged wonten irama utawi ungel ingkang nuwuhaken *efek* kaendahan.

138) *Nalika njangkah mlebu omah ana eluh runtuh saka tlapukane (KLS 148).*

Saking ukara pehikan (138) wonten ing nginggil, inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *hiperbola*. Ukara menika kalebet jinis lelewaning basa *hiperbola* amargi ngageng-agengaken, amargi “*eluh*” menika dipunibarataken saged runtuh kados dene bangunan.

Saking pehikan ukara wonten ing nginggil menika lelewaning basa ingkang manpangatipun damel endah ungel saha tururan inggih menika wonten

purwakanthi guru swara wonten ing ahir tembung *eluh runtuh* menika wonten konsonan ingkang dipunambali inggih menika konsonan [h] wonten ing tembung menika ukara saged wonten irama utawi ungel ingkang nuwuhaken efek kaendahan.

2) Lelewaning Basa Hiperbola kanthi Manpangat Nyangetaken Tuturan

Ginanipun lelewaning basa wonten ing kajian teori menika kangge nyangetaken tuturan, manpangat menika asring dipunginakaken wonten ing majas *hiperbola*. Kanthi teoritis *hiperbola* manpangatipun kangge *mengintensifkan* pernyataan utawi emosi. Asiling panaliten menika, wonten manpangat lelewaning basa *perbandingan* wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani ingkang ngandharaken manpangat nyangetaken tuturan. Wonten ing ngandhap menika badhe dipunandharaken tuladha lelewaning basa *hiperbola* ingkang manpangatipun kangge nyangetaken ukara ingkang dipunpethik saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

27) “*Ora gelem tak jak kok. Gugahane angede setengah mati.*” (KLS, 26)

Saking ukara pethikan (27) wonten ing nginggil, inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *hiperbola*. Ukara menika jinis lelewaning basa *hiperbola* amargi ngageng-ngagengaken tembung “*setengah mati*” gugahanipun Ananda menika angel sanget, dipunibaraken angel sanget *setengah mati*.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangat nyangetaken tuturan saking tembung *setengah mati*. Gugahane Ananda menika dipunibaraken angel sanget.

56) *Atine sigar dadi loro. Separo Kepengin ngukuhi prasetyane sakawit ora arep omah-omah maneh, separo kepengin nyoba omah-omah anggere karo Indrajit. (KLS, 46).*

Saking ukara pethikan (56) wonten ing nginggil, inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *hiperbola*. Ukara menika kalebet jinis lelewaning basa *hiperbola* amargi ngageng-ngagengaken, amargi tembung “*atine*” wonten ing pagesangan nyata boten saged ingkang sigar dados kalih.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil menika lelewaning basa ingkang manpangatipun nyangetaken tuturan saking ukara *atine sigar dadi loro*.

103) *Apa ora mesakake yen kudu **numpes** kabeh rancangane kabeh angen-angene sing wis dientha andah banget lan gawe mulyane uripe?” (KLS,102).*

Saking ukara pethikan (103) wonten ing nginggil, inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *hiperbola*. Ukara menika kalebet jinis *hiperbola* amargi ngageng-ngagengaken boten wonten rancangan saha angen-angen saged dipuntumpes.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil menika lelewaning basa ingkang manpangatipun nyangetaken tembung “*numpes*” amargi *numpes* menika ngandharaken tiyang ingkang emosi.

3) Lelewaning Basa Hiperbola kanthi Manpangat Konkretisasi

Wonten ing novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani boten sedaya jinis majas *hiperbola* wonten ing panaliten menika manpangatipun saged ngonkretaken samukawis ingkang abstrak, gambaran aneh, boten lazim, saengga pangripta gambaraken kanthi perkawis sanesipun, kangge langkung nyata utawi konkret. Wonten ing ngandhap menika lelewaning basa *hiperbola* ingkang

manpangatipun ngonkretaken ingkang dipunpethik ing novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

131) “*Bengi iki aku mulya banget bisa ketemu kowe. Semangatku kaya murub maneh* (KLS, 128).

Saking ukara pethikan (131) wonten ing nginggil, inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *hiperbola*. Ukara menika kalebet jinis lelewaning basa *hiperbola* amargi tansah ngageng-ngagengaken, amargi “*semangat*” menika dipunibarataken kados dene geni ingkang saged murub.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil menika lelewaning basa ingkang manpangatipun *Konkretisasi* raos semangat ingkang *abstrak* dipunkonkretaken kaliyan geni ingkang murub.

152) *Rasa butarepane umob ngobong atine.* (KLS, 174).

Saking ukara pethikan (152) wonten ing nginggil, inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *hiperbola*. Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa *biperbola*, amargi ngageng-ngagengaken tembung “*Rasa butarepane*” menika raos dipunibarataken saged ngobong, ananging wonten ing pagesangan nyata raos boten saged ngobong manah kados dene geni.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil menika lelewaning basa ingkang manpangatipun *konkretisasi* “*raos nepsu sanget*” samukawis ingkang *abstrak* dipunkonkretaken kaliyan geni ingkang saged umob ngobong manahipun.

4) Lelewaning Basa Hiperbola kanthi Manpangat Ngandharaken Gambaran

Majas inggih menika salah satunggaling cara *efektif* kangge ngandharaken samukawis kanthi cetha. Pramila majas wonten ing karya prosa inggih menika manpangatipun kangge ngandharaken gambaran.

Asiling panaliten menika dipunasilaken manpangat lelewaning basa *perbandingan* wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani ingkang manpangatipun ngandharaken gambaran. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha lelewaning basa *hiperbola* ingkang manpangatipun gambaraken ukara ingkang dipunpethik saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

5) *Swarane pramugari kang empuk kepenak mau ngagetake lamunane. (KLS, 8).*

Saking ukara pehikan (5) wonten ing nginggil, inggih menika ukara ingkang jini lelewaning basa *hiperbola*. Ukara menika kalebet jinis lelewaning basa *hiperbola* amargi swanten pramugari boten wonten ingkang empuk, menapa malih empuk kados dene roti, dados ukara menika ngageng-ngagengaken.

Saking pehikan ukara wonten ing nginggil menika lelewaning basa ingkang manpangatipun gambaraken swanten pramugari ingkang sae.

71) *Sebebas-bebasmu, kowe wis tuwa, arep njara langit, ngubengi ndonya? Apa ta Saras sing kok goleki?" (KLS, 65).*

Saking ukara pethikan (71) wonten ing nginggil, inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *hiperbola*. Saking ukara menika ngageng-ngagengaken amargi boten wonten tiyang sepuh ingkang saged njara langit saha ngubengi donya.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil menika lelewaning basa ingkang manpangatipun ngandharaken gambaran tiyang sepuh ingkang saged njara langit saha ngubengi ndonya.

112) *Dheweke bisa nggrayangi njero atine Saras kang slenca karo apa sing kaucapake mau (KLS, 107).*

Saking ukara pethikan (112) wonten ing nginggil, inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *hiperbola*. Ukara menika kalebet jinis lelewaning basa *hiperbola* amargi ngageng-n gagengaken. Boten wonten ing pagesangan nyata manungsa saged nggrayangi salebeting manahipun Saraswati.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil menika lelewaning basa ingkang manpangatipun ngandharaken gambaran tokoh ingkang saged mangertosi wosing manah Saras ingkang slenca.

5) Lelewaning Basa Hiperbola kanthi Manpangat Nuwuhaken Kesan saha Swasana Tartamtu

Panganggening lelewaning basa menika kangge nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu (Nurgiyantoro, 2002: 297). Tuladhanipun swasana sunyi, rame, romantic, sepi, rame saha sapanuggalipun.

Majas *hiperbola* wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani menika ugi manpangatipun kangge nuwuhaken *kesan* saha swasana tartamtu. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha majas *hiperbola*.

32) “Yen ngono rasa aman lan tentrem mau **larang banget** regane ya pak.”
(KLS, 29)

Saking ukara pethikan (32) wonten ing nginggil, inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *hiperbola*. Ukara menika kalebet jinis lelewaning basa *hiperbola* amargi raos aman saha tentrem dipunibarataken larang sanget kados dene *barang*.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil menika lelewaning basa ingkang manpangatipun nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu inggih menika swasana aman saha tentrem sanget wonten ing Surabaya

158) Lagi enak-enak ngalamun dumadakan keprungu swarane bel tipun mecah sepi (KLS, 186).

Saking ukara pethikan (158) wonten ing nginggil, inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *hiperbola*. Ukara menika kalebet jinis lelewaning basa *hiperbola* amargi tansah ngageng-ngagengaken, amargi sepi menika boten saged pecah kados dene barang “pecah belah”.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil menika lelewaning basa ingkang nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu ingkang swasana sepi.

6) Lelewaning Basa Hiperbola kanthi Manpangat Ngringkes Tuturan saha seratan

Lelewaning basa ingkang ginanipun kangge ngringkes tuturan inggih menika ngandharaken perkawis saha basa langkung singkat. Asiling panaliten menika dipunasilaken manpangat lelewaning basa *perbandingan* wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani inggih menika manpangat ngringkes tuturan saha seratan. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha lelewaning basa *hiperbola* ingkang manpangatipun ngringkes ukara ingkang dipunpethik saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

105) Nganti wancine mulih ana perang batin ing atine Saraswati (KLS, 111).

Saking ukara pethikan (109) wonten ing nginggil, inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa hiperbola. Ukara menika kalebet jinis lelewaning basa *hiperbola* amargi tembung batin menika boten saged perang ukara lelewaning basa menika ngageng-ngagengaken.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil menika lelewaning basa ingkang manpangatipun ngringkes tuturan saha seratan raosipun manah Saraswati menika raos ingkang bingung batosipun saraswati menika boten tenang, dados dipunringkes “*perang batin*”.

140) *Aku arep nyoba ngilangi kutha Surabaya iki saka peta uripku* (KLS, 150).

Saking ukara pethikan (134) wonten ing nginggil, inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *hiperbola*. Ukara menika kalebet jinis lelewaning basa *hiperbola* amargi wonten ing pagesangan nyata tokoh boten saged ngilangi kutha Surabaya saking pagesangan, mila ukara menika ngageng-ngagengaken.

Saking *pethikan* ukara wonten ing nginggil menika lelewaning basa ingkang manpangatipun ngringkes tuturan saha seratan saking tembung “*peta uripku*” saking ukara menika tegesipun pagesangan tokoh wonten ing Surabaya dados dipuncetak peta uripku.

147) *Awake dhewe iki wis tuwa, wis wareg pengalaman* (KLS, 171).

Saking ukara pethikan (141) wonten ing nginggil, inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *hiperbola*. Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa *hiperbola* amargi ngageng-ngagengaken “*tiyang sepuh*” dipunibarataken wareg pengalaman, wonten ing pagesangan nyata tiyang boten

wonten ingkang “*wareg pengalaman*” ananging wareg tetedhan mila ukara menika keluwihan.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil menika lelewaning basa ingkang manpangatipun ngringkes tuturan saha seratan “*wareg pengalaman*” ingkang tegesipun tiyang sepuh menika sampun katah pangalaman.

7) Lelewaning Basa Hiperbola kanthi Manpangat Gegambaran Raosing Tokoh

Lelewaning basa menika ugi saged manpangat gegambaran raosing tokoh. Pangripta ngginakaken wujud majas kangge gambaraken batos kados dene kabingahan saha kasusahan. Wonten ing ngandhap menika badhe ngandharaken majas *hiperbola* kanthi ginnipun gegambaran raosing tokoh ingkang saking asiling panaliten ing novel Katresnan Lingsir Sore anggitanipun Yunani.

1) *Olehe lungan pancen mlayokake atine kang gela, dene anake ragil pindah menyang Jakarta. (KLS, 7).*

Saking ukara pethikan (1) wonten ing nginggil, inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *hiperbola*. Ukara menika kalebet jinis lelewaning basa *hiperbola* amargi ngageng-ngagengaken tembung “*atine*” boten wonten manah saged dipunplayokake.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil menika manpangatipun gegambaran raosing tokoh inggih menika raosing Saraswati ingkang gela amargi putranipun ingkang ragil pindah dhateng Jakarta.

36) *Dheweke ngrasa tandha-tandha lan glagat sing ora kepenak, sing nyoba nggoyag-hoyag pathok-pathok atine. kang pengkunh sasuwene iki (KLS, 30).*

Saking ukara pethikan (36) wonten ing nginggil, inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *hiperbola*. Ukara menika saged kalebet lelewaning basa *hiperbola* amargi ngageng-ngagengaken boten wonten manah menika wonten pathok-pathok ingkang saged dipunngyoyag-goyag.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil menika manpangatipun gegambaran raosing tokoh ingkang boten remen amargi wonten tandha-tandha saha glagat ingkang nggoyag-hoyag pathok-pathok manah tokoh. Ingkang pengkuh sadangunipun.

*141) Kanggone Saraswati, ora gampang mbuntel lan nutupi rasa pangrasane kang **remuk rempu** ing wektu iku (KLS, 151).*

Saking ukara pethikan (141) wonten ing nginggil, inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *hiperbola*. Ukara menika kalebet jinis lelewaning basa *hiperbola* amargi wonten ing pagesangan nyata raos boten saged remuk rempu.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil menika manpangatipun gegambaran raosing tokoh ingkang remuk rempu.

b. Metonomia

Inggih menika lelewaning basa ingkang ngginakaken salah satunggaling tembung kangge ngandharaken babagan sanes, amargi gadhah gegayutan ingkang cecaketan (Keraf, 1981: 126).

Asiling panaliten menika lelewaning basa *metonomia* ingkang dipunginakaken wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani. Majas *metonomia* wonten ing panaliten menika manpangatipun ngandharaken gambaran, ngringkes tuturan saha seratan. Wonten ing ngandhap

menika ngandharaken tuladha *metonomia* saha manpangatipun lelewaning basa ingkang dipunpethik saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

1) Lelewaning Basa Metonomia kanthi Manpangat Ngandharaken Gambaran.

Majas inggih menika salah satunggaling cara *efektif* kangge ngandharaken samukawis kanthi cetha. Pramila majas wonten ing karya prosa inggih menika manpangatipun kangge ngandharaken gambaran.

Asiling panaliten menika dipunasilaken manpangat lelewaning basa *perbandingan* wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani ingkang wonten manpangatipun ngandharaken gambaran. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha lelewaning basa *metonomia* ingkang manpangatipun gambaraken ukara ingkang dipunpethik saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

65) *Lakune sedan putih “Peugeot” kaya dibalangake nalika ngliwatidalan tol ju rusan Surabaya (KLS 58).*

Saking ukara pethikan (65) wonten ing nginggil, inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *metonomia* amargi tembung “*sedan*” menika dipuginakaken kangge gantos *objek* inggih menika *objek* mobil, mobil menika ingkang jinisipun sedan.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun ngandharaken gambaran mobil sedan putih ingkang lakune kados dene mbalangaken nalika ngliwati dalan tol jurusan Surabaya.

159) *Daihatzu Espass werna biru tuwa kuwi olehe tuku patungan karo ibune setaun kepungkur, nalika dheweke entuk pesenan gawe gambar maket proyek gedhe ing pandaan, pasuruan (KLS 72).*

Saking ukara pethikan (159) wonten ing nginggil, inggih menika ukara menika jinis lelewaning basa *metonomia* amargi tembung “*Daihatzu Espass*” menika dipunginakaken kangge ganthos *objek* mobil, mobil menika ingkang jinisipun *daihatzu Espss*.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil menika lelewaning basa ingkang manpangatipun ngandharaken gambaran inggih menika mobil Daihatzu Espass ingkang biru tuwa.

126) ***Kijang*** ireng kuwi banjur nrabas kutha Jakarta sing isih rame, mengalor menyang Taman Ria Jaya Ancol (KLS, 123).

Saking pethikan (126) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *metonomia* amargi tembung “*kijang*” menika dipunginakaken kangge gantos objek mobil, mobil ingkang jinisipun kijang.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil menika lelewaning basa ingkang manpangatipun ngandharaken gambaran kijang ingkang nrabas kutha Jakarta ingkang taksih rame saha kijang menika menyang Taman Ria Jaya Ancol.

2) Lelewanging Basa Metonomia kanthi Manpangat Ngringkes Tuturan utawi sertan

Lelewaning basa ingkang gadah manpangat kangge ngringkes tuturan inggih menika ngandharaken perkawis saha basa langkung ringkes. Asiling panaliten menika dipunasilaken manpangat lelewaning basa *perbandingan* wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani inggih menika manpangat ngringkes tuturan utawi seratan. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha lelewaning basa *metonomia* ingkang manpangatipun

ngringkes ukara ingkang dipunpethik saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

48) *E, jebulane anak-anake **konglomerat** kuwi nek malem minggu neng singapur.*” (KLS, 38).

Saking pethikan (48) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *metonomia* amargi tembung “*konglomerat*” gantos objek ingkang tiyang sanget sugih.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil menika lelewaning basa ingkang manpangatipun ngringkes tuturan saha seratan tokoh menika ngandharaken tiyang ingkang sugih sanget ing Jakarta menika saben malem minggu dhateng wonten ing Surabaya, sugih sanget menika dipunringkes “*konglomerat*”.

112) “*Ngapa Ras, padu karo **Angkatan Lautmu** ya*”? pitakone (KLS 109).

Saking pethikan (112) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *metonomia* amargi tembung “*angkatan laut*” menika dipuginakaken kangge gantos objek inggih menika tokoh indrajit ingkang makarya dados angkatan laut.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun ngringkes tuturan utawi seratan. Indrajit inggih menika tiyang ingkang makarya wonten ing laut dados dipunringkes angkatan laut.

c. Personifikasi

Inggih menika lelewaning basa *kiasan* ingkang nggambaraken samukawis tartamtu minangka samukawis ingkang boten gadhah nyawa supados katingal gadhah sipat kados dene manungsa (Keraf, 1981: 125).

Asiling panaliten menika ngandharaken, menawi lelewaning basa personifikasi menika dipunginakaken wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* nggitanipun Yunani. Wonten ing panaliten menika manpangatipun damel endah ungel saha tuturan, nyangetaken tuturan, *konkretisasi*, ngandharaken gambaran, nuwuhaken *kesan* saha swasana tartamtu. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha personifikasi saha manpangatipun lelewaning basa ingkang dipunasilaken saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

1) Personifikasi kanthi Manpangat Damel Endah Ungel saha Tuturan

Persamaan ungel (swara) kanthi istilah purwakanthi. *Persamaan* ungel utawi purwakanthi menika kaperang dados tigang cacah inggih menika purwakanthi guru swara (pengulangan bunyi), purwakanthi guru swara (pengulangan bunyi), purwakanthi guru sastra (pengulangan aksara) saha purwakanthi lumaksita (pengulangan kata).

Asiling panaliten menika ngandharaken manpangat lelewaning basa *perbandingan* wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani inggih menika wonten manpangat damel endah ungel saha tuturan. Wonten ing ngandhap menika ngaandhaaken tuladha lelewaning basa personifikasi ingkang manpangatipun kangge damel endah ukara ingkang dipunpethik saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

82) *Lintang-lintang pathing krelip, lampu-lampu neng ngisor kae kaya barleyan. Sok-sok pedhut pating regunuk-regunuk mlaku ngambang liwat ngarepan kono, kaya Bethara Narada nganggo jubbah nglayang neng angkasa (KLS, 68).*

Saking pethikan (82) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *personifikasi* amargi “*lintang-lintang lan lampu lampu*”

dipunibaratakan kados dene benda gesang ingkang saged *regunuk- regunuk mlaku* saha kados dene *Bethara Narada* nglayang munggah wonten ing angkasa.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil menika lelewaning basa ingkang manpangatipun damel endah ungel saha tuturan ukara wonten ing ngiinggil, wonten purwakanthi guru swara saking ukara *Lintang-lintang pathing krelip, lampu-lampu neng ngisor kae kaya barleyan. Sok-sok pedhut pating regunuk-regunuk mlaku* ngambang liwat ngarepan kono, kaya ***Bethara Narada*** nganggo *jubba* nglayang neng angkasa. Saking ukara menika wonten purwakanthi guru swara wonten ing tengah tembung *Lintang-lintang pathing krelip* menika dipunambali ungel vokal [i], vokal [u] wonten ing ahir tembung *regunuk-regunuk mlaku* saha vokal [a] menika wonten ing ahir tembung kaya *Bethara Narada* nganggo *jubba* nglayang neng angkasa.

127) *Langite peteng nanging lintange abyor. Segarane anteng, ombake ricik-ricik kagiring angin silir-silir* (KLS, 123).

Saking pethikan (127) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *personifikasi* amargi “*segarane*” dipunibaratakan kados dene benda gesang ingkang saged anteng. Salajengipun tembung “*angin*” wonten ing ukara menika kados dene tiyang gesang ingkang saged giring ombak.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil menika lelewaning basa ingkang manpangatipun damel endah ungel saha tuturan inggih menika wonten purwakanthi guru swara ing ukara *ombake ricik-ricik kagiring angin silir-silir* wonten tembung ingkang dipunambali inggih menika ungel vokal [i]

2) Lelewaning Basa Personifikasi kanthi Manpangat *Konkretisasi*

Wonten ing novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani boten sedaya jinis majas ing panaliten menika saged manpangatipun kangge ngonkretaken samukawis ingkang abstrak, gambaran aneh, boten lazim, pramila pangripta gambaraken kanthi perkawis sanesipun kangge langkung nyata utawi konkret.

Wonten ing ngandhap inggih menika lelewaning basa *personifikasi* ingkang manpangatipun ngonkretaken ingkang dipunpethik ing novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

142) Karierku neng kana bakal luwih mekar, kandhane kebak pangaraep-arep (KLS, 155).

Saking pethikan (142) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *personifikasi* amargi “*karier*” dipunibarataken kados dene benda gesang ingkang saged mekar kados dene kembang.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil menika lelewaning basa ingkang manpangatipun kangge *konkretisasi*, “*karier*” dipunkonkretaken kaliyan kembang ingkang saged mekar.

3) Lelewaning Basa Personifikaasi kanthi Manpangat Ngandharaken Gambaran.

Majas inggih menika salah satunggaling cara *efektif* kangge ngandharaken samukawis kanthi cetha. Pramila majas wonten ing karya prosa inggih menika ginanipun kangge ngandharaken gambaran.

Asiling panaliten menika dipunasilaken manpangat lelewaning basa *perbandingan* wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun

Yunani ingkang manpangatipun ngandharaken gambaran. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha lelewaning basa *personifikasi* ingkang manpangatipun kangge gambaraken ukara ingkang dipunpethik saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

7) *Pulo-pulo cilik sakidule Semenanjung Malaka gegrombolan kinupeng banyu segara kang rupane rada soklat, saya nengah saya biru (KLS, 8).*

Saking pethikan (7) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *personifikasi* amargi “*pulo-pulo cilik*” dipunibarataken kados dene benda gesang ingkang saged gegrombolan kinupeng banyu segara.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun gambaraken pulo-pulo alit wonten ing semenanjung malaka ingkang rupane radi soklat, saya nengah saya biru.

33) *Taman-taman setengahe kutha, kembang anggrek saurute dalan gedhe, manuk-manuk saba ora ana sing kuwatir apa wedi, ”indrajit nerusake jangkahe (KLS, 29).*

Saking pethikan (33) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *personifikasi* amargi “*Taman-taman setengahe kutha, kembang anggrek*” saurute dalan gedhe dipunibarataken kados dene tiyang gesang ingkang gadhah raos kwatir saha wedi.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun ngandharaken gambaran “*Taman-taman setengahe kutha, kembang anggrek*” ingkang kados dene tiyang gesang ingkang gadhah raos kwatir saha wedi.

66) “*Mobil iki, saupama penjenengan culake setire mesthi wis mlaku dhewe merga wis apal dalane, kandhane Saraswati (KLS, 58).*

Saking pethikan (66) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *personifikasi* amargi “*mobil*” dipunibarataken kados dene benda gesang ingkang menawi dipunculake setire saged mlaku piyambak amargi sampun apal marginipun.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun ngandharaken gambaran mobil ingkang kados dene benda gesang. Mobil menika dipunibarataken saged mlaku piyambak kados dene tiyang gesang menawi boten wonten ingkang nyetir.

4) Lelewaning Basa Personifikasi kanthi Manpangat Nuwuhaken *Kesan* saha Swasana Tartamtu

Panganggening lelewaning basa menika kangge nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu (Nurgiantoro, 2002: 297). Tuladhnipun swasana sunyi, rame, romantic, sepi, rame lan sapanuggalipun.

Majas *personifikasi* wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani menika ugi manpangatipun kangge nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha majas *personifikasi*.

22) *Sing dijak rembugan wis kerem maneh ing pangimpen, **dikubur** slimut lan adheme kamar (KLS, 25).*

Saking pethikan (22) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *personifikasi* amargi “*slimut lan adheme kamar*” dipunibarataken kados dene benda gesang ingkang saged ngubur.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu adheme kamar.

45) *Wengine saya mrambat terus. Angine sumribit rada gedhe (KLS, 36).*

Saking pethikan (45) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *personifikasi* amargi “*wengi*” dipunibarataken kados dene benda gesang ingkang saged mrambat.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun kangge nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu ing ndalu ingkang sumribit.

5) Lelewaning Basa Personifikasi kanthi Manpangat Gesangaken Gambaran

Manpangat gesangaken gambaran wonten ing kajian teori menika kathah dipunginakaken ing majas *personifikasi* amargi majas menika lelewaning basa ingkang gesangaken gambaran.

Asiling panaliten menika dipunasilaken manpangat lelewaning basa *perbandingan* wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani ingkang wonten manpangatipun kangge gesangaken gambaran. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha lelewaning basa *personifikasi* ingkang manpangatipun gesangaken ukara ingkang dipunpethik saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

2) *Katon mega-mega putih dhedhamyakan ing angkasa kaya ngiring lakune pesawat (KLS, 7).*

Saking pethikan (2) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *personifikasi* amargi “*mega-mega putih*” dipunibarataken kados dene benda gesang ingkang saged ngiring lakune pesawat.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun gesangaken gambaran mega-mega putih ingkang saged ngiring lakune pesawat.

3) *Ana mega pirang-pirang pantha ing langit. Ana sing **meneng njenggereng wae**, ana sing **mlaku alon-alon**, dadi sesawangan kang endah (KLS, 7).*

Saking pethikan (3) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *personifikasi* amargi “mega” dipunibarataken kados dene benda gesang ingkang saged meneng saha mlaku alon-alon.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun gesangaken gambaran “mega” kados dene benda gesang saged meneng saha mlaku alon-alon.

85) *Kelingan **sunar mripate** Rangga sing **landhep nembus** tekan atine (KLS, 79).*

Saking pethikan (85) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *personifikasi* amargi “sunar mripate” dipunibarataken kados dene benda gesang ingkang saged nembus manahipun.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun gesangaken gambaran sunar mripate ingkang saged nembus manah.

6) Lelewaning Basa Personifikasi kanthi Manpangat Gegambaran Raosing Tokoh

Lelewaning basa menika ugi saged manpangatipun kangge gegambaran raosing tokoh. Panganggit ngginakaken wujud majas kangge gambaraken batos kados dene kabingahan saha kasusahan. Wonten ing ngandhap menika badhe

ngandharaken majas *personifikasi* kanthi manpangatipun gegambaran raosing tokoh ingkang saking asiling panaliten ing novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

73) *Tangise diempet, nyoba nata ati lan pangrasane sing **kroncalan** terus (KLS, 66).*

Saking pethikan (73) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *personifikasi* amargi “*manah saha raos*” dipunibarataken kados dene benda gesang ingkang saged kroncalan.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun gegambaran raosing tokoh ingkang resah, boten tenang.

116) *Rasa ora narimakake sing kawit dipendhem jero, njedhul maneh **nuntut kaadilan** (KLS, 111).*

Saking pethikan (116) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *personifikasi* amargi “*rasa*” dipunibarataken kados dene benda gesang ingkang saged nuntut kaadilan.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun gegambaran raosing tokoh ingkang boten narima ingkang badhe nuntut kaadilan.

d. Depersonifikasi

Depersonifikasi utawi membendakan inggih menika kewalikanipun saking lelewaning basa *personifikasi* utawi penginsanan. Menawi *personifikasi* nginsanaken utwai gesangaken benda, ananging *depersonifikasi* menika wonten ing ukara pengandaian.

Asiling panaliten menika ngandharaken, menawi lelewaning basa *depersonifikasi* menika dipunginakaken wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani. Wonten ing panaliten menika manpangatipun *konkretisasi*, ngandharaken gambaran, saha gegambaran raosing tokoh. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha jinis lelewaning basa *depersonifikasi* ingkang dipunasilaken saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

1) Lelewaning Basa Depersonifikasi kanthi Manpangat Konkretisasi

Wonten ing novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani boten sedaya jinis majas *depersonifikasi* ing panaliten menika saged manpangatipun kangge ngonkretaken samukawis ingkang abstrak, gambaran aneh, boten lazim, saengga pangripta gambaraken kanthi perkawis sanesipun, kangge langkung nyata utawi konkret. Wonten ing ngandhap menika lelewaning basa *depersonifikasi* ingkang manpangatipun kangge ngonkretaken ingkang dipunpethik ing novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

18) Nyuntak uneg-unege, ngesok pangrasane kanthi tuntas (KLS, 22).

Saking pethikan (18) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *depersonifikasi* amargi *membendakan* raosipun manah tiyang, kados dene toya, nandhingaken raos kaliyan samukawis ingkang saged dipunsuntak.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun kangge *konkretisasi* tokoh ingkang saweg ngandharaken wosing manah ingkang abstrak dipunkonkretaken kados dene nyuntak toya.

21) *Saras mapan turu. Mripate dieremake. Jebulake sing katon wewayangane* Indrajit, priya gagah sing nglibet terus sasuwene lungan menyang singapur (KLS, 24).

Saking pethikan (21) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *depersonifikasi* amargi *membendakan* saha nandhingaken pasuryan kaliyan benda inggih menika wayang/boneka wayang.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun kangge *konkretisasi* pasuryan ingkang abstrak dipunkonkretaken kados dene benda mati inggih menika wayang/boneka wayang.

101) *Wangsulane karo menyat ngadheg, mlebu kamar terus ngunci lawang, ungkep-ungkep neng kasur, nyuntak tangise* (KLS, 96).

Saking pethikan (101) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *depersonifikasi*. Ukara menika kalebet jinis lelewaning basa *depersonifikasi* amargi raosing manah tangis “*eluh*” dipunibarataken kados dene benda mati tiyang kados dene toya, nandhingaken raosing kaliyan samukawis ingkang saged dipunsuntak.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun kangge *konkretisasi*. Manpangat Tokoh ingkang saweg ngandharaken wosing manah dipunkonkretaken kados dene nyuntak toya.

2) **Lelewaning Basa Depersonifikasi kanthi Manpangat Ngandharaken Gambaran**

Majas inggih menika salah satunggaling cara *efektif* kangge ngandharaken samukawis kanthi cetha. Pramila majas wonten ing karya prosa inggih menika ginanipun kangge ngandharaken gambaran.

Asiling panaliten menika dipunasilaken manpangat lelewaning basa *perbandingan* wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani ingkang wonten manpangatipun kangge ngandharaken gambaran. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha lelewaning basa *depersonifikasi* ingkang manpangatipun gambaraken ukara ingkang dipunpethik saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

83) *Ulate wis **padhang**, mung mripatesing katon mbendhul (KLS, 69).*

Saking pethikan (83) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *depersonifikasi*. Ukara menika kalebet jinis lelewaning basa *depersonifikasi* amargi *membendakan* saha nandhingaken pasuryan kaliyan benda mati inggih menika pasuryan dipunibarataken kados dene lampu ingkang padhang.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun ngandhaaraken gambaran, ulate tokoh ingkang sampun padhang, ananging namung mripatipun mbendhul.

84) *Rangga melu seneng dene **atine ibune wis kebukak** lan wong lanang sing kepengin ngepek ibune dudu wong sembarangan, sababag karo kahanane ibune (KLS, 70).*

Saking pethikan (84) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *depersonifikasi*. Ukara menika kalebet jinis lelewaning basa *depersonifikasi* amargi *membendakan* saha nandhingaken manah kaliyan benda mati inggih menika manah ingkang dipunibarataken kados dene benda ingkang saged dipunbukak kados dene lawang.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun kangge ngandharaken gambaran manahipun saraswati ingkang sampun saged narima tiyang kakung ingkang tresna kaliyan Saraswati.

3) Lelewaning Basa Depersonifikasi kanthi Manpangat Gegambaran raosing Tokoh

Lelewaning basa menika ugi saged ginanipun kangge gegambaran raosing tokoh. Pangripta ngginakaken wujud majas kangge gambaraaken batos kados dene kabingahan saha kasusahan. Wonten ing ngandhap menika badhe ngandharaken majas *depersonifikasi* kanthi manpangatipun gegambaran raosing tokoh ingkang saking asiling panaliten ing novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

79) *Ana rasa welas marang wong wadon kuwi. Mripate melu kaca-kaca* (KLS, 67).

Saking pethikan (79) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *depersonifikasi*. Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa *depersonifikasi* amargi mripate kaca-kaca menika eluh ananging wonten ing ukara menika “*eluh*” dipunbendakaken kados dene kaca.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun kangge gegambaran raosing tokoh ingkang raos welas saha nelangsa dhumateng tiyang estri.

98) *Dhadhane lega sawise bisa nyuntak eluhe.* (KLS, 94)

Saking pethikan (98) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *depersonifikasi*. Ukara menika kalebet jinis lelewaning basa

depersonifikasi amargi *membendakan* “*eluh*” tiyang kados dene toya, dipuntandingaken raos kaliyan samukawis ingkang saged dipunsuntak.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun kangge gegambaran raosing tokoh ingkang lega sasampunipun nangis.

e. Pleonasme

Inggih menika lelewaning basa ingkang ngginakaken tembung- tembung mibadir, sejatosipun tembung menika boten prelu saengga menawi salah satunggaling tembung dipunbucal tegesipun tetep wetah (Keraf, 1981: 120).

Asiling panaliten menika ngandharaken, menawi lelewaning basa *perbandingan* menika dipunginakaken wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* nggitanipun Yunani. Wonten ing panaliten menika manpangatipun damel endah tuturan saha seratan, ngandharaken gambaran, nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu, gegambaran raosing tokoh. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha lelewaning basa *pleonasme* ingkang dipunasilaken saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

1) Lelewaning Basa Pleonasme kanthi Manpangat Damel Endah ungel saha tuturan tururan

Persamaan ungel kanthi istilah purwakanthi. *Persamaan* ungel utawi purwakanthi kaperang dados tigang cacah inggih menika purwakanthi guru swara (pengulangan bunyi), purwakanthi guru swara (pengulangan bunyi), purwakanthi guru sastra (pengulangan aksara) saha puwakanthi lumaksita (pengulangan kata).

Asiling panaliten menika ngandharaken manpangat lelewaning basa *perbandingan* wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani inggih menika wonten manpangat damel endah ungel saha tuturan. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha lelewaning basa *pleonasme* ingkang manpangatipun damel endah ukara ingkang dipunpethik saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani

15) *Bubar adus karo banyu anget wong loro turon **leyeh-leyeh** (KLS, 18).*

Saking pethikan (2) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *pleonasme*. Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa *pleonasme* amargi menika ngginakaaken ukara ingkang tembung-tembung menika langkung katah ingkang dipunprlokaken kangge ngandharaken satunggal gagasan utawi penggalih. Lelewaning basa *pleonasme* wonten ing nginggil ngginakaen kalih tembung “*turon leyeh-leyeh*” ananging tembung ingkang keluwihan “*leyah-leyeh*” menika dipunbucal satunggal tembung menika tegesipun tetep wetah.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun kangge damel endah ungel saha tuturan menika wonten *purwakanthi lumaksita* saking tembung *leyeh-leyeh* menika wonten tembung ingkang dipunambali. Wonten ing tembung menika ukara saged wonten irama utawi ungel ingkang nuwuhaken *efek* kaendahan.

31) *Rada aleman Saras ngadeg banjur mlaku **runtung-runtung** wong loro tumuju hotel Holiday Inn (KLS, 28).*

Saking pethikan (31) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *pleonasme*. Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning

basa pleonasme amargi wonten ing ukara menika ngginakaaken tembung-tembung langkung katah ingkang dipunprlokaken kangge ngandharaken satunggal gagasan utawi penggalih. Lelewaning basa pleonasme wonten ing nginggil ngginakaen kalih tembung “*mlaku runtung-runtung*” ananging tembung ingkang keluwihan “*runtung-runtung*” menika dipunbucal satunggal tembung menika tegesipun tetep wetah.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun damel endah ungel saha tuturan menika wonten *purwakanthi lumaksita* saking tembung *runtung-runtung* menika wonten tembung ingkang dipunambali inggih menika tembung [runtung-runtung]. Wonten ing tembung menika ukara saged wonten irama utawi ungel ingkang nuwuhaken *efek* kaendahan.

37) *Nah, Ananda mesthi pilih melu Vina lan kancane, ora bakal gelem ngetutake wong **tuwek-tuwek** kaya awake dhewe iki (KLS, 30).*

Saking pethikan (37) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *pleonasme*. Wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa pleonasme amargi wonten ing ukara menika ngginakaaken tembung-tembung langkung katah ingkang dipunprlokaken kangge ngandharaken satunggal gagasan utawi penggalih. Lelewaning basa pleonasme wonten ing nginggil ngginakaen kalih tembung “*tuwek-tuwek*”.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun kangge damel endah ungel saha tuturan menika wonten *purwakanthi lumaksita* saking tembung *tuwek-tuwek* menika wonten tembung ingkang dipunambali inggih menika tembung [tuwek]. Wonten ing tembung

menika ukara saged wonten irama utawi ungel ingkang nuwuhaken *efek* kaendahan.

2) Lelewaning Basa Pleonasme kanthi Manpangat Ngandhaaraken Gambaran

Majas inggih menika salah satunggaling cara *efektif* kangge ngandharaken samukawis kanthi cetha. Pramila majas wonten ing karya prosa inggih menika ginanipun kangge ngandharaken gambaran.

Asiling panaliten menika dipunasilaken manpangat lelewaning basa *perbandingan* wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani ingkang manpangatipun kangge ngandharaken gambaran. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha lelewaning basa *pleonasme* ingkang manpangatipun gambaraken ukara ingkang dipunpethik saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

116) Ora katon yen Saraswati ngempet tangise sakuwat-kuwate (KLS, 161).

Saking pethikan (116) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *pleonasme*. Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa *pleonasme* amargi wonten ing ukara menika ngginakaaken tembung-tembung langkung katah ingkang dipunprlokaken kangge ngandharaken satunggal gagasan utawi penggalih. Lelewaning basa *pleonasme* wonten ing nginggil ngginakaen kalih tembung “*sakuwat-kuwate*” ananging tembung ingkang keluwihan menika dipunbucal satunggal tembung tegesipun tetep wetah.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun gambaraken Saraswati ingkang boten keton saweg ngempet tangis.

- 35) Jebulane Ananda wis *dandan **methithit***, nganggo jeans biru tuwa ndhuwuran kaos oblong olehe tuku neng Pulo Sentosa dhek wingi sore (KLS, 29).

Saking pethikan (35) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *pleonasmе*. Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa *pleonasmе* amargi wonten ing ukara menika ngginakaaken tembung-tembung langkung katah ingkang dipunprlokaken kangge ngandharaken satunggal gagasan utawi penggalih. Lelewaning basa *pleonasmе* wonten ing nginggil ngginakaen kalih tembung “*dandan **methithit***” ananging tembung ingkang keluwihan saking tembung “***methithit***” dipunbucal menika tegesipun tetep wetah.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun gambaraken Ananda ingkang dandan nganggo jeans biru tuwa inggilipun kaos oblong tumbas dhateng Pulo Sentosa kala wingi sonten

- 37) Nah, Ananda mesthi pilih melu Vina lan kancane, ora bakal gelem ngetutake wong ***tuwek-tuwek*** kaya awake dhewe iki (KLS, 30).

Saking pethikan (37) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *pleonasmе*. Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa *pleonasmе* amargi wonten ing ukara menika ngginakaaken tembung-tembung langkung katah ingkang dipunprlokaken kangge ngandharaken satunggal gagasan utawi penggalih. Lelewaning basa *pleonasmе* wonten ing nginggil ngginakaen kalih tembung “***tuwek-tuwek***” ananging tembung ingkang keluwihan saking tembung “***tuwek***” dipunbucal menika tegesipun tetep wetah.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun kangge ngandaraken gambaran tokoh Indrajit saha Saraswati ingkang sampun sepuh-sepuh.

3) Lelewaning Basa Pleonasme kanthi Manpangat Nuwuhaken Kesan saha swasana tartamtu

Panganggening lelewaning basa menika kangge nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu (Nurgiyantoro, 2002: 297). Tuladhnipun swasana sunyi, rame, romantic, sepi, rame saha sapanuggalipun.

Majas *pleonasme* wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani menika ugi manpangatipun kangge nuwuhaken dhateng kesan saha swasana tartamtu. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha majas *pleonasme*.

23) *Olehe adus nganggo banyu anget, merga ing kamar **adhem njekut** karana air conditioner (KLS, 25).*

Saking pethikan (23) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *pleonasme*. Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa *pleonasme* amargi wonten ing ukara menika ngginakaaken tembung-tembung langkung katah ingkang dipunprlokaken kangge ngandharaken satunggal gagasan utawi penggalih. Lelewaning basa *pleonasme* wonten ing nginggil ngginakaen kalih tembung “*adhem njekut*” ananging tembung ingkang keluwihan saking tembung “*njekut*” dipunbucal menika tegesipun tetep wetah.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu wonten ing kamar ingkang *adhem njekut* amargi wonten air conditioner.

24) *Dalan Scott Road sing dhek mau bengi rame banget isih **sepi nyenyet** (KLS, 25).*

Saking pethikan (24) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *pleonasmе*. Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa *pleonasmе* amargi wonten ing ukara menika ngginakaaken tembung-tembung langkung katah ingkang dipunprlokaken kangge ngandharaken satunggal gagasan utawi penggalih. Lelewaning basa *pleonasmе* wonten ing nginggil ngginakaen kalih tembung “**sepi nyenyet**” ananging tembung ingkang keluwihan saking tembung “**nyenyet**” dipunbucal menika tegesipun tetep wetah.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun kangge nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu wonten ing margi Scot Road menika sepi sanget.

2) *“Iya, selak **panase sumelet**,” wangsulane karo tata-tata arep menyat ngadeg (KLS, 77).*

Saking pethikan (4) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *pleonasmе*. Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa *pleonasmе* amargi wonten ing ukara menika ngginakaaken tembung-tembung langkung katah ingkang dipunprlokaken kangge ngandharaken satunggal gagasan utawi penggalih. Lelewaning basa *pleonasmе* wonten ing nginggil ngginakaen kalih tembung “**panase sumelet**” ananging tembung ingkang keluwihan saking tembung “sumelet” dipunbucal menika tegesipun tetep wetah.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun kangge nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu panas sanget.

4) Lelewaning Basa Pleonasme kanthi Manpangat Gegambaran Raosing Tokoh.

Lelewaning basa menika ugi manpangatipun kangge gegambaran raosing tokoh. Pangripta ngginakaken wujud majas kangge gambaraaken batos kados dene kabingahan saha kasusahan. Wonten ing ngandhap menika badhe ngandharaken majas *pleonasme* kanthi manpangatipun gegambaran raosing tokoh ingkang saking asiling panaliten ing novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

124) *Katone bisa nampa kabeh kandhane bapake senajan ana tandha pitakon ing njero atine, apa Tante Saras kanthi tulus gelem nampa dheweke dadi mantune, tanpa rasa **sengit lan dhendam kesumat** ? (KLS 120).*

Saking pethikan (124) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *pleonasme*. Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa *pleonasme* amargi wonten ing ukara menika ngginakaaken tembung-tembung langkung katah ingkang dipunprlokaken kangge ngandharaken satunggal gagasan utawi penggalih. Lelewaning basa *pleonasme* wonten ing nginggil ngginakaen kalih tembung “*sengit lan dhendam kesumat*” ananging tembung ingkang keluwihan “*kesumat*” menika dipunbucal satunggal tembung tegesipun tetep wetah.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun kangge gegambaran raosing tokoh ingkang ikhlas nrima dados mantu, tanpa raos rasa *sengit saha dhendam kesumat*.

f. Metafora

Inggih menika lelewaning basa *perbandingan* kanthi cara *implisit*, tembung ingkang dipunginakaken boten mengku teges ingkang sejatosipun. Lelewaning basa *metafora* tanpa ngginakaken tembung panandhing ing antawisipun samukawis ingkang beda (Moeliono lumantar Tarigan, 1985). Dene Keraf ingkang nandhingaken kalih samukawis kanthi cara langsung, kanthi wujud ingkang cekak tanpa ngginakaken tembung kadya, lir, yayah, kaya lsp.

Asling panaliten menika ngandharaken, menawi lelewaning basa *Perbandingan* menika dipunginakaken wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani. Wonten ing panaliten menika manpangatipun kangge *konkretisasi*, ngandhraken gambaran, ngringkes tuturan saha seratan, gegambaran raosing tokoh. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha lelewaning basa metafora ingkang dipunasilaken saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

1) Lelewaning Basa Metafora kanthi Manpangat *Konkreitisasi*

Wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani boten sedaya jinis majas ing panaliten menika manpangatipun kangge ngonkretaken samukawis ingkang *abstrak*, gambaran aneh, boten lazim, pramila pangripta gambaraken kanthi perkawis sanesipun kangge langkung nyata utawi konkret. Wonten ing ngandhap menika basa *metafora* ingkang manpangatipun kangge ngonkretaken ingkang dipunpethik ing novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

63) *Mula bareng Saras kandha yen kepengin dolan menyang omahe, bebasan **rindhik asu digitik**, Indrajit nyaguhi mapag menyang Surabaya (KLS, 57).*

Saking pethikan (63) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *metafora*. Ukara menika kalebet jinis lelewaning basa *metafora* amargi indikatoripun “*rindhik asu digitik*” menika pambanding, tempo micara cepet menika kasunyataan objek.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun dipunkonkretaken tempo micara ingkang cepet kados dene mlayu dipungebug.

2) Lelewaning Basa Metafora kanthi Manpangat Ngandharaken Gambaran

Majas inggih menika salah satunggaling cara *efektif* kangge ngandharaken samukawis kanthi cetha. Pramila majas wonten ing karya prosa inggih menika manpangatipun kangge ngandharaken gambaran.

Asiling panaliten menika dipunasilaken manpangat lelewaning basa *perbandingan* wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani ingkang wonten manpangatipun ngandharaken gambaran. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha lelewaning basa *metafora* ingkang manpangatipun kangge gambaraken ukara ingkang dipunpethik saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

12) *Nanging mripate, mripat kuwi endah banget. **Sorote landhep**, manike ireng bunder. Idepe ireng njait, rinengga alis ketel sing meh tepung (KLS, 15).*

Saking pethikan (12) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *metafora*. Ukara menika kalebet jinis lelewaning basa *metafora* amargi *sorote landhep* dipuntandhingaken kaliyan benda landhep.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun ngandharaken gambaran mripat ingkang endah sanget, manike ireng, sorote landhep.

59) Ibune *mesem kecut*, ngrumangsani yen sok-sok ngriwuki anak-anake (KLS, 53).

Saking pethikan (59) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *metafora*. Ukara menika kalebet jinis lelewaning basa *metafora* amargi “*mesem kecut*” menika *pambanding* saking objek nyata inggih menika mesem sinis. Mesem ingkang dipunthandingaken kaliyan raos asam/kecut.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun ngandharaken gambaran ibu menika saweg mesem sinis/boten manis amargi boten bingah.

106) *Saras, pikiren dhisik ta. Rangka lan Ananda kuwi rak isih enom, isih adoh jangkahe, jembar donyane* (KLS, 110).

Saking pethikan (106) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *metafora*. Ukara menika kalebet jinis lelewaning basa *metafora* amargi wiyar donyanipun inggih menika panandhing, taksih dangu masa depanipun saha wiyar taksih kathah masa depanipun ing donya menika objek nyata. Nandingaken masa depan kaliyan donya ingkang jembar .

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun ngandharken gambaran Ranggasa saha Ananda ingkang taksih enem saha katah jembar donyanipun taksih wiyar masa depanipun.

3) Lelewaning Basa Metafora kanthi Manpangat Ngringkes Tuturan saha Seratan

Lelewaning basa ingkang manpangatipun kangge ngringkes tuturan saha seratan inggih menika ngandharaken ancas saha basa langkung singkat.

Asiling panaliten menika dipunasilaken manpangat lelewaning basa *perbandingan* wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani ingkang manpangatipun kangge ngringkes tuturan saha seratan. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha lelewaning basa *metafora* ingkang manpangatipun kangge ngringkes ukara ingkang dipunpethik saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

77) “*Tante mboten kepengin krama malih?*” pitakonan kuwi ngagetake Saraswati. awit sing takon bocah wadon, **isih ijo** ing babagan panguripan (KLS, 21).

Saking pethikan (77) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *metafora*. Ukara menika kalebet jinis lelewaning basa *metafora* amargi “*isih ijo*” inggih menika objek panandhing, taksih enem dereng mangertos babagan pagesangan inggih menika objek nyata. nandhingaken tiyang taksih enem kaliyan werna ijo.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun kangge ngringkes tuturan saha seratan. Tokoh tiyang estri ingkang taksih enem ing babagan pagesangan dipuncetak “*isih ijo*”.

39) *Wingi wis janji arep ngedohi Indrajit, dhudha ngganteng sing wiwit mambu ati marang Saras (KLS, 32).*

Saking pethikan (39) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *metafora*. Ukara menika kalebet jinis lelewaning basa *metafora* amargi “*mambu ati*” inggih menika panandhing, raos tresna inggih menika kasunyataan objek. Nandhingaken manah, raosing kaliyan aroma/mambu.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun kanggen ngringkes raosing Indrajit ingkang saweg tresna kaliyan Saraswati dipunringkes “*mambu ati*”.

60) *Ananda uga tau menehi lampu ijo marang dheweke wiwit ketemu neng singapur sawetara wektu kepungkur (KLS, 55).*

Saking pethikan (60) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *metafora*. Ukara menika kalebet jinis lelewaning basa *metafora* amargi lampu ijo inggih menika indicator, pangarep-arep (harapan) inggih menika objek nyata. Nandhingaken pangarep-arep manungsa kaliyan lampu werna ijo.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun kangge ngringkes raosing tokoh ingkang wonten harapan kaliyan Saraswati menika dipuncagak “*lampu ijo*”.

4) Lelewaning Basa Metafora kanthi Manpangat Gegambaran Raosing Tokoh.

Lelewaning basa menika ugi manpangatipun kangge gegambaran raosing tokoh. Pangripta ngginakaken wujud majas kangge gambaraaken batos kados dene kabingahan saha kasusahan. Wonten ing ngandhap menika badhe ngandharaken majas *metafora* kanthi manpangatipun kangge gegambaran raosing

tokoh ingkang saking asiling panaliten ing novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

16) “*Nek ibune Mbak Nanda, mesthi ayu ya, wong Mbak Nanda ayu ngono.*”*Saras genti nggodha. Ananda mlumah, mbrabak abang praupane* (KLS, 21).

Saking pethikan (16) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *metafora*. Ukara menika kalebet jinis lelewaning basa *metafora* amargi “*abang praupane*” inggih menika panandhing saking raos lingsem. Pasuryan dipuntandhingaken kaliyan werna abang.

Saking pethikan ukara *mbrabak abang praupane* wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun gegambaran raosing tokoh ingkang lingsem amargi dipun godha.

58) *Saras abang-ireng praupane digodha anake pambarep dheweke ora mangsuli, ethok-ethok nematake olehe mangan* (KLS, 49).

Saking pethikan (58) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *metafora*. Ukara menika kalebet jinis lelewaning basa *metafora* amargi “*abang-ireng praupane*” inggih menika panandhing saking raos nesu amargi dipungodha. Pasuryan dipuntandhingaken kaliyan werna abang-cemeng.

Saking pethikan ukara *abang-ireng praupane* wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun kangge gegambaran raosing tokoh ingkang nesu, amargi dipungodha putranipun.

107) *Indrajit mbrabak abang raine nalika ngucapake ukara mau. Sebab pangrasane sing paling jero katut kasenggol* (KLS, 102).

Saking pethikan (107) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *metafora*. Ukara menika kalebet jinis lelewaning basa

metafora amargi “*abang praupane*” inggih menika panandhing saking raos nelangsa amargi raos menika katut kasenggol. Pasuryan dipuntandhingaken kaliyan werna abang-cemeng.

Saking pethikan ukara *mbrabak abang raine* wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun gegambaran raossing tokoh ingkang nelangsa.

g. Alegori

Asiling panaliten menika ngandharaken, menawi lelewaning basa *perbandingan* menika dipunginakaken wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani. Wonten ing panaliten menika manpangatipun kangge ngandharaken gambaran. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha lelewaning basa *alegori* ingkang dipunasilaken saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

1) Lelewaning basa alegori kanthi Manpangat Ngandharaken gambaran

Majas inggih menika salah satunggaling cara *efektif* kangge ngandharaken samukawis kanthi cetha. Pramila majas wonten ing karya prosa inggih menika manpangatipun kangge ngandharaken gambaran.

Asiling panaliten menika dipunasilaken manpangatipun lelewaning basa *perbandingan* ing novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani inggih menika manpangatipun kangge ngandharaken gambaran. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha lelewaning basa *alegori* ingkang manpangatipun gambaraken ukara ingkang dipunpethik saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

81) “*Sambele mbok Tun enak?*”pitakone Saras. “wooo....*enak, sedhep, ngangeni* (KLS, 68).

Saking pethikan (81) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *alegori*. Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa *alegori* amargi wonten *pertautan* inggih menika enak, sedhep, ngangeni menika raos saking sambel mbok tun.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun ngandhareken gambaran sambel mbok tun ingkang enak, sedhep, ngangeni.

h. Sinekdoke

Asiling panaliten menika ngandharaken, menawi lelewaning basa sinekdoke menika dipunginakaken wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* nggitanipun Yunani. Wonten ing panaliten menika manpangatipun kangge ngandharaken gambaran. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha-tuladha lelewaning basa *sinekdoke* ingkang dipunasilaken saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

1) Lelewaning Basa Sinekdoke kanthi Manpangat Ngandharaaken Gambaran

Majas inggih menika salah satunggaling cara *efektif* kangge ngandharaken samukawis kanthi cetha. Pramila majas wonten ing karya prosa inggih menika ginanipun kangge ngandharaken gambaran.

Asiling panaliten menika dipunasilaken manpangatipun lelewaning basa *perbandingan* wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani ingkang wonten manpangatipun ngandharaken gambaran. Wonten ing

ngandhap menika ngandharaken tuladha lelewaning basa *sinekdoke* ingkang manpangatipun kangge gambaraken ukara ingkang dipunpethik saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

40) *Mula bener yen singapur dijuluki Negara pusat blanja lan **surgane** wong blanja (KLS, 33).*

Saking pethikan (40) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *sinekdoke*. Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa *sinekdoke* amargi tembung “*surgane*” menika sampun wonten sesulih kanthi sedayanipun inggih menika tegesipun singapur menika papan ingkang katah tiyang ingkang blanja.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika manpangat lelewaning basa kangge ngandharaken gambaran ing singapur menika pusatipun blanja saha katah tiyang ingkang blanja wonten ing singapur.

123) *Indrajit rumangsa dadi wong **bodho dhewe sadonya** (KLS, 119).*

Saking pethikan (123) ukara wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *sinekdoke*. Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa *sinekdoke* amargi tembung “*bodho dhewe sadonya*” menika sampun dados sesulih kanthi sedayanipun inggih menika tegesipun Indrajit menika bodho piyambak sadonya.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika manpangatipun kangge ngandharaken gambaran Indrajit menika rumangsa dados tiyang bodho piyambak sadonya.

i. Alusio

Inggihi menika lelewaning basa minangka pancir ingkang gadhah ancas niti priksa utawi *mensugestikan kesamaan* antawisipun, tiyang, papan, utawi prastawa (Keraf, 2004: 141)

Asling panaliten menika ngandharaken, menawi lelewaning basa *perbandingan* menika dipunginakaken wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* nggitanipun Yunani. Wonten ing panaliten menika manpangatipun ngandharaken gambaran. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha lelewaning basa *alusio* ingkang dipunasilaken saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

1) Lelewaning Basa Alusio kanthi Manpangat Ngandharaken Gambaran

Majas inggihi menika salah satunggaling cara *efektif* kangge ngandharaken samukawis kanthi cetha. Pramila majas wonten ing karya prosa inggihi menika manpangatipun kangge ngandharaken gambaran.

Asiling panaliten menika dipunasilaken manpangat lelewaning basa *perbandingan* wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani inggihi menika manpangatipun ngandharaken gambaran. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha lelewaning basa *alusio* ingkang manpangatipun kangge gambaraken ukara ingkang dipunpethik saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

53) *Ana sing mbedakakake Indrajit karo wong lanang liyane sing wis tau seneng karo Saraswati. Sepisan, anake mung siji ndhil tur wis seneng karo dheweke. Kaping pindho kecukupan ekonomine, wis pension tur dhuwur pangkate (KLS, 43).*

Saking pethikan (53) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *alusio* amargi tembung-tembung ing nginggil sampun gambaraken saha ngandharaken titikan Indrajit ingkang kecukupan ekonomi, saha inggil pangkatipun.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun gambaraken titikan Indrajit ingkang kecukupan ekonomi, saha inggil pangkatipun.

8) *Rong puluh taun urip bebarengan karo Wiratno mung kebak padu. Salah paham, ngukuhi panamune dhewe-dhewe butarepan, swara-swara kang ladak lan banter, pijer ngrenggani dina-dina kang prasasat ora tau esem manis, ora tau keprungu swara sareh sing ngemong (KLS, 45).*

Saking pethikan (8) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *alusio* amargi tembung-tembung ing nginggil gambaraken saha ngandharaken titikan saha sipat Wiratno.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun kangge gambaraken sipat saha titikan menika saking ukara Wiratno kang swara-swara kang ladak saha banter, pijer ngrenggani dina-dina kang prasasat ora tau esem manis, ora tau keprungu swara sareh sing ngemong.

10) *Ananda ora adoh karo sing dicritakake ibune. Ayu, manis, aleman, pantes yen menganggo apa wae (KLS, 73).*

Saking pethikan (10) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *alusio* amargi tembung-tembung ing nginggil gambaraken titikan saha sipat Ananda.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun kangge gambaraken titikan saha sipat Ananda ingkang Ayu, manis, aleman.

j. Simile (Perumpamaan)

Asiling panaliten menika ngandharaken, menawi lelewaning basa simile menika dipunginakaken wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani. Wonten ing panaliten menika manpangatipun damel endah ungel saha tuturan, *konkretisasi*, ngandharaken gambran, nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu, ngringkes tuturan saha seratan, gegambaran raosing tokoh. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha-tuladha lelewaning basa simile (Perumpamaan) ingkang dipunasilaken saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

1) Lelewaning Basa Simile (Perumpamaan) kanthi Manpangat Damel Endah ungel saha tuturan

Persamaan ungel kanthi istilah purwakanthi. *Persamaan bunyi* utawi purwakanthi kaperang dados tigang cacah inggih menika purwakanthi guru swara (pengulangan bunyi), purwakanthi guru swara (pengulangan bunyi), purwakanthi guru sastra (pengulangan aksara) saha purwakanthi lumaksita (pengulangan kata).

Asiling panaliten menika ngandharaken manpangat lelewaning basa *perbandingan* wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani inggih menika wonten ginanipun damel endah ungel saha tuturan. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha lelewaning basa simile

(perumpamaan) ingkang manpangatipun damel endah ukara ingkang dipunpethik saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

43) *Aku jirih, kaya yuyu mlayu menyang lenge (KLSL, 34).*

Saking pethikan (43) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *perumpamaan (simile)*. Ukara wonten ing nginggil dados lelewaning basa *perumpamaan (simile)* amargi ngginakaken tembung “**kaya**” kangge panandhing, saking ukara menika nandhingaken sipat Indrajit dipunibarataken kados dene yuyu ingkang mlayu menyang lenge.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun damel endah ungel saha tuturan menika wonten *purwakanthi guru swara* saking ukara kaya yuyu mlayu menyang lenge menika wonten ugel vokal ingkang dipunambali inggih menika vocal [u] saengga wonten ing tembung menika ukara saged wonten irama utawi ungel ingkang nuwuhaken efek kaendahan.

82) *Lintng-lintang pathing krelip, lampu-lampu neng ngisor kae kaya barleyan. Sok-sok pedhut pating regunuk-regunuk mlaku ngambang liwat ngarepan kono, kaya Bethara Narada nganggo jubbah nglayang neng angkasa (KLS, 68).*

Saking pethikan (82) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *perumpamaan (simile)*. Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa *perumpamaan (simile)* amargi wonten tembung “**kaya**” kangge pambanding. Saking ukara menika lintang-lintang, lampu-lampu dipunibarataken kados dene barleyan. Salajengipun lampu-lampu, lintang-lintang dipunibarataken kados dene Behara Narada.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil menika lelewaning basa ingkang manpangatipun damel endah ungel saha tuturan ukara wonten ing nginggil, wonten *purwakanthi guru swara* saking ukara *Lintang-lintang pathing krelip, lampu-lampu neng ngisor kae kaya barleyan. Sok-sok pedhut pating regunuk-regunuk mlaku* ngambang liwat ngarepan kono, kaya **Bethara Narada** nganggo jubbah nglayang neng angkasa. Saking ukara menika wonten *purwakanthi guru swara* wonten ing tengah tembung *Lintang-lintang pathing krelip* menika dipunambali ungel vokal [i], vokal [u] wonten ing ahir tembung *regunuk-regunuk mlaku* saha vokal [a] menika wonten ing ahir tembung *kaya Bethara Narada* nganggo jubbah nglayang neng angkasa.

2) Lelewaning Basa Simile (Perumpamaan) kanthi Manpangat Konkretisasi

Wonten ing novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani boten sedaya jinis majas simile (perumpamaan) ing panaliten menika saged manpangatipun kangge ngonkretaken samukawis ingkang abstrak, gambaran aneh, mboten lazim, pramila panganggit gambaraken kanthi perkawis sanesipun kangge langkung nyata utawi konkret.

Wonten ing ngandhap menika basa simile ingkang manpangatipun kangge ngonkretaken ingkang dipunpethik ing novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

34) *Wiwit ditinggal Yani jagad iki kaya mung sagodhong kelor (KLS, 34).*

Saking pethikan (34) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *simile* (perumpamaan). Ukara wonten ing nginggil kalebet jinis lelewaning basa *perumpamaan* (*simile*) amargi wonten tembung “*kaya*” kangge

panandhing. Wiwit ditinggal Yani jagad menika dipunibarataken kados dene *sagodhong kelor* jagad menika alit sanget.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangat *konkretisasi*. Wonten ing ukara menika manpangatipun konkret jagad menika dipunkonkretaken kados dene *godhong kelor*. Godhong kelor menika wujudipun alit.

61) *Senajan rada wanther lan keladuk, nanging omongane anake ngosikake atine sing sasuwene iki mbeguguk kaya watu karang* (KLS 55).

Saking pethikan (61) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *simile* (*perumpamaan*). Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa *perumpamaan* (*simile*) amargi wonten tembung “*kaya*”. Saking ukara menika manahipun saraswati dipunibarataken kados dene watu karang ingkang atos.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun kangge *konkretisasi* manahipun saraswati ingkang dipunkonkretaken kaliyan watu karang.

162) *Atine sing mbeguguk kaya watu dadi lilih, kaya malam ndledek kena panas* (KLS, 194).

Saking pethikan (162) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa Perumpamaan (*simile*). Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa perumpamaan (*simile*) amargi wonten tembung “*kaya*” . Saking ukara menika manahipun tokoh dipunibarataken kados dene watu ireng ingkang sampun lilih, saha dipunibarataken kados dene *malam* ndledek kenging panas.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun kanggre *konkretisasi* manahipun tokoh dipunkonkretaken kados dene watu ingkang sampun lilih saha kados malam ndledek kenging panas.

3) Lelewaning Basa Perumpamaan (simile) kanthi Manpangat Ngandharaken Gambaran.

Majas inggih menika salah satunggaling cara *efektif* kangge ngandharaken samukawis kanthi cetha. Pramila majas wonten ing karya prosa inggih menika manpangatipun kangge ngandharaken gambaran.

Asiling panaliten menika dipunasilaken manpangat lelewaning basa *perbandingan* wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani ingkang wonten manpangat ngandharaken gambaran. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha lelewaning basa perumpamaan (simile) ingkang manpangatipun kangge gambaraken ukara ingkang dipunpethik saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

82) *Lintang-lintang pathing krelip, lampu-lampu neng ngisor kae **kaya barleyan**. Sok-sok pedhut pating regunuk-regunuk mlaku ngambang liwat ngarepan kono, **kaya Bethara Narada** nganggo jubbah nglayang neng angkasa (KLS, 68).*

Saking pethikan (82) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa perumpamaan (simile). Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa perumpamaan (simile) amargi wonten tembung “**kaya**” kangge pambanding. lintang-lintang, lampu-lampu dipunibarataken kados dene barleyan. Salajengipun lampu-lampu, lintang-lintang dipunibarataken kados dene *Bethara Narada*.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun kangge ngandharaken gambaran lintang-lintang saha lampu-lampu kados dene berliyan.

95) *Ketege **jantunge kaya mandheg**. Napase sesak, dhadhane ampeg (KLS, 91).*

Saking pethikan (95) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa perumpamaan (simile). Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa perumpamaan (simile) amargi wonten tembung kaya kangge panandhing. Saking ukara menika jantung tokoh menika dipunibarataken mandheg. Napase ugi sesak, dhadhane ampeg.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun kangge gambaraken jantungipun tokoh dipunibarataken kados dene mandheg, napasipun sesak, dhadhanipun ampeg.

105) ***Tembung-tembunge Ananda kaya vonise hakim** sing mungkasi sidang kulawarga ing sore iku (KLS, 103).*

Saking pethikan (105) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *perumpamaan (simile)*. Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa *perumpamaan (simile)* amargi wonten tembung “**kaya**” kangge pambanding. Saking ukara menika tembung-tembung Ananda dipunibaratkan kados dene vonise hakim.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun kangge ngandharaken gambaran tembungipun Ananda kados dene vonisipun hakim ingkang mungkasi sidang kulawarga.

4) Lelewaning Basa Perbandingan Perumpamaan (simile) kanthi Manpangat

Nuwuhaken *Kesan* saha Swasana Tartamtu

Panganggening lelewaning basa menika manpangatipun nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu (Nurgiyantoro, 2002: 297). Tuladhnipun swasana sunyi, rame, romantic, sepi, rame lan sapanuggalipun.

Majas personifikasi wonten salebetiing novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani menika ugi manpangatipun kangge nuwuhaken *kesan* saha swasana tartamtu. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha majas simile.

44) *Mulih neng batu bisa tentrem atiku ora wedi ngadhepi panguripan kaya neng Surabaya. Nanging neng neng batu sepi, atis.....kaya yuyu ing lenge.....”* (KLS, 34).

Saking pethikan (44) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *perumpamaan (simile)*. Ukara wonten ing nginggil dados lelewaning basa *perumpamaan (simile)* amargi tembung “*kaya*” kangge panandhing. Saking ukara menika swasana wonten ing batu ingkang sepi, atis dipunibarataken Indrajit kados dene yuyu ingkang mlayu menyang lenge.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun nuwuhaken *kesan* saha swasana tartamtu wonten ing batu ingkang tentrem sepi saha atis.

55) *Ketemu Indrajit **prasasat** nemu tlaga satengahe alas kang edhum, nentremake bisa kanggo ngeyub* (KLS, 45).

Saking pethikan (55) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *perumpamaan (simile)*. Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa *perumpamaan (simile)* amargi tembung “*kaya*” kangge panandhing. Saking ukara menika Saraswati kepanggih kaliyan Indrajit

dipunibarataken nemu tlahe setengahe alas kang edhum menika kangge nentremake Saraswati.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa manpangatipun nuwuhaken *kesan* saha swasana tartamtu tokoh indrajit ingkang ingkang saged nentremake saha saged kangge ngeyub.

*120) Awake krasa ngleyang **kaya** koncatan sukmane. Donya rasane sepi senajan ing ngarep setasiun rame wong. (KLS, 118).*

Saking pethikan (120) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinisi lelewaning basa perumpamaan (simile). Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa perumpamaan (simile) amargi tembung “**kaya**” kangge panandhing. Saking ukara menika badan tokoh ngleyang dipunibarataken kados dene koncatan sukmanipun.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa manpangatipun kangge nuwuhaken *kesan* saha swasana tartamtu donya kang sepi ananging ngajeng stasiun rame katah tiyang.

5) Lelewaning Basa Perumpamaan (simile) kanthi Manpangat Ngringkes Tuturan saha Seratan.

Lelewaning basa ingkang gadah manpangat kangge ngringkes tuturan saha seratan inggih menika ngandharaken ancas saha basa langkung singkat.

Asiling panaliten menika dipunasilaken manpangat lelewaning basa *perbandingan* wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani ingkang wonten manpangat ngringkes tuturan saha seratan. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha lelewaning basa simile ingkang

manpangatipun kangge ngringkes ukara ingkang dipunpethik saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

2) *Wiwit ditinggal Yani jagad iki kaya mung sagodhong kelor* (KLS, 34).

Saking pethikan (2) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa simile. Ukara wonten ing nginggil dados lelewaning basa perumpamaan (simile) amargi tembung “*kaya*” kangge pambanding. Saking ukara menika wiwit ditinggal Yani jagad menika dipunibarataken kados dene *sagodhong kelor* jagad menika alit sanget.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa manpangatipun kangge ngringkes amargi Tokoh menika ngandharaken jagad ingkang sakmenika dipunibarataken sempit saha alit sanget dados dipunringkes *sagodhong kelor*. Godhong kelor menika wujudipun alit

6) **Lelewaning Basa Perumpamaan (simile) kanthi Manpangat Gegambaran Raosing Tokoh**

Lelewaning basa menika ugi manpangatipun kangge gegambaran raosing tokoh. Pangripta ngginakaken wujud majas kangge gambaraaken batos kados dene kabingahan saha kasusahan. Wonten ing ngandhap menika badhe ngandharaken majas simile kanthi manpangat kangge gegambaran raosing tokoh ingkang saking asiling panaliten ing novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

133) *Atine kaya susah weruh Ananda gumlethak pucet kaya wis ora duwe nyawa* (KLS, 132).

Saking pethikan (133) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa perumpamaan (simile.) Ukara wonten ing nginggil inggih

menika lelewaning basa simile amargi tembung “*kaya*” kangge panandhing. Saking ukara menika Ananda dipunibarataken gumlethak pucet kados dene boten gadhah nyawa.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa manpangatipun kangge gegambaran raosing ingkang sisah amargi ningali Ananda gumlethak pucet kados dene sampun mboten kagungan nyawa.

k. Asosiasi

Asiling panaliten menika ngandharaken, menawi lelewaning basa *perbandingan* menika dipunginakaken wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* nggitanipun Yunani. Wonten ing panaliten menika manpangatipun ngandharaken gambaran, nuwuhaken *kesan* saha swasana tartamtu. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha-tuladha *asosiasi* ingkang dipunasilaken saking salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

1) Lelewaning Basa Asosiasi kanthi Manpangat Ngandharaken Gambaran.

Majas inggih menika salah satunggaling cara *efektif* kangge ngandharaken samukawis kanthi cetha. Pramila majas wonten ing karya prosa inggih menika manpangatipun kangge ngandharaken gambaran.

Asiling panaliten menika dipunasilaken ginanipun lelewaning basa *perbandingan* salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani ingkang wonten manpangat ngandharaken gambaran. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha lelewaning basa *asosiasi* ingkang manpangatipun gambaraken ukara ingkang dipunpethik saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

133) *Atine kaya sisah weruh Ananda gumlethak pucet kaya wis ora duwe nyawa (KLS, 132).*

Saking pethikan (133) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *asosiasi*. Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa *asosiasi* amargi tembung “*kaya*” kangge panandhing. Saking ukara menika swasana Ananda dipunibarataken kados dene boten gadhah nyawa inggih menika gumlethak pucet.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun kangge gambaraken Ananda ingkang gumlethak pucet kados dene sampun boten gadhah nyawa.

2) Lelewaning Basa Asosiasi kanthi Manpangat Nuwuhaken *kesan saha Swasana Tartamtu*

Panganggening lelewaning basa menika kangge nuwuhaken *kesan saha swasana tartamtu* (Nurgiyantoro, 2002: 297). Tuladhanipun swasana sunyi, rame, romantic, sepi, rame saha sapanuggalipun.

Majas *asosiasi* wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani menika ugi manpangatipun kangge nuwuhaken *kesan saha swasana tartamtu*. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha majas *asosiasi*.

44) *Nanging neng batu sepi, atis..... kaya yuyu ing lenge....” (KLS, 34).*

Saking pethikan (44) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *asosiasi*. Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa *asosiasi* amargi tembung “*kaya*” kangge pambanding. Saking ukara menika

swasana ing wonten ing batu sepi, atis gegambaran kanthi nyata, inggih menika dipunibarataken kados dene yuyu ing lenge.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun nuwuhaken *kesan* saha swasana tartamtu wonten ing batu sepi saha atis kados dene yuyu ing lenge sepi, atis.

1. Eponim

Asiling panaliten menika ngandharaken, menawi lelewaning basa *eponim* menika dipunginakaken wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani. Wonten ing panaliten menika manpangat ngandharaken gambaran. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha-tuladha *eufemisme* ingkang dipunasilaken saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

1) Lelewaning Basa Eponim kanthi Manpangat Ngandharaken Gambaran

Majas inggih menika salah satunggaling cara *efektif* kangge ngandharaken samukawis kanthi cetha. Pramila majas wonten ing karya prosa inggih menika manpangatipun kangge ngandharaken gambaran.

Asiling panaliten menika dipunasilaken manpangat lelewaning basa *perbandingan* wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani ingkang wonten manpangat ngandharaken gambaran. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha lelewaning basa *eponim* ingkang manpangatipun kangge gambaraken ukara ingkang dipunpethik saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

50) *Lintang-lintang pathing krelip, lampu-lampu neng ngisor kae kaya barleyan. Sok - sok pedhut pating regunuk-regunuk mlaku ngambang*

liwat ngarepan kono, kaya Bethara Narada nganggo jubbah nglayang neng angkasa (KLS, 68).

Saking pethikan (52) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *eponim*. Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa *eponim* amargi “*Bethara Narada*” gambaraken Lintang-lintang pathing krelip, lampu-lampu neng ngisor kae kaya barleyan. Sok - sok pedhut pating regunuk-regunuk mlaku ngambang liwat ngarepan kono kados dene Bethara Narada wayang.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun ngandharaken gambaran lintang-lintang saha lampu-lampu menika ragunuk-regunuk mlaku ngambang liwat ngarepan kono kados dene ***Bethara Narada*** wayang.

m. Hipalase

Asiling panaliten menika ngandharaken, menawi lelewaning basa *perbandingan* menika dipunginakaken wonten ing novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani. Wonten ing panaliten menika manpangatipun ngandharaken gambaran, nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu, gegambaran raosing tokoh. Wonten ing ngandhap menika manpangatipun ngandharaken tuladha-tuladha hipalase ingkang dipunasilaken saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

1) Lelewaning Basa Hipalase kanthi Manpangat Ngandharaken Gambaran

Majas inggih menika salah satunggaling cara *efektif* kangge ngandharaken samukawis kanthi cetha. Pramila majas wonten ing karya prosa inggih menika manpangat kangge ngandharaken gambaran.

Asiling panaliten menika dipunasilaken manpangat lelewaning basa *perbandingan* wonten salebeting ing novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani ingkang wonten manpangatipun kangge ngandharaken gambaran. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha lelewaning basa *hipalase* ingkang ginanipun gambaraken ukara ingkang dipunpethik saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

163) *Ambune wangi ya mas,” kandhane karo nyawang kembang-kembang apel sing pating prenik werna putih ing pucuk-pucuk pang sing **gundhul** tanpa godhong (KLS, 70).*

Saking pethikan (163) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *hipalase*. Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa *hipalase* amargi ing ukara menika ngandharaken tembung “*gundhul*” ananging sejatosipun tembung menika ngandharaken tembung sanesipun inggih menika, kangge ngandharaken tiyang ingkang boten kagungan rambut gundhul. Ananging ukara ing nginggil ngandharaken pucuk pucuk pang ingkang gundhul boten wonten godhong.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun ngandharaken gambaran kembang-kembang apel sing pating prenik werna putih ing pucuk-pucuk pang sing *gundhul* tanpa godhong.

25) *Sing digugah malah **mendelep** neng ngisor slimut kandel (KLS, 25).*

Saking pethikan (25) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *hipalase*. Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa *hipalase* amargi wonten ing ukara menika ngandharaken tembung “*mendelep*” ingkang sejatosipun tembung menika ngandharaken tembung sanesipun inggih

menika, kangge ngandharaken mendelep menika kangge kewan ingkang mendelep. Ananging ukara ing nginggil ngandharaken tembung “*mendelep*” menika tegesipun kangge tiyang ingkang dipungugah mendelep ing ngisor slimut kandel.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun ngandharaken tokoh ingkang dipungugah menika mendelep ing ngandhap slimut kandel.

2) Lelewaning Basa *Hipalase* kanthi Manpangat Nuwuhaken *Kesan* saha Swasana Tartamtu

Panganggening lelewaning basa menika kangge nuwuhaken *kesan* saha swasana tartamtu (Nurgiyantoro, 2002: 297). Tuladhnipun swasana sunyi, rame, romantic, sepi, rame saha sapanuggalipun.

Majas *hipalase* wonten ing novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani menika manpangatipun kangge nuwuhaken *kesan* saha swasana tartamtu. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuldha majas *hipalase*.

69) *Ing sisih wetan, perenge pegunungan **dislimuti** alas pinus ketel, pating pecungul pucuke lancip-lancip (KLS, 61).*

Saking pethikan (69) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *hipalase*. Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa *hipalase* amargi ing ukara menika ngandharaken tembung “*dislimuti*” ananging sejatosipun tembung menika ngandharaken tembung sanesipun inggih menika, kangge ngandharaken tiyang ingkang ingkang dipunslimuti. Ananging ukara ing nginggil ngandharaken pegunungan ingkang dipunslimuti alas pinus ketel, pating pecungul pucuke lancip-lancip.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika manpangat lelewaning basa kangge nuwuhaken *kesan* saha swasana tartamtu wonten ing pegunungan ingkang katah alas pinus ketel, pating pecungul pucuke lancip-lancip.

3) Lelewaning Basa Hipalase kanthi Manpangat Gegambaran Raosing Tokoh

Lelewaning basa menika ugi manpangatipun kangge gegambaran raosing tokoh. Pangripta ngginakaken wujud majas kangge gambaraken batos kados dene kabingahan saha kasusahan. Wonten ing ngandhap menika badhe ngandharaken majas *hipalase* kanthi manpangatipun gegambaran raosing tokoh ingkang saking asiling panaliten ing novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

86) Tau ***thukul*** ing pikirane, iba senenge duwe ibu maratuwa kaya Tante Saras (KLS, 79).

Saking pethikan (86) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *hipalase*. Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa *hipalase* amargi ing ukara menika ngandharaken tembung “*thukul*” ingkang sejatosipun tembung menika ngandharaken tembung sanesipun inggih menika, kangge ngandharaken wit-witan saha kembang ingkang thukul. Ananging ukara ing nginggil ngandharaken tembung “*thukul*” menika tegesipun medhal penggalih ingkang bingah gadhah maratuwa kados dene tante Saras.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika manpangat lelewaning basa ingkang gegambaran raosing tokoh ingkang raos bingah amargi gadhah maratuwa kados dene tante Saras.

2. Lelewaning Basa Pengulangan

Wonten ing bab menika badhe dipunrembag ingkang wonten gayutanipun kaliyan lelewaning basa pengulangan, saha manpangat lelewaning basa wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore*. Lelewaning basa pengulangan ingkang dipunpanggihi inggih menika lelewaning basa *aliterasi*, *epizeukis*, *mesodiplosis*. Jinis-jinis lelewaning basa pengulangan menika dipunandharaken salabeting pirembagan wonten ing ngandhap menika.

a. aliterasi

Asiling panaliten menika ngandharaken, menawi lelewaning basa *pengulangan* menika dipunginakaken wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani. Wonten ing panaliten menika manpangat damel endah ungel saha tuturan. Wonten ing ngandhap menika badhe ngandharaken tuladha *aliterasi* ingkang dipunasilaken saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

1) Lelewaning Basa Aliterasi kanthi Manpangat Damel Endah Ungel saha Tuturan

Persamaan ungel kanthi istilah *purwakanthi*. *Persamaan bunyi* utawi purwakanthi kaperang dados tigang cacah inggih menika purwakanthi guru swara (pengulangan bunyi), purwakanthi guru swara (pengulangan bunyi), purwakanthi guru sastra (pengulangan aksara) saha puwakanthi lumaksita (pengulangan kata).

Asiling panaliten menika ngandharaken manpangat lelewaning basa *pengulangan* wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun

Yunani inggih menika wonten manpangatipun damel endah ungel saha tuturan. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha lelewaning basa *aliterasi* ingkang manpangatipun kangge damel endah ukara ingkang dipunpethik saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

4) “Ya ben ilang, wong *dudu sanak dudu kadang* (KLS, 31).

Saking pethikan (4) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *aliterasi* amargi wonten tembung ingkang dipunambali wonten ing awal ingkang sami ungelipun inggih menika saking tembung “*dudu*”. Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun inggih menika kangge damel endah ungel saha tuturan saking ukara menika wonten *purwakanthi guru swara* saking ukara “*dudu sanak dudu kadang*” inggih menika wonten swara vokal ingkang dipunambali menika vocal [a, u].

b. Epizeukis

Asiling panaliten menika ngandharaken, menawi lelewaning basa *perulangan* menika dipunginakaken wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* nggitanipun Yunani. Wonten ing panaliten menika manpangat lelewaning basa kangge damel endah ungel saha tuturan saha ngandharaken gambaran. Wonten ing ngandhap menika badhe ngandharaken tuladha *epizeukis* ingkang dipunasilaken saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

1) Lelewaning Basa Epizeukis kanthi Manpangat Ngendahaken Ungel saha Tuturan.

Persamaan ungel kanthi istilah purwakanthi. *Persamaan bunyi* utawi purwakanthi kaperang dados tigang cacah inggih menika purwakanthi guru swara (pengulangan bunyi), purwakanthi guru swara (pengulangan bunyi), purwakanthi guru sastra (pengulangan aksara) saha puwakanthi lumaksita (pengulangan kata).

Asiling panaliten menika ngandharaken manpangat lelewaning basa *perulangan* wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani inggih menika wonten manpangat lelewaning basa damel endah ungel saha tuturan. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha lelewaning basa *epizeukis* ingkang manpangatipun kangge damel endah ukara ingkang dipunpethik saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

5) *Ing atine banjur thukul tembung-tembung saupama, saupama.....Saupama* ara dheweke omah-omah maneh kepriye? *Saupama* Saraswati gelem dadi bojone njur kepriye? (KLS, 37).

Saking pethikan (5) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *epizeukis*. Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa *epizeukis* amargi wonten tembung-tembung ingkang dipunambali ingkang wigatos, dipunambali kanthi urut, inggih menika tembung “*saupama*”.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika manpangat lelewaning basa inggih menika kangge damel endah ungel saha tuturan, saking ukara menika wonten *purwakanthi aksara* saking ukara “Ing atine banjur thukul tembung-tembung saupama, saupama.....Saupama ara dheweke omah-omah maneh kepriye? Saupama Saraswati gelem dadi bojone njur kepriye?”. Saking ukara menika wonten *purwakanthi sastra* menika wonten aksara ingkang dipunambali wonten ing awal tembung saupama, saupama.....Saupama saengga,

wonten ing tembung menika ukara saged wonten irama utawi ungel ingkang nuwuhaken efek kaendahan.

7) “**Upama**..... iki **upama** lho Jeng.....**Upama** aku duwe bojo Jeng Saras, rak ana sing ngontrol pangananku, ngawasi kesehatanku rak iya ta..... (KLS, 49).

Saking pethikan (7) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *epizeukis*. Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa *epizeukis* amargi wonten tembung-tembung ingkang dipunambali ingkang wigatos, dipunambali kanthi urutan, inggih menika tembung “*upama*”.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika manpangat lelewaning basa inggih menika damel endah ungel saha tuturan saking ukara menika wonten *purwakanthi lumaksita* “Upama.....iki upama lho Jeng.....Upama aku duwe bojo Jeng Saras. Wonten *purwakanthi lumaksita* menika tembung “*upama*” saha *purwakanthi* guru swara wonten pengulangan vocal [a] saengga, wonten ing tembung menika ukara saged wonten irama utawi ungel ingkang nuwuhaken efek kaendahan.

10) **Apuranen** Saras, **apuranen** aku lan anakku.....”Indrajit ngrerepa kanthi swara memelas (KLS, 143).

Saking pethikan (10) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *epizeukis*. Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa *epizeukis* amargi wonten tembung-tembung ingkang dipunambali ingkang wigatos dipunambali kanthi urutan, inggih menika tembung “*apuranen*”.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika manpangat lelewaning inggih menika kangge damel endah ungel saha tuturan wonten ing ukara menika. Saking ukara menika wonten *purwakanthi sastra* inggih menika

saking ukara *Apuranen* Saras, *apuranen* aku lan anakku.....” wonten aksara ingkang dipunambali aksara [en] saengga, wonten ing tembung menika ukara saged wonten irama utawi ungel ingkang nuwuhaken efek kaendahan.

2) Lelewaning Basa Epizeukis Kanthi Manpangat Ngandharken Gambaran

Majas inggih menika salah satunggaling cara *efektif* kangge ngandharaken samukawis kanthi cetha. Pramila majas wonten ing karya prosa inggih menika manpangatipun kangge ngandharaken gambaran.

Asiling panaliten menika dipunasilaken manpangat lelewaning basa *pengulangan* ing novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani ingkang wonten manpangat ngandharaken gambaran. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha lelewaning basa *epizeukis* ingkang manpangatipun kangge gambaraken ukara ingkang dipunpethik saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

7) “**Upama**..... iki **upama** lho Jeng.....**upama** aku duwe bojo Jeng Saras, rak ana sing ngontrol pangananku, ngawasi kesehatanku rak iya ta..... (KLS, 49).

Saking pethikan (7) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *epizeukis*. Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa *epizeukis* amargi wonten tembung-tembung ingkang dipunambali ingkang wigatos menika dipunambali kanthi urut, inggih menika tembung “*upama*”.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun kangge ngandharaken gambaran menawi kagungan bojo menika wonten ingkang ngontrol thetedhanipun saha kesehatanipun.

8) “**Walah, walah**.....abote. Ngono mau sepedha motormu kok ora nggoling (KLS, 76).

Saking pethikan (8) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *epizeukis*. Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa *epizeukis* amargi wonten tembung-tembung ingkang dipunambali menika tembung wigatos, tembung menika dipunambali kanthi runtut, inggih tembung “*walah*”.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun menika kangge, ngandharaken gambaran motor ingkang abot sanget.

c. Mesodiplosis

Asiling panaliten menika ngandharaken, menawi lelewaning basa *perulangan* menika dipunginakaken wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* nggitanipun Yunani. Wonten ing panaliten menika manpangatipun damel endah ungel saha tuturan ugi saha maanpangatipun kangge ngandharaken gambaran. Wonten ing ngandhap menika badhe ngandharaken tuladha jinis lelewaning basa *mesodiplosis* ingkang dipunasilaken saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

1) Lelewaning Basa Mesodiplosis Kanthi Manpangat Damel Endah Ungel saha Tuturan

Persamaan bunyi (swara) kanthi istilah purwakanthi. *Persamaan bunyi* utawi purwakanthi kaperang dados tigang cacah inggih menika purwakanthi guru swara (pengulangan bunyi), purwakanthi guru swara (pengulangan bunyi), purwakanthi guru sastra (pengulangan aksara) saha puwakanthi lumaksita (pengulangan kata).

Asiling panaliten menika ngandharaken manpangat lelewaning basa *perulangan* wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani inggih menika wonten manpangat damel endah ungel saha tuturan. Wonten ing ngandhap menika ngaandharaken tuladha lelewaning basa *mesodiplosis* ingkang manpangatipun kangge ngendahaken ukara ingkang dipunpethik saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

9) “*Ya wis, wong loro pasrah bareng ya, diajar **bareng**, digebugi **bareng**.....*” Ananda ngliling Rangga karo mesem (KLS, 89).

Saking pethikan (9) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *mesodiplosis*. Ukara menika jinis lelewaning basa *mesodiplosis* amargi wonten repetisi ing tengah baris inggih menika tembung “*bareng*”.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun menika kangge damel endah ungel saha tuturan. Saking ukara menika wonten *purwakanthi lumaksita* saking ukara “Ya wis, wong loro pasrah bareng ya, *diajar bareng, digebugi bareng.....*” Saking ukara menika dipunambali tembung menika [bareng] saengga, wonten ing tembung menika ukara saged wonten irama utawi ungel ingkang nuwuhaken efek kaendahan.

11) “*Mas,*” swarane Saras lirik,” *aku lagi golek papan ndhelik sing lerem lan tentrem, **aja** diganggu maneh, **aja** diriwuki.....,*” panjaluke kanthi sunar mripat kebak pangarep-arep (KLS, 167).

Saking pethikan (11) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *mesodiplosis*. Ukara menika jinis lelewaning basa *mesodiplosis* amargi wonten repetisi ing tengah baris inggih menika tembung “*aja*”.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun damel endah ungel saha tuturan saking ukara *aja*

diganggu maneh, *aja* diriwuki.....,” menika wonten *purwakanthi lumaksita* inggih menika pengulangan tembung “*aja*” saengga, wonten ing tembung menika ukara saged wonten irama utawi ungel ingkang nuwuhaken efek kaendahan.

2) Lelewaning Basa Mesodiplosis kanthi Manpangat Ngandharaken Gambaran

Majas inggih menika salah satunggaling cara *efektif* kangge ngandharaken samukawis kanthi cetha. Pramila majas wonten ing karya prosa inggih menika ginanipun kangge ngandharaken gambaran.

Asiling panaliten menika dipunasilaken manpangat lelewaning basa *pengulangan* wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani ingkang wonten manpangat ngandharaken gambaran. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha lelewaning basa mesodiplosis ingkang manpangatipun kangge gambaraken ukara ingkang dipunpethik saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

2) *Pakulinane sedhengan, ora ireng, ora kuning. irunge biasa, ora mbangir, lambene sedhengan (KLS, 14).*

Saking pethikan (2) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *mesodiplosis*. Ukara menika jinis lelewaning basa *mesodiplosis* amargi wonten repetisi ing tengah baris inggih menika tembung “*ora*”.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun menika ngandharaken gambaran titikan tokoh ingkang pakulinane sedhengan, mboten ireng, mboten kuning. Irunge biasa, boten mbangir, lambene sedhengan.

2) Akeh-akeh **pitutur** Saraswati marang Ananda. **Pitutur** mau dirungokake kanthi temen, dirasakake tekan lenga ati (KLS, 24).

Saking pethikan (2) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *mesodiplosis*. Ukara menika jinis lelewaning basa *mesodiplosis* amargi wonten repetisi ing tengah baris inggih menika tembung “*pitutur*”.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun ngandharaken gambaran pitutur Saraswati dhumteng Ananda.

13) **Ora** lanang **ora** wadone, kaya-kaya **ora** duwe ewuh pakewuh apa isin. (KLS, 179).

Saking pethikan (13) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *mesodiplosis*. Ukara menika kalebet jinis lelewaning basa *mesodiplosis* amargi wonten repetisi ing tengah baris inggih menika tembung “*ora*”.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun menika kangge, ngandharaken gambaran tiyang estri saha kakung ingkang boten kagungan pakewuh.

Saking asiling panaliten Lelewaning basa ingkang dipunasilaken menika saking lelewaning basa pertentangan dipunasilaken lelewaning basa anthitesis, litotes. Jinis-jinis lelewaning basa saha manpangat lelewaning basa menika dipunandharaken salabeting pirembagan wonten ing ngandhap menika.

3. Lelewaning Basa Sindhiran

Wonten ing bab menika badhe dipunrembag ingkang wonten gayutanipun kaliyan lelewaning basa sindhiran saha manpangat lelewaning basa wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore*. Lelewaning basa sindhiran ingkang dipunpanggihi wonten tiga inggih menika lelewaning basa *innuendo*, *sarkame*, *satire*. Jinis-jinis lelewaning basa pengulangan menika dipunandharaken salabeting pirembagan wonten ing ngandhap menika.

a. Innuendo

Asiling panaliten menika ngandharaken, menawi lelewaning basa sindhiran menika dipunginakaken wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani. Wonten ing panaliten menika manpangat ngringkes tuturan saha seratan. Wonten ing ngandhap menika badhe ngandharaken tuladha lelewaning basa *innuendo* ingkang dipunasilaken saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

1) Lelewaning Basa Innuendo kanthi Manpangat Ngringkes Tuturan saha Seratan.

Lelewaning basa ingkang gadhah manpangat kangge ngringkes tuturan saha seratan inggih menika ngandharaken ancas saha basa langkung ringkes. Asiling panaliten menika dipunasilaken ginanipun lelewaning basa *perbandingan* wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani ingkang wonten manpangat ngringkes tuturan saha seratan. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha lelewaning basa *innuendo* kanthi manpangatipun ngringkes

ukara ingkang dipunpethik saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

3) *Biasane, cah enom yen wis dolan lali wektu* (KLS, 38).

Saking pethikan (3) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *innuendo*. Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa *innuendo* amargi tembung “*cah enom yen wis dolan lali wektu*” menika ukara minangka sindhira kanthi cara nglingsemaken pamanggih ingkang sejatosipun.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun ngringkes tuturan saha seraran tembung “*lali wektu*”

b. Sarkasme

Asiling panaliten menika ngandharaken, menawi lelewaning basa sindhira menika dipunginakaken wonten ing novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani. Wonten ing panaliten menika ngandharaken gambaran. Wonten ing ngandhap menika badhe ngandharaken tuladha lelewaning basa *sarkasme* ingkang dipunasilaken saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

1) Lelewaning Basa Sarkasme kanthi Manpangat Ngandharaken Gambaran

Majas inggih menika salah satunggaling cara *efektif* kangge ngandharaken samukawis kanthi cetha. Pramila majas wonten ing karya prosa inggih menika manpangatipun kangge ngandharaken gambaran.

Asiling panaliten menika dipunasilaken manpangat lelewaning basa sindhira wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani ingkang wonten manpangat kangge ngandharaken gambaran. Wonten ing

ngandhap menika ngandharaken tuladha lelewaning basa *sarkasme* ingkang manpangatipun gambaraken ukara ingkang dipunpethik saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

1) “*Bocah kuwi saben dinane ya ngono iku, angel dikon tangi esuk. Cah wedok kog kesede eram*” (KLS, 27).

Saking pethikan (1) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *sarkasme*. Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa *sarkasme* amargi tembung *Cah wedok kog kesede eram* menika damel manah menika sakit, boten eca dipunmirengaken.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun ngandharaken gambaran tiyang estri ingkang kesed sanget.

c. Satire

Asiling panaliten menika ngandharaken, menawi lelewaning basa *sindhiran* menika dipunginakaken wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani. Wonten ing panaliten menika manpangatipun kangge ngandharaken gambaran, Wonten ing ngandhap menika badhe ngandharaken tuladha lelewaning basa *satire* ingkang dipunasilaken saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

1) Lelewaning Basa Satire kanthi Manpangat Ngandharaken Gambaran

Majas inggih menika salah satunggaling cara *efektif* kangge ngandharaken samukawis kanthi cetha. Pramila majas wonten ing karya prosa inggih menika ginanipun kangge ngandharaken gambaran.

Asiling panaliten menika dipunasilaken Manpangat lelewaning basa *sindiran* wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani ingkang wonten manpangat ngandharaken gambaran. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha lelewaning basa *satire* ingkang manpangatipun kanggegambaraken ukara ingkang dipunpethik saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

2) “*Iya, pancen wiwit ditinggal ibune dheweke kaya bocah umbaran. Tujune kuliahe lancar, bijine apik* (KLS, 27).

Saking pethikan (2) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *satire*. Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa *satire* amargi saking ukara “*Iya, pancen wiwit ditinggal ibune dheweke kaya bocah umbaran. Tujune kuliahe lancar, bijine apik* menika wonten pamanggih ingkang boten nampi utawi nulak samukawis tartamtu.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun ngandharaken gambaran tokoh ingkang wiwit dipuntinggal ibu menika kados dene lare umbaran, ananging kuliahe lancar, bijine apik.

4. Lelewaning Basa Pertentangan

Wonten ing bab menika badhe dipunrembag ingkang wonten gayutanipun kaliyan lelewaning basa pertentangan, saha manpangat lelewaning basa wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore*. Lelewaning basa pertentangan ingkang dipunpanggihi inggih menika lelewaning basa *anthitesis*, *litotes*. Jinis-jinis

lelewaning basa pertentangan menika dipunandharaken salabeting pirembagan wonten ing ngandhap menika.

a. Litotes

Asiling panaliten menika ngandharaken, menawi lelewaning basa *pertentangan* menika dipunginakaken wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani. Wonten ing panaliten menika manpangatipun ngendahaken ungel saha tuturan saha ngandharaken gambaran. Wonten ing ngandhap menika badhe ngandharaken tuladha litotes ingkang dipunasilaken saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

1) Lelewaning Basa Litotes kanthi Manpangat Ngandharaken gambaran

Majas inggih menika salah satunggaling cara *efektif* kangge ngandharaken samukawis kanthi cetha. Pramila majas wonten ing karya prosa inggih menika ginanipun kangge ngandharaken gambaran.

Asiling panaliten menika dipunasilaken manpangat lelewaning basa *pertentangan* wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani ingkang wonten manpangatipun ngandharaken gambaran. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha lelewaning basa *litotes* ingkang manpangatipun kangge gambaraken ukara ingkang dipunpethik saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

10) “*Yakuwi jeng bedane aku lan panjenengan. Pnjenengan wanter, kendel, nasak-panguripan. Aku jirih, gampang cilik aten.*”

Saking pethikan (10) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *litotes*. Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa

litotes amargi amargi ukara “*aku jirih, gampang cilik aten*” menika ukara ingkang kanthi ancas ngasoraken badanipun piyambak.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun gambaraken tokoh aku ingkang jirih saha gampil *cilik aten*.

b. Anthitesis

Asiling panaliten menika ngandharaken, menawi lelewaning basa *pertentangan* menika dipunginakaken wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* nggitanipun Yunani. Wonten ing panaliten menika manpangat damel endah ungel saha tuturan, ngandharaken gambaran. Wonten ing ngandhap menika badhe ngandharaken tuladha jinis lelewaning basa anthitesis saha manpangatipun ingkang dipunasilaken saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

1) Lelewaning Basa Anthitesis kanthi Manpangat Ngendahaken Ungel saha Tuturan.

Persamaan ungel kanthi istilah purwakanthi. *Persamaan bunyi* utawi purwakanthi kaperang dados tigang cacah inggih menika purwakanthi guru swara (pengulangan bunyi), purwakanthi guru swara (pengulangan bunyi), purwakanthi guru sastra (pengulangan aksara) saha puwakanthi lumaksita (pengulangan kata).

Asiling panaliten menika ngandharaken manpangat lelewaning basa *pertentangan* wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani inggih menika manpangatipun damel endah ungel saha tuturan. Wonten ing ngandhap menika ngaandharaken tuladha lelewaning basa *anthitesis* ingkang

manpangatipun kangge damel endah ukara ingkang dipunpethik saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

5) *Bali maneh mangalor, mlebu-metu plaza kang rame banget* (KLS, 32).

Saking pethikan (5) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *anthitesis*. Ukara menika lelewaning basa *anthitesis* amargi ukara menika wonten gagasan ingkang lawanan kanthi ngginakaken tembung-tembung lawanan inggih menika “*mlebu-metu*”.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil menika lelewaning basa ingkang manpangatipun kangge damel endah ungel saha tuturan menika wonten purwakanthi swara, ing ukara *mlebu-metu plaza kang rame banget* menika wonten vokal ingkang dipunambali inggih menika vokal [u] saengga, wonten ing tembung menika ukara saged wonten irama utawi ungel ingkang nuwuhaken efek kaendahan.

9) ” *Cilik dighedhekake, bareng gedhe tegel gawe sengsarane ibune* (KLS, 112).

Saking pethikan (9) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *anthitesis* amargi ukara menika wonten gagasan ingkang lawanan kanthi ngginakaken tembung-tembung lawanan inggih menika “*cilik gedhe*”.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil menika lelewaning basa ingkang manpangat kangge damel endah ungel saha tuturan inggih menika wonten purwakanthi guru swara saking ukara *Cilik dighedhekake, bareng gedhe tegel gawe sengsarane ibune*. Saking ukara menika wonten vokal ingkang dipunambali inggih menika vokal [e] saengga, wonten ing tembung menika ukara saged wonten irama utawi ungel ingkang nuwuhaken efek kaendahan

2) Lelewaning Basa Anthitesis kanthi Manpangat Ngandharaken Gambaran

Majas inggih menika salah satunggaling cara *efektif* kangge ngandharaken samukawis kanthi cetha. Pramila majas wonten ing karya prosa inggih menika manpangatipun kangge ngandharaken gambaran.

Asiling panaliten menika dipunasilaken manpangat lelewaning basa *pertentangan* wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani ingkang wonten manpangat ngandharaken gambaran. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha lelewaning basa *anthitesis* ingkang manpangatipun kangge gambaraken ukara ingkang dipunpethik saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

2) *Mudhune uga nganggo ekalator, dadi ora kesel senajan kudu mungгах mudhun jembatan penyebrangan (KLS, 26).*

Saking pethikan (2) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning *anthitesis* amargi ukara menika wonten gagasan ingkang *bertentangan* kanthi ngginakaken tembung-tembung lawanan inggih menika “*mungгах mudhun*”.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil menika lelewaning basa ingkang manpangatipun kangge ngandharaken gambaran *mungгах mudhun* wonten ing jembatan penyebrangan ingkang ngginakaken escalator.

3) *”Wis biasa pak, bocah saiki ya ngono kuwi, sakepenake dhewe, ora lanang ora wedok (KL, 27).*

Saking pethikan (3) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *anthitesis* amargi ukara menika wonten gagasan ingkang

bertentangan kanthi ngginakaken tembung-tembung lawanan inggih menika “lanang ora wedok”.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil menika lelewaning basa ingkang manpangatipun kangge gambaraken bocah sakmenika ingkang kakung saha estri sakepenake dhewe.

*11) Ora **lanang** ora **wadone**, kaya-kaya ora duwe ewuh pakewuh apa isin (KLS, 179).*

Saking pethikan (11) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *anthitesis* amargi ukara menika wonten gagasan ingkang *bertentangan kanthi ngginakaken tembung-tembung lawanan inggih menika “lanang wadone”.*

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun kangge ngandharaken gambaran tiyang kakung saha tiyang estri ingkang mboten kagungan ewuh pakewuh menapa jirih.

3) Lelewaning Basa Anthitesis kanthi Manpangat Nuwuhaken Kesan saha Swasana Tartamtu

Panganggening lelewaning basa menika kangge nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu (Nurgiantoro, 2002: 297). Tuladhnipun swasana sunyi, rame, romantic, sepi, rame saha sapanuggalipun.

Majas *anthitesis* wonten ing novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani menika ugi manpangatipun kangge nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuldha majas *anthitesis*.

*1) Dalan Scott Road sing dhek mau bengi **rame** banget isih **sepi** nyenyet (KLS, 25).*

Saking pethikan (1) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *anthitesis* amargi ukara menika wonten gagasan ingkang *bertentangan* kanthi ngginakaken tembung-tembung lawanan inggih menika “*rame sepi*”.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun kangge nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu wonten ing Scott Road ingkang rame saha sepi sanget.

5) *Bali maneh mangalor, mlebu-metu plaza kang rame banget (KLS, 32).*

Saking pethikan (5) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *anthitesis* amargi ukara menika wonten gagasan ingkang *bertentangan* kanthi ngginakaken tembung-tembung lawanan inggih menika “*mlebu-metu*”.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun kangge pitutur ingkang nuwuhaken dhateng batos saha swasana tartamtu ingkang rame sanget wonten ing Plaza.

6) *Nanging bengi iku ing taman-taman pinggir dalan saurute Crowne Plaza lan sangarepe Hard Rock Café ing Cuscaden Road, kebak mudha-mudhi kang-kruk, rame, nanging racake padha sopan ora kakehan tingkah lan ora ribut (KLS, 33).*

Saking pethikan (6) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *anthitesis* amargi ukara menika wonten gagasan ingkang *bertentangan* kanthi ngginakaken tembung-tembung lawanan inggih menika “*mudha-mudhi*”.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu ing taman-

taman pinggir dalan saurute Crowne Plaza saha sangarepe Hard Rock Café ing Cuscaden Road ingkang rame katah mudha-mudhi.

5. Lelewaning Basa Penegasan

Wonten ing bab menika badhe dipunrembag ingkang wonten gayutanipun kaliyan lelewaning basa penegasan, saha manpangat lelewaning basa wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore*. Lelewaning basa penegasan ingkang dipunpanggihi inggih menika lelewaning basa *epifora*, *klimaks*, *anti klimaks*, *repetisi*. Jinis-jinis lelewaning basa penegasan menika dipunandharaken salabeting pirembagan wonten ing ngandhap menika.

Saking asiling panaliten Lelewaning basa ingkang dipunasilaken menika saking lelewaning basa pertentangan dipunasilaken lelewaning basa *epifora*, *klimaks*, *anti klimaks*, *repetisi*. Jinis-jinis lelewaning basa saha manpangat lelewaning basa menika dipunandharaken salabeting pirembagan wonten ing ngandhap menika.

a. Epifora

Asiling panaliten menika ngandharaken, menawi lelewaning basa *penegasan* menika dipunginakaken wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani. Wonten ing panaliten menika manpangatipun kangge damel endah ungel saha tuturan, ngandharaken gambaran. Wonten ing ngandhap menika badhe ngandharaken tuladha *epifora* ingkang dipunasilaken saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

1) Lelewaning Basa Epifora kanthi Manpangat Damel Endah Ungel saha Tuturan.

Persamaan ungel kanthi istilah purwakanthi. *Persamaan bunyi* utawi purwakanthi dados tigang cacah inggih menika purwakanthi guru swara (pengulangan bunyi), purwakanthi guru swara (pengulangan bunyi), purwakanthi guru sastra (pengulangan aksara) saha purwakanthi lumaksita (pengulangan kata).

Asiling panaliten menika ngandharaken manpangat lelewaning basa *penegasan* wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani inggih menika wonten manpangat damel endah ungel saha tuturan. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha lelewaning basa *epifora* ingkang manpangatipun damel endah ukara ingkang dipunpethik saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

12) “*Cukup mas Indra, **aku** dudu bocah cilik, **aku** uga nate nglairake dhewe meh wae katiwasan. Nanging nganti saiki, ora ana wong sing welas karo **aku**, sing gelem kurban karo **aku**, sing gelem ngerti uripku (KLS, 167).*

Saking pethikan (12) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *epifora* amargi wonten *pengulangan* tembung ing ahir ukara inggih menika tembung “*aku*”.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil menika lelewaning basa ingkang manpangatipun damel endah ungel inggih menika wonten *purwakanthi lumaksita* ing ahir tembung ora ana wong sing welas karo *aku*, sing gelem kurban karo *aku*, sing gelem ngerti *uripku* inggih menika wonten tembung ingkang dipunambali menika tembung [aku] saengga, wonten ing tembung menika ukara saged wonten irama utawi ungel ingkang nuwuhaken efek kaendahan.

13) *Nanging aku arep tetep ngarep-arep balimu, nganti kapan wae ing selawase uripku. Lawang tak bukak selawase, sawanci-wanci kowe teka tak papagake kanthi rasa tresnanku. Kang ora bakal surut selawase ..”* Indrajit nahan tangise (KL, 168).

Saking pethikan (13) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *epifora* amargi *pengulangan* tembung ing ahir ukara inggih menika tembung “*selawase*”.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangat kangge damel endah ungel saha tuturan menika wonten *purwakanthi sastra* wonten ing awal tembung saking ukara *nganti kapan wae ing selawase uripku. Lawang tak bukak selawase, sawanci-wanci kowe teka tak papagake kanthi rasa tresnanku. Kang ora bakal surut selawase”* Indrajit nahan tangise saking ukara menika wonten aksara ingkang dipunambali inggih menika aksara [se] saengga, wonten ing tembung menika ukara saged wonten irama utawi ungel ingkang nuwuhaken efek kaendahan.

2) Lelewaning Basa Epifora kanthi Manpangat Ngandharaken Gambaran

Majas inggih menika salah satunggaling cara *efektif* kangge ngandharaken samukawis kanthi cetha. Pramila majas wonten ing karya prosa inggih menika ginanipun kangge ngandharaken gambaran.

Asiling panaliten menika dipunasilaken ginanipun lelewaning basa *penegasan* wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani ingkang wonten manpangatipun ngandharaken gambaran. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha lelewaning basa *epifora* ingkang manpangatipun kangge gambaraken ukara ingkang dipunpethik saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

15) *Mbak, donyaning pasrawungan ing Jakarta iki wis rusak. Apa maneh ing bebrayan artis, donyaning film lan sinetron, donyaning hiburan, kabeh padha wae, wis rusak* (KLS, 179).

Saking pethikan (15) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *epifora* amargi wonten *pengulangan* tembung ing ahir ukara inggih menika tembung “*wis rusak*”.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil menika lelewaning basa ingkang ginanipun kangge ngandharken gambaran pasrawungan wonten ing Jakarta ingkang sampun rusak. Artis, donyaning film saha sinetron, donyaning hiburan, sedayanipun sampun rusak.

3) Lelewaning Basa Epifora kanthi Manpangat Gegambaran Raosing tokoh.

Lelewaning basa menika ugi ginanipun kangge gegambaran raosing tokoh. Pangripta ingkang ngginakaken wujud majas *epifora* kangge gambaraaken batos kados dene kabingahan saha kasusahan. Wonten ing ngandhap menika badhe ngandharaken majas *epifora* kanthi manpangatipun kangge gegambaran raosing tokoh ingkang saking asiling panaliten ing novel Katresnan Lingsir Sore anggitanipun Yunani.

13) *Nanging aku arep tetep ngarep-arep balimu, nganti kapan wae ing selawase uripku. Lawang tak bukak selawase, sawanci-wanci kowe teka tak papagake kanthi rasa tresnanku. Kang ora bakal surut selawase.”* Indrajit nahan tangise (KL, 168).

Saking pethikan (13) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *epifora* amargi *pengulangan* tembung ing ahir ukara inggih menika tembung “*selawase*” saengga, wonten ing tembung menika ukara saged wonten irama utawi ungel ingkang nuwuhaken efek kaendahan.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa ingkang manpangatipun kangge gegambaran raosing tokoh ingkang tresna sanget kaliyan Saraswati.

b. Repetisi.

Asiling panaliten menika ngandharaken, lelewaning basa *penegasan* menika dipunginakaken wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani. Wonten ing panaliten menika manpangatipun kangge damel endah ungel saha tuturan saha ngandharaken gambaran, nuwuhaken *kesan* saha swasana tartamtu. Wonten ing ngandhap menika badhe ngandharaken tuladha *repetisi* ingkang dipunasilaken saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

1) Lelewaning Basa Repetisi kanthi Manpangat Damel Endah Ungel saha Tuturan

Persamaan ungel kanthi istilah purwakanthi. *Persamaan bunyi* utawi purwakanthi kaperang dados tigang cacah inggih menika purwakanthi guru swara (pengulangan bunyi), purwakanthi guru swara (pengulangan bunyi), purwakanthi guru sastra (pengulangan aksara) saha puwakanthi lumaksita (pengulangan kata).

Asiling panaliten menika ngandharaken manpangat lelewaning basa *penegasan* wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani inggih menika wonten manpangat damel endah ungel saha tuturan. Wonten ing ngandhap menika ngaandharaken tuladha lelewaning basa *repetisi* ingkang manpangatipun kangge damel endah ukara ingkang dipunpethik saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

4) *Nanging sajrone lungan bebarengan Saras ora bakal bisa endha, sebab gelem ora gelem kudu kerep ketemu lan bebarengan Indrajit (KLS, 32).*

Saking pethikan (4) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *repetisi* amargi wonten *perulangan* ingkang wigatos, ingkang paring panjengeking wonten ing konteks nyata inggih menika tembung “*gelem*”.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil menika lelewaning basa ingkang manpangatipun kangge damel endah ungel saha tuturan saking ukara menika wonten *purwakanthi lumaksita* saking ukara “*gelem ora gelem*” ukara menika wonten tembung ingkang dipunambali menika tembung “*gelem*” saengga, wonten ing tembung menika ukara saged wonten irama utawi ungel ingkang nuwuhaken efek kaendahan.

10) *Yen akhire ana kedadeyan sing mengkene, kuwi **dudu salahmu, dudu salahku** (KLS, 106).*

Saking pethikan (10) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *repetisi* amargi wonten *pengulangan* ingkang wigatos, ingkang paring panjengeking wonten ing konteks nyata inggih menika tembung “*dudu salahmu, dudu salahku*”.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil menika lelewaning basa ingkang manpangatipun kangge damel endah ungel saha tuturan inggih menika wonten *purwakanthi guru swara* wonten ing ahir tembung inggih menika “*dudu salahmu, dudu salahku*”. Saking ukara menika wonten vokal [u] saengga, wonten ing tembung menika ukara saged wonten irama utawi ungel ingkang nuwuhaken efek kaendahan.

7) *Kaya ngapa kagete maca layange Saras. Janur tarub sing dibuwang ing pawuhan mburi omah isih **durung** garing. kesele sing padha rewang **durung** ilang. Saras wis lunga adoh kanggo sateruse (KLS, 162).*

Saking pethikan (7) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *repetisi* amargi wonten *perulangan* ingkang wigatos, ingkang paring panjengeking wonten ing konteks nyata inggih menika tembung “*durung*”.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil menika lelewaning basa ingkang manpangatipun kangge damel endah ungel saha tuturan inggih menika wonten purwakanthi guru swara saha purwakanthi guru swara wonten ing ahir tembung *Janur tarub sing dibuwang ing pawuhan mburi omah isih durung garing*. *kesele sing padha rewang durung ilang*. Saking ukara menika wonten ungel konsonan ingkang dipunambali inggih menika konsonan [ng] saengga, wonten ing tembung menika ukara saged wonten irama utawi ungel ingkang nuwuhaken efek kaendahan.

2) Lelewaning Basa Repetisi kanthi Manpangat Ngandharaken Gambaran.

Majas inggih menika salah satunggaling cara *efektif* kangge ngandharaken samukawis kanthi cetha. Pramila majas wonten ing karya prosa inggih menika manpangatipun kangge ngandharaken gambaran.

Asiling panaliten menika dipunasilaken manpangat lelewaning basa *penegasan* wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani ingkang wonten manpangat ngandharaken gambaran. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha lelewaning basa *repetisi* ingkang manpangatipun kangge gambaraken ukara ingkang dipunpethik saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

- 1) *Kebeneran Saras sakamar karo Ananda, jalaran Saraswati dhewekan lan miturut aturan **wong wadon** kudu kumpul sekamar karo **wong wadon** kajaba yen karo sisihane (KLS, 11).*

Saking pethikan (1) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *repetisi* amargi wonten *perulangan* ingkang wigatos, ingkang paring panjengeking wonten ing konteks nyata inggih menika tembung “*wong wadon*”.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil menika lelewaning basa ingkang manpangatipun ngandharaken gambaran tiyang estri/wong wadon ingkang miturut aturan tiyang estri kedah sekamar kaliyan tiyang estri kejaba kaliyan sisihane.

2) *Wis suwe Ananda ngelak sih katresnane ibu sing banget dibutuhake ing wektu iki, sawise dewek manyak dewasa, sawise nemoni panggodha lan pacobaan akeh gilir gumanti (KLS, 22).*

Saking pethikan (2) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang jinis lelewaning basa *repetisi* amargi wonten *perulangan* ingkang wigatos ingkang paring panjengeking wonten ing konteks nyata inggih menika tembung “*sawise*”.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil menika lelewaning basa ingkang manpangatipun kangge ngandharaken gambaran Ananda ingkang ngelak sih katresnanipun ibu ingkang sasampunipun dewek manyak dewasa, sasampunipun nemoni panggodha saha pacobaan akeh gilir gumanti.

3) Lelewaning Basa Repetisi kanthi Manpangat Nuwuhaken *Kesan* saha Swasana Tartamtu

Panganggening lelewaning basa menika kangge nuwuhaken *kesan* saha swasana tartamtu (Nurgiyantoro, 2002: 297). Tuladhnipun swasana sunyi, rame, romantic, sepi, rame saha sapanuggalipun. Majas repetisi wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani menika ugi manpangatipun

kangge pitutur ingkang nuwuhaken dhateng batos saha swasana tartamtu. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha majas *repetisi*.

6) *Nanging bareng taksi wis mlaku adoh ninggal Juanda ana sing ilang saka sisihi Indrajit. **Sepi**, bali **sepi** kaya sadurunge lungan menyang singapur (KLS, 40).*

Saking pethikan (6) wonten ing nginggil inggih menika ukara jinis lelewaning basa *repetisi*. Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa *repetisi* amargi wonten *perulangan* ingkang wigatos, ingkang paring panjengeking wonten ing konteks nyata inggih menika tembung “*sepi*”.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil menika lelewaning basa ingkang manpangatipun kangge pitutur ingkang nuwuhaken dhateng batos saha swasana tartamtu inggih menika swasana *sepi* ingkang saderengipun tindak menyang Singapura.

c. Klimaks

Asiling panaliten menika ngandharaken, menawi lelewaning basa *penegasan* menika dipunginakaken wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani. Wonten ing panaliten menika manpangatipun damel endah ungel saha tuturan, ngandharaken gambaran. Wonten ing ngandhap menika badhe ngandharaken tuladha jinis lelewaning basa *klimaks* ingkang dipunasilaken saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

1) Lelewaning Basa Klimaks kanthi Manpangat Damel Endah Ungel saha Tuturan.

Persamaan bunyi kanthi istilah purwakanthi. *Persamaan bunyi* utawi purwakanthi kaperang dados tigang cacah inggih menika purwakanthi guru swara

(pengulangan bunyi), purwakanthi guru swara (pengulangan bunyi), purwakanthi guru sastra (pengulangan aksara) saha puwakanthi lumaksita (pengulangan kata).

Asiling panaliten menika ngandharaken manpangat lelewaning basa *penegasan* wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani inggih menika wonten manpangat damel endah ungel saha tuturan. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha lelewaning basa *klimaks* ingkang manpangatipun kangge damel endah ukara ingkang dipunpethik saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

14) *Saras, wong tuwa tuwa kuwi ora ana enteke kuwajibane lan pangurbanane. Bubar anak terus putu....terus buyut....nganti katimbalan Gusti kang Maha kuwasa (KLS, 168).*

Saking pethikan (14) wonten ing nginggil inggih menika ukara lelewaning basa *klimaks*. Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa *klimaks* amargi wonten *pemaparan pikiran* utawi hal ingkang runtut saking sederhana saha kirang wigatos, ningkat wonten ing perkawis utawi gagasan ingkang wigatos utawi kompleks menika saking ukara *bubar anak terus putu....terus buyut....nganti katimbalan Gusti kang Maha kuwasa*.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil menika lelewaning basa ingkang manpangatipun damel endah ungel saha tuturan. Saking ukara *bubar anak terus putu....terus buyut....nganti katimbalan Gusti kang Maha kuwasa* saking ukara menika wonten purwakanthi guru swara. Menika saking vokal ingkang dipunambali menika vokal [u] saengga, wonten ing tembung menika ukara saged wonten irama utawi ungel ingkang nuwuhaken efek kaendahan.

2) Lelewaning basa klimaks kanthi Manpangat ngandharaken gambaran

Majas inggih menika salah satunggaling cara *efektif* kangge ngandharaken samukawis kanthi cetha. Pramila majas wonten ing karya prosa inggih menika manpangat kangge ngandharaken gambaran.

Asiling panaliten menika dipunasilaken manpangat lelewaning basa *penegasan* wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani ingkang wonten manpangat ngandharaken gambaran. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha lelewaning basa *klimaks* ingkang manpangatipun kangge gambaraken ukara ingkang dipunpethik saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

- 3) *Taman-taman saurute dalan tinata endah lan peni. Kembang anggrek padha mekar ora ana sing uthik-uthik. Wanita ngrasa aman ora ana sing wani ngganggu, apa maneh ngurang ajari. sebab wanita diayomi dening undang-undang kang kukuh* (KLS, 26).

Saking pethikan (3) wonten ing nginggil inggih menika ukara lelewaning basa *klimaks*. Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa *klimaks* amargi wonten *pemaparan pikiran* utawi perkawis ingkang runtut saking sederhana saha kirang wigatos ningkat wonten ing perkawis utawi gagasan ingkang wigatos utawi kompleks menika saking “*wanita ngrasa aman ora ana sing wani ngganggu, apa maneh ngurang ajari. sebab wanita diayomi dening undang-undang kang kukuh*”.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil menika lelewaning basa ingkang manpangatipun kangge ngandharaken gambaran taman-taman saurutipun margi tinata endah saha peni, kembang anggrek sami mekar boten wonten ingkang uthak-uthik saha wanita menika gadhah raos aman boten wonten ingkang ganggu.

7) *Awake dhewe iki wis lansia, kudu ngati-ati njaga kesehatan. Lemak-lemak kuwi mungsuh. Marakake jantung coroner, kolestrol dhuwur, asam urat dhuwur, pokoke dadi penyakit (KLS, 49).*

Saking pethikan (7) wonten ing nginggil inggih menika ukara lelewaning basa *klimaks*. Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa *klimaks* amargi wonten *pemaparan pikiran* utawi perkawis ingkang runtut saking sederhana saha kirang wigatos, ningkat wonten ing perkawis utawi gagasan ingkang wigatos utawi kompleks menika saking ukara “*lemak-lemak kuwi mungsuh. Marakake jantung coroner, kolestrol dhuwur, asam urat dhuwur, pokoke dadi penyakit*”.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil menika lelewaning basa ingkang manpangtipun ngandharaken gambaran kesehatan saha lemak-lemak menika dadosaken penyakit inggih menika jantung coroner, kolestrol inggil, asam urat inggil.

2) *Ana meja kursi tamu sasetel, meja cilik-cilik wadhah kaktus lan begonia ing pojok-pojoke. ing ndhuwur badhug sing mageri balkon ditanduri tanduran maneka warna kang endah godhonge lan kembange. Ana “baby tears”, begonia abang, mawar gunung, gerba abang, marakake reseping pandulu (KLS, 61).*

Saking pethikan (2) wonten ing nginggil inggih menika ukara lelewaning basa *klimaks*. Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa *klimaks* amargi wonten *pemaparan pikiran* utawi perkawis ingkang runtut saking sederhana saha kirang wigatos, ningkat wonten ing perkawis utawi gagasan ingkang wigatos utawi kompleks menika saking ukara *ana meja kursi tamu sasetel, meja cilik-cilik wadhah kaktus lan begonia ing pojok-pojoke. ing ndhuwur*

badhug sing mageri balkon ditanduri tanduran maneka warna kang endah godhonge lan kembangge.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil menika manpangat lelewaning basa ingkang ngandharaken gambaran meja, *meja cilik-cilik wadhah kaktus saha begonia ing pojok-pojoke* lan ing badhug menika dipuntanduri maneka warna ingkang endah godhong lan kembangipun.

d. Anti Klimaks

Asiling panaliten menika ngandharaken, menawi lelewaning basa *penegasan* menika dipunginakaken wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* nggitanipun Yunani. Wonten ing panaliten menika manpangatipun ngandharaken gambaran, nuwuhaken *kesan* saha swasana tartamtu. Wonten ing ngandhap menika badhe ngandharaken tuladha *anti klimaks* ingkang dipunasilaken saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

1) Lelewaning Basa Anti Klimaks kanthi Manpangat Ngandharaken Gambaran.

Majas inggih menika salah satunggaling cara *efektif* kangge ngandharaken samukawis kanthi cetha. Pramila majas wonten ing karya prosa inggih menika manpangat kangge ngandharaken gambaran.

Asiling panaliten menika dipunasilaken manpangat lelewaning basa *penegasan* wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani ingkang wonten manpangat ngandharaken gambaran. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha lelewaning basa *anti klimaks* ingkang

manpangatipun kangge gambaraken ukara ingkang dipunpethik saking novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

- 9) *Saya mangidul lemahe saya ledhok. Kebon sayur, kebon apel ing lengkehe pegunungan katon ijo royo-royo gumelar. Apele lagi padha ngembang. Godhonge gundul ora ana, mung kari pang-pang lan kembang putih pating prenik ing pucuk lan ing pang (KLS, 61).*

Saking pethikan (9) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang lelewaning basa *anti klimaks*. Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa *anti klimaks* amargi wonten gagasan-gagasan kanthi runtut ingkang wigatos runtut wonten ing gagasan ingkang kirang wigatos menika saking ukara “*kebon sayur, kebon ape ling lengkehe pegunungan katon ijo royo-royo gumelar. Apele lagi padha ngembang. Godhonge gundul ora ana, mung kari pang-pang lan kembang putih pating prenik ing pucuk lan ing pang*”.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil menika lelewaning basa ingkang manpangatipun ngandharaken gambaran wonten ing pegunungan ingkang ijo royo-royo gumelar. Apel sawag kembang, Godhongeipun gundul, namung pang-pang saha kembang putih pating prenik ing pucuk lan ing pang “.

2) Lelewaning Basa Anti klimaks kanthi Manpangat Nuwuhaken Kesan saha Swasana Tartamtu.

Panganggening lelewaning basa menika kangge nuwuhaken *kesan* saha swasana tartamtu (Nurgiantoro, 2002: 297). Tuladhnipun swasana sunyi, rame, romantic, sepi, rame saha sapanuggalipun.

Majas *anti klimaks* wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani menika ugi manpangat nuwuhaken *kesan* saha swasana tartamtu. Wonten ing ngandhap menika ngandharaken tuladha majas *anti klimaks*

- 9) *Saya mangidul lemahe saya ledhok. kebon sayur, kebon apel ing lengkehe pegunungan katon ijo royo-royo gumelar. Apele lagi padha ngembang. Godhonge gundhul ora ana, mung kari pang-pang lan kembang putih pating prenik ing pucuk lan ing pang (KLS, 61).*

Saking pethikan (9) wonten ing nginggil inggih menika ukara ingkang lelewaning basa *anti klimaks*. Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa *anti klimaks* amargi wonten gagasan-gagasan kanthi runtut ingkang wigatos runtut wonten ing gagasan ingkang kirang wigatos menika saking ukara “*kebon sayur, kebon ape ling lengkehe pegunungan katon ijo royo-royo gumelar. Apele lagi padha ngembang, Godhonge gundhul ora ana, mung kari pang-pang lan kembang putih pating prenik ing pucuk lan ing pang*”.

Saking pethikan ukara wonten ing nginggil menika lelewaning basa ingkang manpangatipun kangge Ukara wonten ing nginggil inggih menika lelewaning basa *anti klimaks* amargi wonten gagasan-gagasan kanthi runtut ingkang wigatos runtut wonten ing gagasan ingkang kirang wigatos menika saking ukara wonten ing pegunungan kang ijo royo-royo gumelar.

BAB V

PANUTUP

A. Dudutan

Adhedhasar saking asiling panaliten saha pirembagan ingkang sampun katindakaken, saged dipunpendhet dudutan wonten ing ngandhap menika.

1. Lelewaning basa ingkang kapanggihaken wonten salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore*. Panaliti manggihaken enem likur jinis lelewaning basa ingkang dipunpantha dados gangsal kelompok ageng, menika (a) Lelewaning basa *perbandingan*: *hiperbola*, *metonomia*, *personifikasi*, *depersonifikasi*, *pleonasme*, *metafora*, *alegori*, *sinekdoke*, *alusio*, *smile* (perumpamaan), *asosiasi*, *eufemisme*, *eponim*, saha *hipalase*; (b) Lelewaning basa *perulangan*: *aliterasi*, *epizeukis*, saha *mesodiplosis*; (c) lelewaning basa *sindhiran*: *innuendo*, *sarkasme*, saha *satire*; (d) *lelewaning basa pertentangan*: *anthithesis*, saha *litotes*; (e) lelewaning basa *penegasan*: *epifora*, *repetisi*, *klimaks*, saha *anti klimaks*.
2. Manpangat lelewaning basa salebeting novel *Katresnan Lingsir Sore*, adhedhasar saking asiling analisis menika wonten wolu manpangat. Manpangat lelewaning basa menika: (a) Damel endah ungel saha tuturan (b) Nyangetaken tuturan (c) konkretisasi, konkret perkawis ingkang abtak. (d) ngandharaken gambaran. (e) nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu. (f) ngringkes tuturan saha seratan (g) gegambaran raosing tokoh.

B. Implikasi

Asiling panaliten menika nedahaken bilih wonten ing salebeting novel *katresnan lingsir sore* anggitanipun Yunani kathah ngginakaken lelewaning basa. Panaliten, menika gadhah manpangat kangge nambahi *perbendaharaan* panaliten bab lelewaning basa mliginipun pemajasan ingkang wonten ing novel *Katresnan Lingsir Sore*.

Panaliten menika gadhah manpangat kangge para pengajar, menika ugi saged dipundadosaken kangge *referensi* pasinaon bab lelewaning basa mliginipun pemajasan wonten ing karya sastra. Kangge mahasiswa pendidikan Bahasa Daerah FBS UNY, asiling panaliten menika saged dipundadosaken ngelmu wonten ing bab lelewaning basa, mliginipun pemajasan. Kangge pamaos, asiling panaliten menika saged dipunginakaken dados referensi kangge panaliten sanesipun mliginipun ingkang wonten gayutanipun kaliyan ngelmu kebahasaan saha kesastraan ingkang kajianipun arupi novel.

C. Pamrayogi

Adhedhasar asilipun panaliten saha pirembagan saking panaliten menika wonten mapinten-pinten pamrayogi ingkang prelu dipungatosaken, inggih menika.

1. Pamrayogi kangge Siswa

Siswa anggenipun maos novel menika kedah mangertosi piwulang-piwulang positif antawisipun boten niru menawi novel kasebut gadah piwulang negatif. Piwulang-piwulang positif menika saged dados dhasar kangge siswa wonten salebeting solah bawa ing pagesangan masarakat.

2. Pamrayogi kangge guru Basa Sastra Indonesia

Lelewaning basa ingkang wonten ing novel *Katresnan Lingsir Sore*, menika dados bahan pasinaon wonten ing bidang stilistika mliginipun basa ing karya sastra ingkang wujudipun novel

3. Pamrayogi kangge pamaos karya sastra

Tiyang ingkang maos karya sastra menika kedah mendhet piwulang-piwulang positif wonten salebeting karya sastra ingkang sampun dipunmaos wonten salebeting pagesangan ing masarakat, Novel *Katresnan Lingsir Sore* menika novel ingkang sae saha *berkualitas*, saengga boten lepat menawi maos novel kasebut.

4. Pamrayogi kangge panaliti sanesipun

Wonten ing *karya ilmiah* menika, panaliti gadah kekirangan inggih menika wonten ing panaliten menika angel bedakaken antawisipun lelewaning basa ingkang satungal kaliyan ingkang sanesipun. Awit saking menika, panaliti sanesipun ningkataken panaliten ing *bidang sastra* mliginipun novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani kanthi langkung lebet saha wujudipun *analisis* ingkang beda amargi novel menika, novel ingkang sae saha *berkualitas*.

DAFTAR PUSTAKA

- Achmadi, Muchsin. 1988. *Materi Dasar Pengajaran Komposisi Bahasa Indonesia*. Jakarta: Departemen Pendidikan dan Kebudayaan.
- Badudu, J. S. 1984. *Sari Kasusastraan Indonesia 2*. Bandung: Pustaka Prima.
- Badrun, Ahmad. 1989. *Teori Puisi*. Jakarta Depdikbud Direktorat Jendral Pendidikan Tinggi.
- Dewi, Febriana Candra. 2011. Penggunaan gaya bahasa perbandingan dalam puisi jawa modern karya Muhammad Yamin. Skripsi S1. Yogyakarta: program studi jurusan daerah. FBS UNY Yogyakarta.
- Endraswara, Suwardi. 2003. *Metodologi Penelitian Sastra*. Yogyakarta: pustaka widyatama.
- Hendy, Zaidan. 1993. *Kasusastraan Indonesia Warisan yang Perlu Diwariskan 2*. Bandung: Angkasa.
- Jabrohim (Eds). 2012. *Teori Penelitian Sastra*. Yogyakarta: Pustaka Pelajar.
- Keraf, Gorys. 1984. *Diksi dan Gaya Bahasa*. Jakarta: PT Gramedia pustaka utama.
- Keraf, Gorys. 2004. *Diksi dan Gaya bahasa*. Jakarta: Gramedia Pustaka Utama.
- Moeliono, Anton. M. 1989. *Kembara Bahasa*. Jakarta: PT Gramedia.
- Neuman, Laurence W. 2000. *Social Research Methods, Qualitative and Quantitative Approache*. USA: Allgn & Bacon.
- Nurgiyantoro, Burhan. 1992. *Diktat dasar-dasar kajian fiksi*. Yogyakarta: usaha mahasiswa.
- Nurgiyantoro, Burhan. 2005. *Teori Pengkajian Fiksi*. Yogyakarta: Gajah Mada University Press.
- Padmoesoekotjo, S. 1958. *Ngeng rengan Kasusastraan Djawa II*, Jogjakarta: Hien Hao Sing.
- Pratikno, Riyono. 1984. *Kreatif Menulis Feature*. Bandung: Alumni.
- Prastawa, Andi. 2011. *Memahami Metode- Metode Penelitian*. Yogyakarta: Ar-Ruzz Media.

- Pradopo, Rachmad Djoko. 2005. *Beberapa Teori Sastra, Metode, Kritik, dan Penerapannya*. Yogyakarta: Pustaka Pelajar.
- Ratna, Prof. Dr.Nyoman Kutha. 2009. *Stilistika kajian puitika bahasa sastra, budaya*. Yogyakarta: Pustaka pelajar.
- Ratna, Prof.Dr.Nyoman Kutha. 2009. *Teori, Metode, dan Teknik Penelitian Sastra*. Yogyakarta: Pustaka Pelajar
- Sayuti, Suminto. A. 2000. *Berkenalan Dengan Prosa Fiksi*. Yogyakarta: Gama Media.
- Semi, Atar. M. 1993. *Anatomi Sastra*. Padang: Angkasa Raya.
- Sudjiman, Panuti. 1998. *Bunga Rampai Stilistika*. Jakarta: Pustaka Jaya.
- Sugono, Dendy. 2003. *Buku Praktis Bahasa Indonesia II*. Jakarta: Pusat Bahasa.
- Tarigan, Prof.Dr. Henry Guntur. 1985. *Pengajaran Gaya Bahasa*. Bandung: Angkasa.
- Tarigan, Henry Guntur. 1995. *Prinsip-prinsip Dasar Sastra*. Bandung: Angkasa.
- Waluyo, Herman. J. 1987. *Teori Dan Apresiasi Puisi*. Jakarta: Erlangga.
- Yunani. 2000. *Katresnan Lingsir Sore*. Surabaya: DJOJOBORO
- Zhang, Zhiqin. 2010. "The Interpretation of a Novel by Hemingway in Terms of Literary Stylistics". *The International Journal of Language Society and Culture*. Volume 30, Nomor 155. Tahun 2010.
- Zulfahnur, Dkk. 1996. *Teori Sastra*. Jakarta: Depdikbud.

Tabel 1: Analisis Jinis Lelewaning Basa Perbandingan saha Manpangat Lelewaning Basa wonten salebeting Novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan														Manpangat Lelewaning Basa								Katerangan Data
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	ringkes	Gegamb	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1	Olehe lungan pancen <i>mlayokake atine kang gela</i> , dene anake ragil pindah menyang Jakarta. (KLS, 7).	√																					√	<ul style="list-style-type: none"> Lelewaning basa hiperbola Manpangat gegambaran raosing tokoh
2	Katon <i>mega-mega putih</i> dhedhamyakan ing angkasa kaya <i>ngiring</i> lakune pesawat (KLS, 7).			√																	√			<ul style="list-style-type: none"> Lelewaning basa personifikasi Manpangat damel gesang gambaran
3	Ana <i>mega</i> pirang-pirang pantha ing langit. Ana <i>sing meneng njenggereng wae</i> , ana <i>sing mlaku alon-alon</i> , dadi sesawangan kang endah (KLS, 7).			√																	√			<ul style="list-style-type: none"> Lelewaning basa personifikasi Manpangat damel gesang gambaran

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan													Manpangat Lelewaning Basa						Katerangan Data			
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	ringkes	Gegamb	
4	Panyawange <i>dibuwang</i> menjaba liwat jendhela pesawat (KLS, 7).				√														√					<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa depersonifikasiManpangat ngandharaken gambaran
5	Swarane pramugari kang <i>empuk</i> kepenak mau ngagetake lamunane. (KLS, 8).	√																	√					<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa hiperbolaManpangat ngandharaken gambaran
6	Panyawange bali maneh menyang njaba, nyawang mangisor katon Selat Malaka kang biru bening, <i>anteng ombake</i> (KLS, 8).			√															√					<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa personifikasiManpangat ngandharaken gambaran
7	Pulo-pulo cilik sakidule Semenanjung Malaka <i>gegrombolan</i> kinupeng banyu segara kang rupane rada soklat, saya			√															√					<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa personifikasiManpangat ngandharaken gambaran

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan														Manpangat Lelewaning Basa								Katerangan Data
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	Ringkes	Gegamb	
	nengah saya biru (KLS, 8).																							
8	“Wis Pak, gek endang <i>selak entek guyuku</i> ,” kandhane. (KLS, 10)	√															√							<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa hiperbolaManpangat nyangetaken tuturan
9	Panjenengan <i>wartawati</i> ? Mula ngendikane diplomatis banget, nganthi aku rada kethetheran,” kandhane (KLS, 14).									√									√					<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa alusioManpangat ngandharaken gambaran
10	Eman-eman yen wong ayu jenenge Waras. Kamangka Saraswati kuwi jenenge <i>dewa</i> , eh..... <i>Dewi. Ayu tur pinter</i> (KLS, 14).									√									√					<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa alusioManpangat ngandharaken gambaran

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan														Manpangat Lelewaning Basa							Katerangan Data	
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	Ringkes	Gegamb	
11	“Dhewekan wae. Geneya, aneh? Apa ora kena wong wadon lungan dhewek an?” <i>digrudug takonan</i> mengkonono mau rada klincutan (KLS			√													√							<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa personifikasiManpangat nyangetaken tuturan
12	<i>Sorote landhep</i> , manike ireng bunder. Idepe ireng njait, rinengga alis ketel sing meh tepung (KLS, 15).						√												√					<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa metaforaManpangat ngandharaken gambaran
13	Mung <i>panyawange</i> sing ngetutake lakune Saras (KLS, 16).			√																	√			<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa personifikasiManpangat gesangaken gambaran
14	Kabeh padha kesel sawise <i>kemput</i> ngubengi pulo cilik sakidule														√								√	<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa hipalaseManpangat

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan														Manpangat Lelewaning Basa							Katerangan Data	
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	Ringkes	Gegamb	
	Singapur kang kebak papan pariwisata (KLS, 18).																							gegambaran raosing tokoh
15	Bubar adus karo banyu anget wong loro turon <i>leyeh-leyeh</i> (KLS, 18).					√										√								<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa pleonasmeManpangat damel endah ungel saha tuturan
16	Ananda mlumah, <i>mbrabak abang praupane</i> (KLS, 21).		√																				√	<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa metaforaManpangat gegambaran raosing tokoh
17	Awit sing takon bocah wadon, <i>isih ijo</i> ing babagan panguripan (KLS, 21).						√															√		<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa metaforaManpangat ngringkes tuturan saha seratan

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan														Manpangat Lelewaning Basa							Katerangan Data	
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	Ringkes	Gegamb	
18	<i>Nyuntak</i> uneg-unege, ngesok pangrasane kanthi tuntas (<i>KLS</i> , 22).				√													√						<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa depersonifikasiManpangat <i>konkretisasi</i>
19	“O, upama aku isih duwe ibu, mesthi ora abot mbentoyong dhewe, ana sing melu <i>ngudhari</i> reruwete, ana sing sing ngeneng-eneng yen nangis kelara-lara...” (<i>KLS</i> , 22).				√													√						<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa depersonifikasiManpangat <i>konkretisasi</i>
20	Dheweke kepengin <i>nyuntak panandhang batine</i> marang wanita sapantarane ibune kuwi (<i>KLS</i> , 23).				√													√						<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa depersonifikasiManpangat <i>konkretisasi</i>

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan														Manpangat Lelewaning Basa							Keterangan Data	
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	Ringkes	Gegamb	
21	Jebulake sing katon <i>wewayangane</i> Indrajit, priya gagah sing nglibet terus sasuwene lungan menyang singapur (KLS, 24).				√													√						<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa depersonifikasiManpangat konkretisasi
22	Sing dijak rembugan wis kerem maneh ing pangimpen, <i>dikubur</i> slimut lan adheme kamar (KLS, 25).			√																√				<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa personifikasiManpangat kesan saha swasana tartamtu
23	Olehe adus nganggo banyu ange t, merga ing kamar <i>adhem njekut</i> karana air conditioner (KLS, 25).					√														√				<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa pleonasmeManpangat nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan													Manpangat Lelewaning Basa							Katerangan Data		
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	Ringkes	Gegamb	
24	Dalan Scott Road sing dhek mau bengi rame banget isih <i>sepi nyenyet</i> (KLS, 25).					√														√				<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa pleonasme
25	Sing digugah malah <i>mendelep</i> neng ngisor slimut kandel (KLS, 25).														√				√					<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa hipalaseManpangat ngandharaken gambaran
26	Beda banget karo jembatan penyebrangan ing Indonesia, yen munggah menggeh-menggeh <i>kentekan napas</i> . (KLS, 26).	√																	√					<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa hiperbolaManpangat ngandharaken gambaran

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan														Manpangat Lelewaning Basa							Katerangan Data	
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	Ringkes	Gegamb	
27	“Ora gelem tak jak kok. Gugahane <i>angele setengah mati.</i> (KLS, 26)	√															√							<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa hiperbolaManpangat nyangetaken tuturan
28	“Ora gelem tak jak kok. Gugahane <i>angele setengah mati.</i> (KLS, 26)	√															√							<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa hiperbolaManpangat nyangetaken tuturan
29	Dhek enome priya kuwi mesthi <i>nggantheng banget. awake gedhe dhuwur bregas,</i> isih katon sisa-sisa pidegsane (KLS, 27).									√									√					<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa alusioManpangat ngandharaken gambaran

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan													Manpangat Lelewaning Basa							Katerangan Data		
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	simile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	Ringkes	Gegamb	
30	“Aku dhewe ya <i>bleg seg</i> kok (KLS, 27).	√															√							<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa hiperbolaManpangat nyangetaken tuturan
31	Rada aleman Saras ngadeg banjur <i>mlaku runtung-runtung</i> wong loro tumuju hotel Holiday Inn (KLS, 28).					√										√								<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa pleonasmeManpangat damel endah ungel saha tuturan
32	“Yen ngono rasa aman lan tentrem mau <i>larang banget regane</i> ya pak.” (KLS,29)	√																		√				<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa hiperbolaManpangat nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan													Manpangat Lelewaning Basa							Katerangan Data		
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	Ringkes	Gegamb	
33	Taman-taman setengahe kutha, kembang anggrek saurute dalan gedhe, manuk-manuk saba ora ana sing <i>kuwatir apa wedi</i> . (KLS, 29).			√															√					<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa personifikasiManpangat ngandharaken gambaran
34	Olehe mandeng Saras wiwit rambut tumekan sikil. Sing dipandeng ngerti, rumangsane <i>kaya diblejeti</i> (KL, 29).									√									√					<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa simileManpangat ngandharaken gambaran
35	Jebulane Ananda wis <i>dandan methithit</i> nganggo jeans biru tuwa (KLS, 29).					√													√					<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa pleonasmeManpangat ngandharaken gambaran

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan														Manpangat Lelewaning Basa							Katerangan Data	
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	Ringkes	Gegamb	
36	<i>sing nyoba nggoyag-hoyag pathok-pathok atin.</i> kang pengkunh sasuwene iki (KLS, 30).	√																					√	<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa hiperbolaManpangat gegambaran raosing tokoh
37	Ora bakal gelem ngetutake wong <i>tuwek-tuwek</i> kaya awake dhewe iki (KLS, 30)					√										√			√					<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa pleonasmeManpangat damel endah ungel saha tuturan saha ngandharaken gambaran
38	<i>Naluri</i> wartawane kepengin ngluyur sakepenake, ndeleng apa sing narik kawigatene (KLS, 31).			√															√					<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa personifikasiManpangat ngandharaken gambaran

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan														Manpangat Lelewaning Basa							Katerangan Data	
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	Ringkes	Gegamb	
39	Dhudha ngganteng sing wiwit <i>mambu ati</i> marang Saras (KLS, 32).						√															√		<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa metaforaManpangat ngringkes tuturan saha seratan
40	Mula bener yen <i>singapur</i> dijuluki <i>Negara pusat</i> blanja lan <i>surgane wong blanja</i> . (KLS, 33).								√										√					<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa sinekdokeManpangat ngandharaken gambaran
41	“Yakuwi Jeng bedane aku lan panjenengan. Panjenengan wanter, kendel, nasak panguripan. Aku jirih gampang, gampang cilik aten (KLS, 34).									√									√					<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa alusioManpangat ngandharaken gambaran

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan													Manpangat Lelewaning Basa							Katerangan Data		
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	Ringkes	Gegamb	
42	Wiwit ditinggal Yani jagad iki kaya mung sagodhong kelor (<i>KLS</i> , 34).										√							√				√		<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa smileManpangat <i>konkretisasi</i> saha ngringkes tuturan saha seratan
43	Aku jirih, kaya yuyu mlayu menyang lenge (<i>KLSSL</i> , 34).										√					√								<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa smileManpangat damel endah ungel saha tuturan
44	Nanging neng batu sepi, atis..... kaya yuyu ing lenge.....” (<i>KLS</i> , 34).										√	√								√				<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa smile saha asosiasiManpangat nuwuhaken kesan saha swasana

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan														Manpangat Lelewaning Basa								Katerangan Data
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	Ringkes	Gegamb	
																								sawasana tartamtu
45	Wengine saya <i>mrambat</i> terus. Angine sumribit rada gedhe (<i>KLS</i> , 36).			√																√				<ul style="list-style-type: none"> Lelewaning basa personifikasi Manpangat nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu
46	Mula bener yen singapur dijuluki Negara pusat blanja saha <i>surgane</i> wong blanja (<i>KLS</i> , 33).								√										√					<ul style="list-style-type: none"> Lelewaning basa sinekdoke Manpangat ngandharaken gambaran
47	“Adhuh.....rame sanget lho.” kandhane Ananda karo mlebu.” nanging sedaya <i>sipit-sipit</i> (<i>KLS</i> , 38).		√																√					<ul style="list-style-type: none"> Lelewaning basa metonomia Manpangat ngandharaken gambaran

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan													Manpangat Lelewaning Basa							Katerangan Data		
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	Ringkes	Gegamb	
48	E, jebulane anak-anake <i>konglomerat</i> kuwi nek malem minggu neng singapur.” (KLS, 38).		√																			√		<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa metonomiaManpangat ngringkes tuturan saha seratan
49	Embuh kena apa, Saras mesakake bocah wadon sing wis <i>piatu</i> kuwi (KLS, 38).												√									√		<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa eufemismeManpangat ngringkes tuturan saha seratan
50	Sebab wong lanang kaya Rangga kuwi dudu bangsane wong lanang sing seneng apus-apus sing sipate “ <i>play boy</i> ”. (KLS, 38).												√									√		<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa eufemismeManpangat ngringkes tuturan saha seratan

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan														Manpangat Lelewaning Basa							Katerangan Data	
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	ringkes	Gegamb	
51	Bapake mung <i>mesem kecut</i> (KLS, 39).						√												√					<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa metaforaManpangat ngandharaken gambaran
52	Kajaba <i>nggantheng, gagah, uga kebak kawigaten saha sareh</i> . Senajan sing dideleng mung saklebetan wae, nanging Saras wis bisa ngrasakake, <i>katentreman sing sumebar saka angane wong lanang kuwi</i> (KLS, 43).									√									√					<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa alusioManpangat ngandharaken gambaran
53	Ana sing mbedakakake Indrajit karo wong lanang liyane sing wis tau seneng									√									√					<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa alusioManpangat

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan														Manpangat Lelewaning Basa							Katerangan Data	
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	ringkes	Gegamb	
	karo Saraswati. Sepisan, anake mung siji ndhil tur wis seneng karo dheweke. Kaping pindho <i>kecukupan ekonomine, wis pension tur dhuwur pangkate</i>																							ngandharaken gambaran
54	Kelingan eseme Indrajit sing ora gampang dilalekake. Citrane kang eyub <i>ngayomi, sunar mripate, sing landhep nanging mbapaki</i> , gegambarane priya sing dadi idham-idhamane (KLS, 45).									√									√					<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa alusioManpangat ngandharaken gambaran
55	Ketemu Indrajit <i>prasasat nemu tлага satengahe alas kang edhum</i> , nentremake bisa kanggo ngeyub (KLS, 45)										√									√				<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa smileManpangat nuwuhaken kesan saha

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan														Manpangat Lelewaning Basa								Katerangan Data
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	ringkes	Gegamb	
																								sawasana tartamtu
56	Atine sigar dadi loro (KLS, 46).	√															√							<ul style="list-style-type: none"> Lelewaning basa hiperbola Manpangat nyangetaken tuturan
57	“Lha ngono lho Jeng, aku wis ora kuwat ngempet kangenku (KLS 47).	√																					√	<ul style="list-style-type: none"> Lelewaning basa hiperbola Manpangat gegambaran raosing tokoh
58	Saras abang-ireng praupane digodha anake pambarep (KLS 49).						√																√	<ul style="list-style-type: none"> Lelewaning basa metafora Manpangat gegambaran raosing tokoh
59	Ibune mesem kecut , ngrumangsani yen sok-sok ngriwuki anak-anak						√												√					<ul style="list-style-type: none"> Lelewaning basa metafora Manpangat

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan														Manpangat Lelewaning Basa								Katerangan Data
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	ringkes	Gegamb	
	(KLS, 53).																							Ngandharaken gambaran
60	Ananda uga tau menehi <i>lampu ijo</i> marang dheweke wiwit ketemu neng singapur sawetara wektu kepungkur (KLS, 55).						√															√		<ul style="list-style-type: none"> Lelewaning basa metafora Manpangat ngringkes tuturan saha seratan
61	<i>Atine</i> sing sasuwene iki mbeguguk <i>kaya watu karang</i> (KLS,55).										√							√						<ul style="list-style-type: none"> Lelewaning basa smile Manpangat konkretisasi
62	Nalika pepenginan kuwi dikandhahake Indrajit, <i>seneng setengah mati</i> . (KLS, 57).	√																					√	<ul style="list-style-type: none"> Lelewaning basa hiperbola Manpangat gegambaran raosing tokoh
63	Bebasan <i>rindhik asu digitik</i> , Indrajit nyaguhi mapag menyang Surabaya						√											√						<ul style="list-style-type: none"> Lelewaning basa metafora Manpangat

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan														Manpangat Lelewaning Basa							Katerangan Data	
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	ringkes	Gegamb	
	(KLS, 57).																							Konkretisasi
64	“Sukur yen Tante kersa tindak Batu. Sajake wis wiwit ana <i>lampu ijo</i> ya pak?” (KLS 57).						√															√		<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa metaforaManpangat ngringkes tuturan saha seratan
65	Lakune <i>sedan putih</i> “Peugeot” kaya dibalangake nalika ngliwati dalan tol jurusan Surabaya (KLS, 58)		√																√					<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa metonomiaManpangat ngandharaken gambaran
66	<i>Mobil</i> iki, saupama penjenengan culake <i>setire</i> mesthi wis <i>mlaku dhewe</i> merga wis apal dalane (KLS, 58).			√															√		√			<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa personifikasiManpangat ngandharaken gambaran saha damel gesang

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan													Manpangat Lelewaning Basa							Katerangan Data		
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	ringkes	Gegamb	
																								Gambaran
67	Awake sing weweg katon cetha wangune. <i>Rambute sing tumiba pundhak disilakake nganggo bandho ireng, dingengehake ponine ing bathuk sethithik (KLS 58).</i>									√									√					<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa alusioManpangat ngandharaken gambaran
68	Ing kana kene ana <i>mega tipis dhedhamyakan mlaku alon-alon (KLS, 61).</i>			√																	√			<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa personifikasiManpangat damel gesang gambaran
69	Ing sisih wetan, perenge pegunungan <i>dislimuti</i> alas pinus ketel, pating pecungul pucuke lancip-														√					√				<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa hipalaseManpangat nuwuhaken

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan														Manpangat Lelewaning Basa							Katerangan Data	
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	ringkes	Gegamb	
	lancip (<i>KLS</i> , 61).																							kesan saha swasana tartamtu
70	Kaya arep <i>mbalangake pangrasane</i> ngoncati wong lanang ing sisihe (<i>KLS</i> , 63).	√																√						<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa hiperbolaManpangat konkretisasi
71	Sebebas-bebasmu, kowe wis tuwa, <i>arep njara langit, ngubengi ndonya?</i> (<i>KLS</i> 65).	√																	√					<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa hiperbolaManpangat ngandharaken gambaran
72	Olehe meneng merga nahan tangise sing kudu <i>ambrol</i> . (<i>KLS</i> 66).	√															√							<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa hiperbolaManpangat nyangetaken tuturan
73	Tangise diempet, nyoba nata ati saha pangrasane sing <i>kroncalan</i> terus			√																			√	<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa personifikasiManpangat gegambaran

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan														Manpangat Lelewaning Basa								Katerangan Data
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	ringkes	Gegamb	
	(KLS,66).																							raosing tokoh
74	<i>Eluhe</i> malah <i>deres iline</i> wekasane dadi kamisesegen (KLS, 66).			√																			√	<ul style="list-style-type: none"> Lelewaning basa personifikasi Manpangat gegambaran raosing tokoh
75	“ <i>Suntakan tangismu</i> , sayangra sah diempet. kareben lega, <i>kareben atimu padhang.</i> ” (KLS 66).				√													√						<ul style="list-style-type: none"> Lelewaning basa depersonifikasi Manpangat konkretisasi
76	<i>Atine kaya</i> watu item, atos (KLS, 66)										√							√						<ul style="list-style-type: none"> Lelewaning basa simile Manpangat konkretisasi

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan														Manpangat Lelewaning Basa							Keterangan Data	
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	ringkes	Gegamb	
77	Saras, delengen kae, neng tengah grumbul pinus, ana kukus kumelun (KLS, 67).			√															√					<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa personifikasiManpangat
78	Ana kukus ngembuleg banjur mungga mendhuwur kaya pedhut (KLS, 67).			√															√					<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa personifikasiManpangat ngandharaken gambaran
79	Ana rasa welas marang wong wadon kuwi. Mripate melu kaca-kaca (KLS 67).				√																		√	<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa depersonifikasiManpangat gegambaran raosing tokoh
80	Saras.....” pambisike Indrajit lirik, ana kalane kita kudu merangi puguhing ati (KLS 67).	√														√								<ul style="list-style-type: none">jinis lelewaning basa hiperbolaManpangat damel endah

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan														Manpangat Lelewaning Basa							Katerangan Data	
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	ringkes	Gegamb	
																								ungel saha tuturan
81	“Sambele mbok Tun enak?” pitakone Saras. “Wooo.... <i>enak, sedhep, ngangeni</i> (KLS, 68).							√											√					<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa alegoriManpangat gegambaran raosing tokoh
82	Lintang-lintang pathing krelip, lampu-lampu neng ngisor kae <i>kaya barleyan</i> . Sok-sok pedhut pating regunuk-regunuk mlaku ngambang liwat ngarepan kono, <i>kaya Bethara Narada</i> nganggo jubbah nglayang neng angkasa (KLS, 68).			√							√			√		√			√					<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa personifikasi, smile, eponimManpangat damel endah saha ngandharaken gambaran
83	<i>Ulate wis padhang</i> , mung mripatesing katon				√									√		√			√					<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan														Manpangat Lelewaning Basa								Katerangan Data
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	Ringkes	Gegamb	
	mbendhul (KLS, 69).																							depersonifikasi ▪ Manpangatngandharaken gambaran
84	Rangga melu seneng dene <i>atine ibune wis kebukak</i> (KLS, 70).				√										√				√				√	▪ Lelewaning basa depersonifikasi ▪ Manpangat ngandharaken gambaran
85	Kelingan <i>sunar mripate</i> Rangga sing <i>landhep nembus tekan atine</i> (KLS, 79).			√																	√			▪ Lelewaning basa personifikasi ▪ Manpangat gesangaken gambaran

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan														Manpangat Lelewaning Basa							Katerangan Data	
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	Ringkes	Gegamb	
86	Tau <i>thukul ing pikirane</i> , iba senenge duwe ibu maratuwa kaya Tante Saras (KLS, 79).														√								√	<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa hipalaseManpangat gegambaran raosing tokoh
87	Senajan rasane meh <i>semaput</i> , tak tatag-tatagake. (KLS 75).	√															√							<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa hiperbolaManpangat nyangetaken tuturan
88	Rangga <i>mesem kecut</i> (KLS 80).						√												√					<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa metaforaManpangat ngandharaken gambaran
89	Ananda anake perwira <i>Angkatan Laut</i> sing kacukupan tur ontang-anting (KLS, 109).		√																			√		<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa metonomiaManpangat ngringkes tuturan saha

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan														Manpangat Lelewaning Basa							Katerangan Data	
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	Ringkes	Gegamb	
																								Seratan
90	<i>Wewayangane</i> Ananda panggah wae ngrribeti pikirane (<i>KLS</i> , 81).				√													√						<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa depersonifikasiManpangat konkretisasi
91	Nanging senjata dislimur, <i>wewayangane</i> Ananda panggah wae ngrribeti pikirane. Solah bawane sing <i>aleman, eseme sing manis lan tembung-tembunge sing merak ati, kaya-kaya angel dilalekake</i> (<i>KLS</i> , 81).									√									√					<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa alusioManpangat ngandharaken gambaran

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan													Manpangat Lelewaning Basa							Katerangan Data		
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	Ringkes	Gegamb	
92	Nanging geneya <i>saiki malik ilat</i> (KLS, 87).	√															√							<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa hiperbolaManpangat nyangetaken tuturan
93	<i>Rangga kaya</i> pesakitan ketemu pulisi (KLS, 88).										√												√	<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa simileManpangat gegambaran raosing tokoh
95	Ketege jantunge <i>kaya</i> mandheg. Napase sesak, dhadhane ampeg (KLS, 91).										√								√					<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa smileManpangat ngandharaken gambaran
96	Neng dalan <i>eluhe kudu ambrol</i> wae nanging diampah. (KLS 92).	√															√							<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa hiperbolaManpangat nyangetaken tuturn

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan													Manpangat Lelewaning Basa							Katerangan Data		
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	Ringkes	Gegamb	
97	Anake lanang sing tumungkul kaya maling konangan hansip (KLS, 92).										√								√					<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa smileManpangat ngandharaken gambaran
98	Dhadhane lega sawise bisa nyuntak eluhe . (KLS 94).	√			√												√						√	<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa depersonifikasiManpangat gegambaran raosing tokoh
99	Biyen olehmu nyurung-nyurung aku setengah mati , supaya aku gelem omah-omah karo Pak Indrajit (KLS 95).	√															√							<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa hiperbolaManpangat nyangetaken tuturn

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan													Manpangat Lelewaning Basa							Katerangan Data		
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	Ringkes	Gegamb	
100	Angel banget anggone arep <i>ngesok glogok</i> (KLS 95).				√													√					√	<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa depersonifikasiManpangat <i>konkretisasi</i> saha gegambaran raosing tokoh
101	Ungkep-ungkep neng kasur, <i>nyuntak tangise</i> (KLS, 96).	√			√												√							<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa depersonifikasiManpangat <i>konkretisasi</i>
102	<i>Pitakonan kuwi kaya barang abot nampeg dhadhane</i> Rangga										√							√						<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa smileManpangat <i>konkretisasi</i>

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan													Manpangat Lelewaning Basa							Katerangan Data		
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	Ringkes	Gegamb	
103	Apa ora mesakake yen kudu <i>numpes</i> kabeh rancangane kabeh angen-angene sing wis dientha andah banget lan gawe mulyane uripe?” (KLS 102).	√															√							<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa hiperbolaManpangat nyangetaken tuturan
104	Kowe ngerti sipate ibumu, <i>wanter, angel</i> ora gampang dieluk atine.....”Indrajit meneng sedhela (KLS, 102).									√									√					<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa alusioManpangat ngandharaken gambaran
105	Tembung-tembunge Ananda <i>kaya vonise hakim</i> (KLS, 103).										√								√					<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa smileManpangat ngandharaken gambaran

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan														Manpangat Lelewaning Basa								Katerangan Data
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	Ringkes	Gegamb	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
106	Rangga lan Ananda kuwi rak isih enom, isih adoh jangkahe, <i>jembar donyane</i> (KLS, 110).						√												√					<ul style="list-style-type: none"> Lelewaning basa metafora Manpangat ngandharaken gambaran
107	Indrajit <i>mbrabak abang raine</i> nalika ngucapake ukara mau.						√																√	<ul style="list-style-type: none"> Lelewaning basa metafora Manpangat gegambaran raosing tokoh
108	Ungkep-ungkep neng kasur, <i>nyuntak tangise</i> (KLS, 96).				√													√						<ul style="list-style-type: none"> Lelewaning basa depersonifikasi Manpangat konkretisasi

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan														Manpangat Lelewaning Basa								Katerangan Data
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	Ringkes	Gegamb	
109	Ana rasa getun geneya kesusu nresnani Indrajit, geneya gampang banget <i>jebol bentenge</i> atine ngadhepi priya iku? (KLS, 104)	√															√							<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa hiperbolaManpangat nyangetaken tuturan
110	Bola-bali angen-angen lan pikirane <i>diwolak-walik dhewe, ditimbang-timbang dhewe</i> (KLS 104).	√														√								<ul style="list-style-type: none">jinis lelewaning basa hiperbolaManpangat damel endah ungel saha tuturan
111	Yen kowe bisa <i>mlekre dhadhaku</i> , kowe bakal weruh kaya ngapa tatune atiku (KLS, 107).	√															√							<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa hiperbolaManpangat nyangetaken tuturan

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan														Manpangat Lelewaning Basa							Katerangan Data	
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	ringkes	Gegamb	
112	Dheweke bisa <i>nggrayangi njero atine</i> Saras kang slenca karo apa sing kaucapake mau (<i>KLS, 107</i>).	√																	√					<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa hiperbolaManpangat ngandharaken gambaran
113	Ngampah <i>eluhe sing kudu arep mili</i> (<i>KLS, 107</i>).			√																√				<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa personifikasiManpangat nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu
115	Nganti wancine mulih ana <i>perang batin</i> ing atine Saraswati (<i>KLS, 111</i>).	√																				√		<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa hiperbolaManpangat tuturan saha seratan

Tabel salejengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan														Manpangat Lelewaning Basa							Katerangan Data	
		Hiperb	Metono	Person	Depers	pleonas	Metafo	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosias	Eufem	Eponi	Hipalas	Endah	Nyange	Konkri	Gamba	nuwuh	Gesang	ringkes	Gegam	
116	Rasa ora narimakake sing kawit <i>dipendhem jero</i> , njedhul maneh <i>nuntut kaadilan</i> (KLS, 111).			√																			√	<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa personifikasiManpangat gegambaran raosing tokoh
117	Apa kowe kepengin Ibu <i>sengsara selawase urip</i> (KLS 112).	√															√							<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa hiperbolaManpangat nyangetaken tuturan
118	Dadi kowe arep urip seneng neng <i>ndhuwur mbun-mbunanku?</i> (KLS, 112).	√														√								<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa hiperbolaManpangat damel endah ungel saha tuturan
119	Ulate Saraswati <i>ditekuk</i> . Arep nesu ora kepenak disawang wong akeh.	√															√							<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa hiperbola

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan														Manpangat Lelewaning Basa								Katerangan Data
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	ringkes	Gegamb	
	(KLS 117).																							<ul style="list-style-type: none"> Manpangat nyangetaken tuturan
120	Awake krasa ngleyang <i>kaya</i> koncatan sukmane. Donya rasane sepi senjata ing ngarep setasiun rame wong. (KLS, 118).										√									√				<ul style="list-style-type: none"> Lelewaning basa smile Manpangat nuwuhaken kesan saha sawasana tartamtu
121	Sing kena dijak rembugan lan mbage susah lagi <i>purik minggat</i> (KLS, 118).					√											√							<ul style="list-style-type: none"> Lelewaning basa pleonasme Manpangat nyangetaken tuturan
122	Wong sing lagi nesu <i>kasurung nepsu</i> amarahe (KLS, 119).			√																			√	<ul style="list-style-type: none"> Lelewaning basa personifikasi

Tabel salajengipun

[illegible]

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan													Manpangat Lelewaning Basa							Katerangan Data		
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	ringkes	Gegamb	
125	Wong loro pandeng-pandangan kaya kepengin ndhudhah dina lawas kang wis <i>kependhem jero</i> (KLS 122).	√															√							<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa hiperbolaManpangat nyangetaken tuturan
126	<i>Kijang</i> ireng kuwi banjur nrabas kutha Jakarta sing isih rame, mengalor menyang Taman Ria Jaya Ancol (KLS, 123).		√																√					<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa metonomiaManpangat ngandharaken gambaran

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan														Manpangat Lelewaning Basa							Katerangan Data	
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	Pleonas	Metafor	Alego	sinckdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	Ringkes	Gegamb	
127	Langite peteng nanging lintange abyor. <i>Segarane anteng, ombake ricik-ricik, kagiring angina silir-silir (KLS, 123).</i>			√												√								<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa personifikasiManpangat damel endah seratan saha tuturan
128	Nek dhewek ora nyenengake uripmu, woo... sida tak <i>tekuk-tekuk</i> tenan wong iku... (KLS 126).	√															√							<ul style="list-style-type: none">Jinis Lelewaning basa hiperbolaManpangat nyangetaken tuturan
129	Mbalangake panyawange nasak sela-selane wit-wit klapa sing <i>blarake lembeyan alon-alon (KLS, 126).</i>				√																√			<ul style="list-style-type: none">Jinis Lelewaning basa personifikasiManpangat gesangaken gambaran
130	“Aris.....wis bengi.....” Saras <i>mecah sepi (KLS,</i>	√																		√				<ul style="list-style-type: none">Jinis Lelewaning basa hiperbola

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan														Manpangat Lelewaning Basa							Katerangan Data	
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	Pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	Ringkes	Gegamb	
	127).																							Manpangat nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu
131	“Bengi iki aku mulya banget bisa ketemu kowe. Semangatku <i>kaya murub</i> maneh (KLS 128).	√																√						<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa hiperbolaManpangat konkretisasi
132	Saklebetan katon <i>wewayangane</i> Aris sing wiwit ngriwuki atine, genti <i>wewayangane</i> Indrajit ngegla ing angen-angene (KLS, 130)				√													√						<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa depersonifikasiManpangat konkretisasi
133	Atine kaya sisah weruh Ananda gumlethak <i>pucet kaya wis ora duwe nyawa</i> (KLS, 132).										√	√							√				√	<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa smile saha asosiasiManpangat gegambaran

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan														Manpangat Lelewaning Basa							Katerangan Data	
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	Ringkes	Gegamb	
																								raosing tokoh
134	Atine kaya sisah weruh Ananda gumlethak pucet kaya wis ora duwe nyawa (KLS, 132).										√	√											√	<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa simile, asosiasiManpangat gegambaran raosing tokoh
135	Swarane nyandhet ing gorokan (KLS 138).	√																	√					<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa hiperbolaaManpangat ngandharaken gambaran
136	Angen-angene mlayu menyang Ananda (KLS, 139)			√																	√			<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa personifikasiManpangat gesangaken gambaran

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan													Manpangat Lelewaning Basa							Katerangan Data		
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	Ringkes	Gegamb	
137	Dhadhane kaya bedhah-bedhaha nahan sujana lan kanepsone (KLS 146).	√																					√	<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa hiperbolaManpangat gegambaran raosing tokoh
138	Nalika njangkah mlebu omah ana eluh runtuh saka tlapukane (KLS 148).	√														√								<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa hiperbolaManpangat damel endah ungel saha tuturan
139	Angen-angene kaya ngetutake lakune Indrajit mulih (KLS, 148).			√																	√			<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa personifikasiManpangat gesangaken gambaran
140	Aku arep nyoba ngilangi kutha Surabaya iki saka peta uripku (KLS, 150).	√																				√		<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa hiperbolaManpangat

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan														Manpangat Lelewaning Basa							Katerangan Data	
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	ringkes	Gegamb	
141	Kanggone Saraswati, ora gampang mbuntel lan nutupi rasa pangrasane kang remuk rempu ing wektu iku (<i>KLS 151</i>).	√																					√	<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa hiperbolaManpangat gegambaran raosing tokoh
142	Karierku neng kana bakal luwih mekar (<i>KLS, 155</i>).			√														√						<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa personifikasiManpangat <i>konkretisasi</i>
143	Wektu iki uripku kelangan semangat, atiku ajur (<i>KLS 156</i>).	√																					√	<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa hiperbolaManpangat ngandharaken gambaran
144	Sajrone ngayahi mantu nganti sarampunge, Saraswati pinter banget ndhelikake rasa pangrasane atine kang	√																					√	<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa hiperbolaManpangat gegambaran raosing tokoh

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan														Manpangat Lelewaning Basa								Katerangan Data
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	ringkes	Gegamb	
	satuhu, kang sejatine <i>remuk rempu</i> . (KLS 160)																							
145	Laire katon gembira, grapyak, ora paja <i>mendhem laraning ati</i> . (KLS, 161).	√																	√					<ul style="list-style-type: none"> Lelewaning basa hiperbola Manpangat ngandharaken gambaran
146	Ora katon yen Saraswati ngempet tangise <i>sakuwat-kuwate</i> (KLS, 161).					√													√					<ul style="list-style-type: none"> Lelewaning basa pleonasmé Manpangat ngandharaken gambaran
147	Awake dhewe iki wis tuwa, wis <i>wareg pengalaman</i> (KLS, 171).	√																				√		<ul style="list-style-type: none"> Lelewaning basa hiperbola ngringkes tuturan saha seratan

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan														Manpangat Lelewaning Basa							Katerangan Data	
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	Ringkes	Gegamb	
148	Aris <i>nyuntak</i> sujane (KLS, 171)				√																		√	<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa depersonifikasiManpangat gegambaran raosing tokoh
149	Ngosikake pangrasane sing sasuwene iki <i>mbeguguk kaya watu item</i> (KLS, 190).										√							√						<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa simileManpangat konkretisasi
150	Nanging rasane atine padhang, <i>pating krelip nyurakake kamulyan</i> (KLS, 193).			√																			√	<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa personifikasiManpangat gegambaran raosing tokoh
151	Rupane ayu, pakulitane kuning resik. Rambute dipotong lanang ngatonake gulune sing mulus ngulan-ulan (KLS, 173).									√									√					<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa alusioManpangat ngandharaken gambaran

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan														Manpangat Lelewaning Basa							Katerangan Data	
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	ringkes	Gegamb	
152	Rasa butarepane <i>umob ngobong atine</i> . (KLS, 174).	√																√						<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa hiperbolaManpangat <i>Konkretisasi</i>
153	Sakala dhadhane Saras <i>kaya didhodhog banter</i> (KLS, 174).										√								√					<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa smileManpangat ngandharaken gambaran
154	Pitakonan kuwi saya gawe dhadhane Saraswati arep <i>jebol-jebola</i> (KLS, 175).	√															√							<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa hiperbolaManpangat nyangetaken tuturan
155	<i>Aku</i> iki <i>watu karang</i> kang pengkuh (KLS, 181)										√							√						<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa simileManpangat <i>konkretisasi</i>
156	<i>Wanita</i> ing sisihe kuwi pancen <i>watu item</i> kang										√							√						<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa simile

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan														Manpangat Lelewaning Basa							Katerangan Data	
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	ringkes	Gegamb	
	pengkuh banget (<i>KLS</i> , 182).																							Manpangat <i>Konkretisasi</i>
157	“Nanging wong perlu <i>ngukur urip</i> iki nganggo dina kepungkur,”	√																				√		<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa hiperbolaManpangat ngringkes tuturan saha seratan
158	Lagi enak-enak ngalamun dumadakan keprungu swarane bel tipun <i>mecah sepi</i> . (<i>KLS</i> 186).	√																		√				<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa hiperbolaManpangat nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu
159	Eluhe <i>mili ndlewer</i> ing pipine (<i>KLS</i> , 186).			√																	√			<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa personifikasiManpangat gesangaken gambaran

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan														Manpangat Lelewaning Basa								Katerangan Data
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	ringkes	Gegamb	
160	<i>Pikirane banjur nglambrang mrana-mrana, menyang Surabaya, menyang Batu (KLS, 186).</i>			√												√								<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa personifikasiManpangat damel endah ungel saha tuturan
161	<i>Ngosikake pangrasane sing sasuwene iki mbeguguk kaya watu item (KLS, 190).</i>										√							√						<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa simileManpangat konkretisasi
162	<i>Atine sing mbeguguk kaya watu dadi lilih, kaya malam ndledek, kaya malam ndledek kena panas (KLS, 194).</i>										√							√						<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa smileManpangat konkretisasi

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Perbandingan													Manpangat Lelewaning Basa							Katerangan Data		
		Hiperbo	Metono	Person	Deperso	pleonas	Metafor	Alego	sinekdo	Alusio	smile	Asosiasi	Eufem	Eponim	Hipalase	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	ringkes	Gegamb	
163	Ambune wangi ya mas,” kandhane karo nyawang kembang-kembang apel sing pating prenik werna putih ing pucuk-pucuk pang sing gundhul tanpa godhong (KLS, 70).														√				√					<ul style="list-style-type: none">Lelewaning basa hipalaseManpangat ngandharaken gambaran

Tabel 2: Analisis Jinis Lelewaning Basa Pengulangan saha Manpangat Lelewaning Basa wonten salebeting Novel *Katresnan Lingsir Sore Anggitanipun Yunani*.

[illegible]

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Pengulangan			Manpangat Lelewaning Basa								Katerangan Data
		Alitera	Epizeuki	Mesodip	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	ringkes	Gegamb	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
4	“Ya ben ilang, wong <i>dudu</i> sanak <i>dudu</i> kadang (KLS, 31).	√			√								<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jinis lelewaning basa aliterasi ▪ Manpangat Ngendahaken ungel saha tuturan.
5	Ing atine banjur thukul tembung-tembung <i>saupama</i> , <i>saupama</i> <i>Saupama</i> dheweke omah-omah maneh kepriye? <i>Saupama</i> Saraswati gelem dadi bojone njur kepriye? (KLS, 37).		√		√								<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jinis lelewaning basa epizeukis ▪ Manpangat Ngendahaken ungel saha tuturan.
3	Akeh-akeh <i>pitutur</i> Saraswati marang Ananda. <i>Pitutur</i> mau dirungokake kanthi temen, dirasakake tekan lenge ati (KLS, 24).		√					√					<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jinis lelewaning basa epizeukis ▪ Manpangat Ngandharaken gambaran.
6	Sebab anggone Saras, omah-omah maneh kuwi <i>golek</i> perkara, <i>golek</i> urusan anyar sing nambahi sanggan		√					√					<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jinis lelewaning basa epizeukis ▪ Manpangatken

Tabel Salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Pengulangan			Manpangat Lelewaning Basa								Katerangan Data
		Alitera	Epizeuki	Mesodip	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	ringkes	Gegamb	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	(KLS, 44).												<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ngandharaken gambaran.
7	“ <i>Upama</i>iki <i>upama</i> lho Jeng..... <i>Upama</i> aku duwe bojo Jeng Saras, rak ana sing ngontrol pangananku, ngawasi kesehatanku rak iya ta..... (KLS, 49).		√		√			√					<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jinis lelewaning basa epizeukis ▪ Manpangat ngendahaken ungel saha tuturan, saha ngandharaken gambaran.
3	Akeh-akeh <i>pitutur</i> Saraswati marang Ananda. <i>Pitutur</i> mau dirungokake kanthi temen, dirasakake tekan lenge ati (KLS, 24).		√					√					<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jinis lelewaning basa epizeukis ▪ Manpangat Ngandharaken gambaran.
8	“ <i>Walah, walah</i>abote. Ngono mau sepedha motormu kok ora nggoling (KLS, 76).		√		√			√					<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jinis lelewaning basa epizeukis ▪ Manpangat ngendahaken ungel saha tuturan, saha ngandharaken gambaran.

Tabel Salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Pengulangan			Manpangat Lelewaning Basa								Katerangan Data
		Alitera	Epizeuki	Mesodip	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	ringkes	Gegamb	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
9	“Ya wis, wong loro pasrah bareng ya, <i>diajar bareng, digebugi bareng</i>” Ananda ngliling Rangga karo mesem (KLS, 89).			√	√								<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jinis lelewaning basa mesodiplosis ▪ Manpangat ngendahaken ungel saha tuturan
10	<i>Apuranen</i> Saras, <i>apuranen</i> aku lan anakku.....”Indrajit ngrerepa kanthi swara memelas (KLS, 143).		√		√								<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jinis lelewaning basa epizeukis ▪ Manpangat ngendahaken ungel saha tuturan
11	“Mas,” swarane Saras lirik,” aku lagi golek papan ndhelik sing lerem lan tentrem, <i>aja</i> diganggu maneh, <i>aja</i> diriwuki.....,” (KLS, 167).			√	√								<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jinis lelewaning basa mesodiplosis ▪ Manpangat ngendahaken ungel saha tuturan
12	Yen kowe mengko setuju, honore njaluk mundhak, aja kaya tarip sing <i>uwis uwis</i> .” (KLS, 173).		√		√								<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jinis lelewaning basa epizeukis ▪ Manpangat ngendahaken ungel saha tuturan

Tabel Salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Pengulangan			Manpangat Lelewaning Basa								Keterangan Data
		Alitera	Epizeuki	Mesodip	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	ringkes	Gegamb	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
13	<i>Ora</i> lanang <i>ora</i> wadone, kaya-kaya <i>ora</i> duwe ewuh pakewuh apa isin. (KLS, 179).			√				√					<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jinis lelewaning basa mesodiplosis ▪ Manpangat ngandharaken gambaran

Tabel 3: Analisis Jinis Lelewaning Basa Sindhiran saha Manpangat Lelewaning Basa wonten salebeting Novel *Katresnan Lingsir Sore Anggitanipun Yunani*.

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Sindhiran			Manpangat Lelewaning Basa								Katerangan Data
		Innuend	Sarkasm	Satire	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	ringkes	Gegamb	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1	“Bocah kuwi saben dinane ya ngono iku, angel dikon tangi esuk. <i>Cah wedok kog kesede eram</i> ” (KLS, 27).		√					√					<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jinis lelewaning basa sarkasme ▪ Manpangat ngandharaken gambaran
2	“Iya, pancen wiwit ditinggal ibune dheweke kaya bocah umbaran. <i>Tujune kuliahe lancar, bijine apik</i> (KLS, 27).			√				√					<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jinis lelewaning basa satire ▪ Manpangat ngandharaken gambaran
3	Biasane, cah enom yen wis dolan <i>lali wektu</i> (KLS, 38).	√									√		<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jinis lelewaning basa innuendo ▪ Manpangat ngringkes tuturan saha seratan

Tabel 4: Analisis Jinis Lelewaning Basa Pertentangan saha Manpangat Lelewaning Basa wonten salebeting Novel *Katresnan Lingsir Sore* anggitanipun Yunani.

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Pertentangan		Manpangat Lelewaning Basa								Katerangan Data
		Litotes	Antites	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	ringkes	Gegamb	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1	Dalan Scott Road sing dhek mau bengi <i>rame banget</i> isih <i>sepi nyenyet</i> (KLS, 25).		√					√				<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jinis Lelewaning basa antithesis ▪ Manpangat nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu
2	Mudhune uga nganggo ekalator, dadi ora kesel senajan kudu <i>mungguh mudhun</i> jembatan penyebrangan (KLS, 26).		√				√					<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jinis Lelewaning basa antithesis ▪ Manpangat ngandharaken gambaran
3	”Wis biasa pak, bocah saiki ya ngono kuwi, sakepenake dhewe, ora <i>lanang</i> ora <i>wedok</i> (KLS, 27).		√				√					<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jinis Lelewaning basa antithesis ▪ Manpangat ngandharaken gambaran
4	Saras ora obah saka palungguhane, sajak owel ninggalake swasana ing <i>kiwa tengene</i> . (KLS, 28).		√					√				<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jinis Lelewaning basa antithesis ▪ Manpangat nuwuhaken

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Pertentangan		Manpangat Lelewaning Basa								Katerangan Data
		Litotes	Antites	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	ringkes	Gegamb	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
												kesan saha swasana tartamtu
5	Bali maneh mangalor, <i>mlebu-metu</i> plaza kang rame banget (<i>KLS</i> , 32).		√	√				√				<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jinis Lelewaning basa antithesis ▪ Manpangat nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu
6	Nanging bengi iku ing taman-taman pinggir dalan saurute Crowne Plaza lan sangarepe Hard Rock Café ing Cuscaden Road, kebak <i>mudha-mudhi</i> cang-kruk, rame, nanging racake padha sopan ora kakehan tingkah lan ora ribut (<i>KLS</i> , 33).		√					√				<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jinis Lelewaning basa antithesis ▪ Manpangat nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu
7	Kanggoku kabeh mau wis takdir, dheweke dudu jodhoku tekan <i>kaken-ninen</i> (<i>KLS</i> , 36).		√				√					<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jinis Lelewaning basa antithesis ▪ Manpangat ngandharaken gambaran
8	Drodos-drodos eluhe mili metu terus dusapi nganggo tangane <i>kiwa tengen</i>		√				√					<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jinis Lelewaning basa antithesis

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Pertentangan		Manpangat Lelewaning Basa								Katerangan Data
		Litotes	Antites	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	ringkes	Gegamb	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
	(KLS 66).											<ul style="list-style-type: none"> Manpangat ngandharaken gambaran
9	” <i>Cilik</i> dighedhekake, bareng <i>gedhe</i> tegel gawe sengsarane ibune (KLS, 112).		√	√								<ul style="list-style-type: none"> Jinis Lelewaning basa antithesis Manpangat damel endahungel saha tuturan
10	“Yakuwi jeng bedane aku lan panjenengan. Pnjenengan wanter, kendel, nasak-panguripan. <i>Aku jirih, gampang cilik aten Kls, 123</i>)	√					√					<ul style="list-style-type: none"> Jinis Lelewaning basa litotes Manpangat ngandharaken gambaran
11	Ora <i>lanang ora wadone</i> , kaya-kaya ora duwe ewuh pakewuh apa isin (KLS, 179).		√				√					<ul style="list-style-type: none"> Jinis Lelewaning basa antithesis Manpangat ngandharaken gambaran
12	Donya rasane <i>sepi</i> senjata ing ngarep setasiun <i>rame</i> wong (KLS, 118).		√					√				<ul style="list-style-type: none"> Jinis Lelewaning basa antithesis Manpangat nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu

Tabel 5: Analisis Jinis Lelewaning Basa Penegasan saha Manpangat Lelewaning Basa wonten salebeting Novel *Katresnan Lingsir Sore* Anggitanipun Yunani.

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Penegasan				Manpangat Lelewaning Basa								Katerangan Data
		Epifora	Klimaks	Repetisi	Anti kl	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	ringkes	Gegamb	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	3	14	15
1	Kebeneran Saras sakamar karo Ananda, jalaran Saraswati dhewekan lan miturut aturan <i>wong wadon</i> kudu kumpul sekamar karo <i>wong wadon</i> kajaba yen karo sisihane (KLS, 11)			√					√					<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jinis lelewaning basa repetisi ▪ Manpangat ngandharaken gambaran
2	Wis suwe Ananda ngelak sih katresnane ibu sing banget dibutuhake ing wektu iki, <i>sawise</i> dewek manyak dewasa, <i>sawise</i> nemoni panggodha lan pacobaan akeh gilir gumanti (KLS, 22).			√					√					<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jinis lelewaning basa repetisi ▪ Manpangat ngandharaken gambaran
3	Taman-taman saurute dalan tinata endah saha peni. Kembang anggrek padha mekar ora ana sing uthik-uthik. Wanita ngrasa aman ora ana		√						√					<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jinis lelewaning basa klimaks ▪ Manpangat ngandharaken gambaran

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Penegasan				Manpangat Lelewaning Basa								Katerangan Data
		Epifora	Klimaks	Repetisi	Anti kl	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	ringkes	Gegamb	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	3	14	15
	ora ana sing wani ngganggu, apa maneh ngurang ajari. Sebab wanita diayomi dening undang-undang kang kukuh (<i>KLS, 26</i>).													
4	Nanging sajrone lungan bebarengan Saras ora bakal bisa endha, sebab gelem ora gelem kudu kerep ketemu lan bebarengan Indrajit (<i>KLS, 32</i>).			√		√								<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jinis lelewaning basa repetisi ▪ Manpangat damel endah ungel saha tuturan
5	Nanging nyatane bisa lungan ijen. Kamangka aku wong wadon . Jarene wong wadon lungan ijen kuwi saru, kurang prayoga (<i>KLS, 34</i>).			√					√					<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jinis lelewaning basa repetisi ▪ Manpangat ngandharaken gambaran
6	Nanging bareng taksi wis mlaku adoh ninggal Juanda ana sing ilang saka sisihi Indrajit. Sepi, bali sepi kaya sadurunge lungan menyang singapur (<i>KLS, 40</i>).			√						√				<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jinis lelewaning basa repetisi ▪ Manpangat nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Penegasan				Manpangat Lelewaning Basa								Katerangan Data
		Epifora	Klimaks	Repetisi	Anti kl	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	ringkes	Gegamb	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	3	14	15
7	Awake dhewe iki wis lansia, kudu ngati-ati njaga kesehatan. Lemak-lemak kuwi mungsuh. Marakake jantung coroner, kolestrol dhuwur, asam urat dhuwur, pokoke dadi penyakit (<i>KLS, 49</i>).		√						√					<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jinis lelewaning basa klimaks ▪ Manpangat ngandharaken gambaran
8	Ana meja kursi tamu sasetel, meja cilik-cilik wadhah kaktus lan begonia ing pojok-pojoke. Ing ndhuwur badhug sing mageri balkon ditanduri tanduran maneka warna kang endah godhonge lan kembange. Ana “baby tears”, begonia abang, mawar gunung, gerba abang, marakake reseping pandulu (<i>KLS, 61</i>).		√						√					<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jinis lelewaning basa klimaks ▪ Manpangat ngandharaken gambaran

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Penegasan				Manpangat Lelewaning Basa								Katerangan Data
		Epifora	Klimaks	Repetisi	Anti kl	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	ringkes	Gegamb	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	3	14	15
	royo-royo gumelar. Apele lagi padha ngembang. Godhonge gundul ora ana, mung kari pang-pang lan kembang putih pating prenik ing pucuk lan ing pang (<i>KLS, 61</i>).													<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jinis lelewaning basa repetisi ▪ Manpangat nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu
9	Saya mangidul lemahe saya ledhok. Kebon sayur, kebon ape ling lengkehe pegunungan katon ijo royo-royo gumelar. Apele lagi padha ngembang. Godhonge gundul ora ana, mung kari pang-pang lan kembang putih pating prenik ing pucuk lan ing pang (<i>KLS, 61</i>).				√				√	√				<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jinis lelewaning basa anti klimaks ▪ Manpangat ngandharaken gambaran saha saha nuwuhaken kesan saha swasana tartamtu.
10	Yen akhire ana kedadeyan sing mengkene, kuwi dudu salahmu, dudu salahku (<i>KLS, 106</i>).			√		√								<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jinis lelewaning basa repetisi ▪ Manpangat damel endah ungel saha tuturan

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Penegasan				Manpangat Lelewaning Basa								Katerangan Data
		Epifora	Klimaks	Repetisi	Anti kl	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	ringkes	Gegamb	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	3	14	15
11	Janur tarub sing dibuwang ing pawuhan mburi omah isih <i>durung</i> garing. Kesele sing padha rewang <i>durung</i> ilang. Saras wis lunga adoh kanggo sateruse (<i>KLS162</i>).			√		√								<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jinis lelewaning basa repetisi ▪ Manpangat damel endah ungel saha tuturan
12	“Cukup mas Indra, aku dudu bocah cilik, aku uga nate nglairake dhewe meh wae katiwasan. Nanging nganti saiki, ora ana wong sing welas karo aku , sing gelem kurban karo aku , sing gelem ngerti <i>uripku</i> (<i>KLS, 167</i>).	√				√								<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jinis lelewaning basa epifora ▪ Manpangat damel endah ungel saha tuturan
13	Nanging aku arep tetep ngarep-arep balimu, nganti kapan wae ing <i>selawase</i> uripku. Lawang tak bukak <i>selawase</i> , sawanci-wanci kowe teka tak papagake kanthi rasa tresnanku. Kang ora bakal surut <i>selawase</i> ” Indrajit nahan tangise (<i>KL, 168</i>).	√				√							√	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jinis lelewaning basa epifora ▪ Manpangat damel endah ungel saha tuturan saha gegeambaran raosing tokoh

Tabel salajengipun

No	Data	Jinis Lelewaning Basa Penegasan				Manpangat Lelewaning Basa								Katerangan Data
		Epifora	Klimaks	Repetisi	Anti kl	Endah	Nyanget	Konkrit	Gambar	nuwuh	Gesang	ringkes	Gegamb	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	3	14	15
14	Saras, wong tuwa tuwa kuwi ora ana enteke kuwajibane lan pangurbanane. <i>Bubar anak terus putu....terus buyut....nganti katimbalan Gusti kang Maha kuwasa</i> (KLS, 168).		√			√								<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jinis lelewaning basa klimaks ▪ Manpangat damel endah ungel saha tuturan
15	Mbak, donyaning pasrawungan ing Jakarta iki <i>wis rusak</i> . Apa maneh ing bebrayan artis, donyaning film lan sinetron, donyaning hiburan, kabeh padha wae, <i>wis rusak</i> (KLS, 179).	√							√					<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jinis lelewaning basa epifora ▪ Manpangat ngandharaken gambaran